

Міністерство освіти і науки України
Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького
Черкаський державний технологічний університет;
Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
ім. Григорія Сковороди

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА»

Збірник матеріалів

Всеукраїнської науково-практичної конференції

Черкаси – 2018

УДК 811

*Рекомендовано до друку вченою радою Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького
(протокол № 7 від 18 червня 2018 року)*

Актуальні проблеми сучасного перекладознавства : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Черкаси, 30 травня 2018 року) / Гол. ред. О. О. Селіванова; Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. – Черкаси, 2018. – 146 с. (Електронна книга).

Редакційна колегія: докт. філол. наук, проф. Селіванова О. О. (гол. ред.), докт. філол. наук, проф. Бондаренко І. П., докт. філософ. наук, проф. Москалик Г. Ф., докт. пед. наук, проф. Вовк О. І.; канд. філол. наук, доц. Швидка Л. В., докт. філол. наук, доц. Пчелінцева О. Е.; канд. філол. наук, доц. Кучер З. І.; канд. філол. наук, доц. Корновенко Л. В., канд. філол. наук, доц. Летюча Л. П.; канд. філол. наук, доц. Литвин І. М.; канд. пед. наук Рейдало В. С.; канд. філол. наук, доц. Рибалка Н. С.; канд. пед. наук, доц. Рудакова Л. П.; канд. філол. наук, доц. Павлюк А. Б., канд. філол. наук, доц. Потапенко Л. В.

Рецензенти:

Калько М. І., доктор філологічних наук, професор, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького;

Кравченко Н. К., доктор філологічних наук, професор, Київський лінгвістичний університет.

До збірника ввійшли матеріали доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції «Актуальні проблеми сучасного перекладознавства» у м. Черкаси 30 травня 2018 року. Розглянуто проблеми іноземних мов (англійської, французької, іспанської, російської, німецької, польської, арабської) та їхнього перекладу.

Для широкого кола філологів — науковців, викладачів, аспірантів, студентів, учителів.

Відповідальність за достовірність викладених у публікаціях фактів і можливі огріхи щодо технічного оформлення цих публікацій несуть їхні автори, а також наукові керівники.

УДК 811

© Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького, 2018

ЗМІСТ

Селіванова О. О. <i>Стратегическая программа перевода в синергетической парадигме.....</i>	6
Legenhausen, Lienhard <i>Zur Problematik von Übersetzungen – mit einigen persönlichen Anmerkungen.....</i>	10
Кикоть В. М. <i>Індивідуальний стиль автора та поетичний переклад.....</i>	14
Вовк О. І. <i>Принципи опрацювання навчальної інформації: комунікативно-когнітивний ракурс.....</i>	25
Москалик Г. Ф. <i>Огляд методичних проблем, що виникають у процесі викладання польської мови в закладах освіти України.....</i>	28
Афанасьєва О. С. <i>Використання лінгвокраїнознавчого коментаря при здійсненні лінгвокраїнознавчого аналізу іношомовного художнього тексту.....</i>	30
Багач І. Г. <i>Забезпечення безпеки здоров'я та транспарентності при перекладі медичних термінів... </i>	32
Богданович А. Д. <i>Особливості перекладу назв громадських, наукових, технічних організацій та підприємств.....</i>	35
Браницька Я. В. <i>Локатив як мотиватор французьких гастронімів.....</i>	38
Бунь Т. М., Пінковська О. С. <i>Національно-культурні особливості позначення кольорів bleu / azul та особливості їх перекладу (на матеріалі французької й іспанської мов).....</i>	42
Жернова К. Г. <i>Функціональний переклад неологізмів.....</i>	46
Івахненко А. Є. <i>Переклад атрибутивних словосполучень у науково-технічних текстах.....</i>	48
Kalynovska, Iryna <i>Ukrainianisms: Classification and Translation Peculiarities.....</i>	50
Калюжна Л. Б. <i>До проблеми творчого підходу в перекладацькій діяльності.....</i>	53
Картузова М. О. <i>Фальшиві друзі перекладача.....</i>	55
Коромисел М. В. <i>Особливості перекладу німецької науково-технічної літератури.....</i>	58
Корченко К. С. <i>Особливості перекладу англійської термінологічної лексики в галузі медицини.....</i>	60
Кулінська Ю. В. <i>Метафоричні трансформації в українському та російському перекладах оповідання Елізи Ожешко «Dobra Pani».....</i>	61

Кульчицька Г. В.	
<i>Особливості перекладу газетних заголовків статей соціально-економічної тематики (на матеріалі англійської та французької мов).....</i>	65
Лебедь Ю. О.	
<i>Мовні реалії та способи їх перекладу.....</i>	68
Лепухова Н. І., Мостіпан Д. В.	
<i>Концепт ЗАПАХ/ DUFT в романі Патріка Зюскінда «Запахи. Історія одного вбивці» та його відтворення в українському перекладі.....</i>	72
Литвин І. М.	
<i>Фонографічні засоби поетичного тексту в його перекладах.....</i>	77
Марчук М. С.	
<i>Розбіжності в графічному оформленні іспанських та українських наукових статей.....</i>	81
Мачуська А. О.	
<i>Особливості перекладу газетних заголовків у медіа-дискурсі</i>	84
Навроцька І. М.	
<i>Методика використання ефективних прийомів усного перекладу письмових текстів (sight interpretation) в курсі з основ перекладу.....</i>	88
Nazaruk-Stotska, Ewa	
<i>Elementy mitologii słowiańskiej w kształceniu językowym studentów tłumaczy.....</i>	91
Нечипоренко А. Ю.	
<i>Особливості перекладу суспільно-політичних текстів.....</i>	93
Нуждова В. С.	
<i>Особливості перекладу англійських текстів у сфері реклами.....</i>	96
Опанасенко Ю. В.	
<i>Забуті сторінки українського художнього перекладу (про маловідомих перекладачів детективної прози А. К. Дойла).....</i>	98
Пигуль К. С.	
<i>Особливості перекладу фахової дипломатичної літератури.....</i>	102
Potarenko, Liliya	
<i>Nowoczesne formy epistolarne.....</i>	104
Рейдало В. С.	
<i>Кореферентні заміни в українському перекладі казки О. Уайльда «Щасливий принц».....</i>	107
Рибалка Л. В.	
<i>Зіставлення особливостей українського та англійського наукового стилю у розрізі навчання магістрантів писемного мовлення.....</i>	110
Рудакова Л. П.	
<i>Шляхи подолання труднощів перекладу художніх текстів: методична інтерпретація.....</i>	113
Сайко Н. О.	
<i>Лінгвістичні та жанрово-композиційні особливості англійських народних і літературних казок.....</i>	119
Струк І. В., Кисленко Є. О.	
<i>Відтворення ономапій у перекладі (на матеріалі творів Ш. Сільверстейна «Лафкадіо – лев, який не злякався мисливців» та «Де закінчується тротуар»).....</i>	124

Тарасенко В. М. <i>Способи передачі африканських географічних назв при перекладі у англomовному та франкомовному середовищі.....</i>	126
Цимбаліста Д. М. <i>Морфологічні трансформації в українському перекладі мультфільму «Іван Царевич и серый Волк».....</i>	128
Чеботар А. М. <i>Англomовний науковий текст, його мовні та позамовні риси, особливості їх відтворення в перекладі.....</i>	129
Черкасова М. Д. <i>Переклад метафоричних термінів на основі дискурсу масс-медіа.....</i>	132
Шатківська А. Л. <i>Actual Problems of Arabic Language Translation</i>	135
Корновенко Л. В. <i>Взаємодія слов'янських мов у творчій спадщині П. Г. Житецького.....</i>	138
НАШІ АВТОРИ.....	143

СТРАТЕГИЧЕСКАЯ ПРОГРАММА ПЕРЕВОДА В СИНЕРГЕТИЧЕСКОЙ ПАРАДИГМЕ

докт. филол. наук, профессор **Елена Александровна Селиванова**
Черкасский национальный университет имени Богдана Хмельницкого
г.Черкассы, Украина

В современной синергетической научной парадигме перевод является механизмом приведения неравновесной системы коммуникации от хаоса рефлексии переводчика к порядку порождения им нового текста и далее от хаоса рефлексии адресатом переводного текста к порядку вхождения его в сеть новой культуры на качественно новом уровне организации. Главным организационным условием работы этой синергетической системы является диалогичность ее функциональных узлов, а системообразующими механизмами ее упорядочивания при переводе – интенционально-стратегическая программа переводчика. Эта эвристическая программа обусловлена целью, установкой переводчика, типом интерпретируемого текста и направлена на адресата для достижения кооперативного результата и сбалансированного оптимального соответствия текстов оригинала и перевода. Исходя из диалогичности модулей интерпретативно-порождающего дискурса [1, с. 567-570], следует вычленить в данной программе три основные, взаимно детерминированные стратегии: информативности, интерактивности и культуры, – представленные комбинаторикой тактик как средств их реализации в тексте.

Стратегия **информативности** предусматривает отображение в переводном тексте различного типа смыслов, интерпретируемых переводчиком и соотносимых в его структуре сознания с модулями интериоризованного бытия, семиотического универсума, этносознанием предполагаемых адресатов оригинала и перевода, в том числе с их ментальными лексиконами. Данная стратегия положена в основу разработок в теории перевода различных типов эквивалентности и проецируется на уровневую структуру и категоризацию языка, его «концентрические круги», каковыми являются стили и подъязыки. Однако сфера смысла прежде всего формируется в сознании, задействуя его различные смыслопорождающие механизмы и способы языковой символизации. Поэтому стратегия информативности представлена тактиками, дифференциация которых учитывает не только специфику языковой манифестации смысла, но и механизмы его формирования в сознании.

Тактика пропозиционализации служит для передачи фактуальной информации и опирается на прямые значения языковых единиц, их семантико-синтаксическую комбинаторику. Эта тактика применяется в денотативной и трансформационной моделях перевода, в машинном переводе и базируется на соотношении семантико-синтаксических или синтаксических структур, а также на использовании гипотетического концептуального языка-посредника (*lingua mentalis*) – представления текста, отображающего глубинные структуры, которые через трансформации и лексикон осуществляют трансляцию с одного языка на другой. В теории машинного перевода внимание фокусируется на

синтаксических представлениях (синпах), предметных областях, ситуациях (ситах). Это отображается в разработках концептуальных графов (Дж. Сова), риторических и нериторических структурах, базовых языках, фокусирующихся на семантико-синтаксических структурах и их текстовой композиции

Передача знаний, способ выражения которых основан на принципе фиктивности, требует применения тактик метафоризации, сравнения (метафорической интеграции), учитывающих регулярные правила переинтерпретации одной предметной области в терминах другой, принятые в том или ином лингвокультурном сообществе. Эти тактики непосредственно связаны со стратегией культуры, ибо правила интеграции реципиентной и донорской концептосфер обусловлены этнокультурными стереотипами. Переинтерпретация осуществляется на базе не только ментальных механизмов, но и сенсорных (ощущений, чувствований, гештальтов). В зависимости от установки переводчик либо переключается на правила метафорической интеграции языка перевода, либо отчуждает адресата в таксоны культуры оригинала. К примеру, для осетин железная дисциплина трансформируется в стальную. Для северной Америки любовь – игра в бейсбол (отсюда фраза *I struck out with my date*). Механизм сравнения задействует стереотипы этноса (*моций*, как *скелет комара* – япон., как *высохшая цикада* – вьетнам., как *лестница* – туркм., как *бенберийский сыр* – англ.; в близкородств. языках, по результатам эксперимента В. А. Масловой, наблюдаются существенные различия в сравнениях: *глухой как пробка*, *валенки*, *сибирский валенок*, *сапог* (рус.), *животные* (бел.); *аккуратный как немец*, *англичанин* (рус.), *хомяк*, *бурундук* (бел.). Различными являются и гештальты, сенсорные и аксиологические метафоры.

Указанные тактики опосредованы и тактикой парадоксальности, учитывающей при переводе особенности парадоксального семиозиса двух языков, базирующегося на алогичности, абсурдности, нереферентности номинативных единиц обычно фразеологического статуса и закономерностях парадоксального мышления этносов (ср. *родиться в рубашке* и англ. *с серебряной ложкой во рту*; укр. – *наговорити груші на вербі, чого і в борці не кришати*, *сім мішків гречаної вовни, гречаного Гаврила*, рус. *наговорить семь бочек арестантов*).

Специфика членения и иерархизации действительности и внутреннего рефлексивного опыта, фиксированная в языках и текстах оригинала и перевода, требует ориентации переводчика на тактику категоризации, предполагающую учет генерализации и спецификации в языковых формах выражения, партонимических и классификационных связей, особенностей восприятия пространства и времени в той или другой культуре и т.п. Эта тактика отображает диалогические отношения текстов с модулем интериоризованного бытия, обуславливая компенсацию референциальных лакун – реалий, которые отсутствуют в языке и в сознании адресата перевода. Достаточно вспомнить классификаторы австралийского племени, описанные Дж. Лакоффом или специфику описания движения в языке навахо (требуется описать способ движения и механизм приведения в движение средства). Но навахо пользуются одним словом для обозначения кремня, металла и ножа. В

языке винту предложение *Garri рубит лес* переводится пятью различными способами в зависимости от того, знает ли говорящий об этом по слухам, из прямых наблюдений или он предполагает это. Или типы темпоральности, разграничивающиеся в зависимости от европейских и арабских представлений о времени (рядом со временем или сквозь время). Ср. испанск. маньяна – завтра, как-нибудь завтра, послезавтра, в следующем месяце (году), никогда, ни за что.

Значительная доля информации особенно художественных текстов передается за счет стилистических фигур и эффектов. Сохранение этого способа передачи при переводе имеет значительные трудности, однако задача переводчика состоит в умении, вычленив используемые в тексте оригинала способы «выдвижения» (Foregrounding), максимально передать их при переводе. Эта задача решается с помощью тактики стилистического выдвижения, которая предусматривает также достижение коннотативного баланса при переводе, наряду с тактиками оценочности, эмотивности, экспрессивности и социолокальной маркированности, ориентированными на сохранение специфики коннотата текста-оригинала. Русский перевод Шекспировской фразы: *Сравню ли с летним днем твои черты* – при переводе на арабский меняет оценку. Каждый народ пользуется своим алгоритмом понимания стилистических фигур. Не случайно, студенты из США интерпретировали смысл стихотворения Лермонтова «На севере диком» как на севере холодно и трудно жить и каждый живущий там мечтает переехать на юг.

Второй тип стратегий интерпретативно-порождающего дискурса опирается на разрабатываемую с начала 80-х годов XX века, но намеченную ранее концепцию перевода как коммуникативного процесса в плане его воздействия на адресата. Базовым понятием данного подхода служит коммуникативно-функциональная (динамическая, в терминах Ю. Найды) эквивалентность, мотивирующая переводческие трансформации необходимостью достижения соответствия их воздействия на своих адресатов. Оценка этого подхода исследователями далеко не однозначна, ибо, как уже отмечалось, переводчик может лишь предполагать воздействие текста оригинала на реального читателя, как, впрочем, и воздействие на адресата переводного текста как результата собственной рефлексии. Американский антрополог К. Клакхон рассматривает такую, психологическую разновидность перевода, где слова производят тот же эффект на носителей языка переводчика, что и на людей, говорящих на языке оригинала, как близкую к невозможному [2, с. 187].

Учитывая это, стратегия **интерактивности** может предусматривать тактики интенциональности, направленной на соответствие целей адресанта оригинала и переводчика; авторизации, ориентированной на сохранение авторской манеры, ключевых параметров индивидуального стиля оригинала; адресованности, переориентирующей программу воздействия в соответствии с инокультурным сознанием или отчуждающей это сознание от его этностереотипов коммуникативного воздействия.

Стратегия интерактивности сопряжена с третьей, не менее важной стратегией **культуры**, разработка которой опирается на рассмотрение перевода в ракурсе тетратомии «этнос – язык – культура – онтология» как

преобразования текста-оригинала в соответствии со спецификой инолингвокультурной среды или погружения адресата перевода в чужую для него культуру. При таком подходе снятие барьеров двух этнических онтологий и культур, коммуникативных компетенций, требующее компенсации лакун различного порядка, не говоря уже о временных барьерах, влечет за собой трансмутацию текста-перевода по сравнению с оригиналом, расширяет границы мегатекста (комментариев, примечаний переводчика) [3, с. 3-10].

Стратегия культуры предполагает реализацию тактик кинесики (соположения паравербальной информации оригинала и перевода – контактные и неконтактные культуры, прямой взгляд, жестикация, расстояние); этикетности, соотносящей или компенсирующей различия этикетных маркеров двух культур; стереотипизации, учитывающей специфику эталонов и таксонов культуры, в том числе аксиологическую; символизации, опирающейся на различие культурных знаков-символов; прецедентности, базирующейся на трансмутации или иных способах компенсации прецедентных феноменов; архетипизации, снимающей барьеры репрезентации в текстах культурных архетипов.

Диалогические отношения переводчика с семиосферами культур оригинала и перевода манифестирует тактика интерсемиотичности, имеющая широкий спектр параметров: культурной специфики жанра, парадигматики ассоциаций, аллюзивности, реминисцентности и т.п.

Отмеченные стратегии и тактики интерпретативно-порождающего дискурса предъявляют особые требования к переводчику, он должен быть не только билингвальным и бикультурным, как рассматривает его в своей интегрирующей концепции перевода как межкультурного события М. Снелл-Хорнби [4, с. 5-33], но и личностью всесторонне диалогической, обнаруживающей готовность к диалогу с различными модулями межлингвокультурной коммуникации. Знание собственных стратегий и тактик, сопровождающее анализ текста оригинала под этим углом зрения, позволит переводчику определить приоритеты, установив оптимальный баланс информативности, интерактивности и культуры текстов оригинала и перевода.

Литература

1. Селиванова Е. А. Диалог языков, культур и онтологий в трансляторной модели / Е. А. Селиванова // Диалог культур: ценности, смыслы, коммуникации. XIII Международные Лихачевские чтения. – СПб., 2013. – С. 567-570.
2. Клакхон К. К. М. Зеркало для человека. Введение в антропологию / К. К. М. Клакхон. – СПб: Евразия, 1998. – 352 с.
3. Селіванова О.О. Мегатекстовые трансформации в переводах с испанского художественной публицистики Ф.Г. Лорки / О. О. Селіванова // Вісник Черкаського університету. Сер. Філологічні науки. – Черкаси, 2015. – № 27 (360). – С. 3-10.
4. Snell-Hornby, M. Translation Studies. An Integrated Approach / M. Snell-Hornby. – Amsterdam, Philadelphia: Univ. Press, 1988. – P. 5-33.

ZUR PROBLEMATIK VON ÜBERSETZUNGEN – MIT EINIGEN PERSÖNLICHEN ANMERKUNGEN

Lienhard Legenhausen,
Universität Münster

1. Einleitende Bemerkungen

Übersetzungen sind die Voraussetzung dafür, dass die Weltgemeinschaft überhaupt als Weltgemeinschaft konzipiert werden kann. Denn eine Gemeinschaft setzt Kommunikation voraus, und Kommunikation über politische und kulturelle Grenzen hinaus bedarf der Übersetzungen.

Ohne Übersetzungen gäbe es keine globalisierte Wirtschaft, und ohne Übersetzungen würde die Welt der Kultur an Schwindsucht eingehen. Wer verfügt schon über die Englischkenntnisse, um die Shakespeare-Dramen im Original zu lesen und zu verstehen?

Die allgemeinen Fragen um die Übersetzungsproblematik kreisen um das Thema, wieviel Bedeutungs- bzw. Wirkungsverluste müssen in Kauf genommen werden? Kann eine Übersetzung besser sein als der Ausgangstext? Es wurde einmal ernsthaft die etwas verworrene These in den Raum gestellt, dass die Schlegel-Tiek-Übertragungen der Shakespeare-Dramen genauso gut bzw. sogar besser seien als das Original. Mit der Begriffsverschiebung von ‚Übersetzung‘ zu ‚Übertragung‘ sei bereits ein Grundsatzproblem von Übersetzungen angedeutet.

2. Einige Grundsatzfragen zur Übersetzbarkeit von Texten

Es gibt eine Diskussion zu der Frage, ob alle Texte einer Kultursprache – vom Prinzip her – angemessen, d.h. genau, in eine andere Kultursprache übersetzt werden können. Die Antworten dazu fallen unterschiedlich aus. Die Verfechter der prinzipiellen Übersetzbarkeit argumentieren, dass bei fehlenden Übersetzungsäquivalenten Paraphrasen – auch wenn sie sehr lang werden könnten – die ausgangssprachlichen Inhalte bzw. Bedeutungen angemessen wiedergeben. Die gegenteilige Auffassung besagt, dass es Texte gibt, die z.B. in einer langen geisteswissenschaftlichen Tradition stehen, und die Begriffe enthalten, deren Interpretation die Kenntnis der oft historischen Gesamtdiskussion voraussetzt. Hier spielt das Problem der Intertextualität hinein. In Wikipedia finden wir dazu folgende Definition, die hier etwas verkürzt wiedergegeben wird:

Mit Intertextualität wird in der [...] Kultur- und Literaturtheorie das Phänomen bezeichnet, dass kein Bedeutungselement – kein Text also – innerhalb einer kulturellen Struktur ohne Bezug zur Gesamtheit der anderen Texte denkbar ist.

Als Beispiel seien nur wissenschaftliche Texte der deutschen evangelischen Theologie erwähnt. Ein Buch wie *Evangelisches Kirchenrecht* von Ch. Grethlein wird unüberwindbare Übersetzungshürden aufweisen, zumindest dann, wenn es für Leser gedacht ist, die keine Spezialkenntnisse deutscher Rechtsauffassungen aufweisen und die zudem mit der deutschen evangelischen Religionsphilosophie nicht vertraut sind. Diese Leute könnten dann wahrscheinlich aber gleich den Originaltext lesen. Ich habe dieses Beispiel gewählt, da ich mit meinem Freund und Universitätskollegen Grethlein genau dieses Problem diskutiert habe.

Ich möchte die Erörterung mit einer eigenen Übersetzungserfahrung fortsetzen.

Vor einigen Jahren trat ein Verlag mit der Bitte an mich heran, ob ich bereit wäre, einige Seiten eines amerikanischen Jugendbuches zu übersetzen. Der professionelle Übersetzer sah sich außerstande, Passagen zum *American Football* zu übersetzen bzw. zu übertragen. Der Lektor des Verlages wusste um mein Sportstudium und meine Amerikaerfahrung. Es handelte sich um das Buch *Stadt im Norden* von Lorenz Graham (Originaltitel *North Town*), das für den deutschen Jugendbuchpreis nominiert war.

In den entsprechenden Passagen wurden Trainingsabläufe des *American Football* und die Rolle des *Quarterbacks* beschrieben. Da ich den *American Football* sehr gut kenne, hatte ich keinerlei Probleme mit dem Verständnis dieser Passagen und hätte sie auch entsprechend wörtlich ins Deutsche übersetzen können. Nur welchen Reim hätten sich die potentiellen jugendlichen deutschen Leser aus diesen Übersetzungen gemacht? Bei mangelnder Kenntnis des Regelwerkes des *American Football* hätten sie die Funktion dieser Textstellen nicht verstanden, und damit wäre ihnen eine wichtige Botschaft des Buches entgangen.

Es boten sich zwei Auswege an:

Man hätte dem Buch einen Anhang beigegeben können, in denen die für die Passagen wichtigsten Regeln des *American Football* – z.B. die entscheidende Rolle des *Quarterbacks* für das Spiel – aufgeführt werden. Oder man entscheidet sich dafür zu versuchen, die Spielsituationen auf das zu übertragen, was den Jugendlichen gut vertraut ist, nämlich auf den europäischen Fußball. Bei dieser Strategie müssen zwangsläufig schmerzliche Kompromisse eingegangen werden. Ich hätte die erste Variante bevorzugt, weil es in der zweiten nicht nur zu großen Bedeutungsverlusten kommt, sondern auch weil in einem amerikanischen Kontext eine genuin amerikanische Kulturinstitution ent-amerikanisiert wird. Zu meinem Bedauern lehnte der Verlag meinen ersten Vorschlag ab. Mich erinnerte das an die absurde Situation, wenn in amerikanischen Westernfilmen in der Synchronisation, d.h. in der mündlichen Übersetzung, John Wayne bühnenreifes Hochdeutsch spricht.

3. Übersetzungsprobleme bzw. Übersetzungsfehler und ihre Folgen

Im Lukas-Evangelium heißt es in der lateinischen Version *Hoc est enim corpus meum* (Dies ist mein Leib): die unterschiedlichen Interpretationen bzw. Übersetzungen der ursprünglich hebräischen und griechischen Formeln führte zu Kirchenspaltungen. Während die lutherisch- evangelische Kirche auf der Bedeutung von *est* = 'ist' besteht, wird dies in der reformierten Kirche abgelehnt. Die Übersetzung sollte ‚bedeutet‘ lauten. Aus einer realen Wandlung beim Abendmal wird eine Bedeutungshandlung. Am Rande sei angemerkt, dass ich reformiert getauft und lutherisch konfirmiert wurde.

Ich erwähne diese persönliche Note, um mit einer weiteren fortzufahren. In meiner Kindheit nach dem 2. Weltkrieg musste ich plötzlich mir widerstehendes gelblich-feuchtes Maisbrot essen. Es gab kein ‚normales‘ Roggen- oder Weizenbrot. Der Grund hierfür stellte sich als Übersetzungsfehler heraus. So lautete zumindest eine der Begründungen.

Deutsche Behörden hatten in einer Zeit der Hungersnot ‚Korn‘ bei den Amerikanern bestellt. Die Bedeutung von ‚Korn‘ im Norddeutschen steht eindeutig für ‚Roggenkorn‘. Die kognate amerikanische Form ‚corn‘ steht aber für ‚maize‘, also Mais.

4. Ansätze zur Klassifizierung von Übersetzungsproblemen

Es gibt zahlreiche Versuche, den Bereich der Übersetzungsproblematik systematisch zu erfassen und Problembereiche zu klassifizieren.

- Die Bedeutsamkeit des Weltwissens bzw. Kenntnis der außersprachlichen Situation

Die erwähnten Beispiele machen deutlich, dass es in der Übersetzungsproblematik nicht nur um innerlinguistische Äquivalenzprobleme geht. Texte weisen über den rein sprachlichen Aspekt hinaus und beziehen sich auf außersprachliche Situationen. Sprache bildet diese Wirklichkeit nur teilweise ab, und deswegen muss das Verständnis der umfassenderen außersprachlichen Wirklichkeit in den Übersetzungsprozess mit einbezogen werden. Es geht aber nicht nur um die außersprachliche Wirklichkeit des Ausgangstextes, sondern der Übersetzer muss die außersprachliche Rezeptionssituation mitbedenken. Texte und deren Wirkungen wenden sich an Leser, deren Kompetenzen und Interessen – je nach Textsorte – mitbedacht werden müssen. Im Beispiel von *North Town* hat der Übersetzer nur dann sein Ziel erreicht, wenn das Interesse der jugendlichen Leser aufrecht erhalten werden kann und sie die Inhalte / Textbedeutungen nachvollziehen können. Der Aspekt der Übersetzungsgenauigkeit kann und muss dann geopfert werden. Mit dem Einbezug potentieller Leser kann man von **pragmatischen Übersetzungsproblemen** sprechen

Spezifisches Weltwissen bzw. Situationskenntnis ist auch bei einer scheinbar einfachen Übersetzung von „The machine clattered“ ins Deutsche erforderlich. Muss das Geräusch mit *klappern*, *rattern*, *scheppern* etc. übersetzt werden? Die englische Bezeichnung *clatter* kann sich auf alle diese Bedeutungskomponenten beziehen.

- Kulturspezifische Probleme als Übersetzungshindernisse

Nord (1990) spricht von **kulturpaarspezifischen Problemen**, wobei die Abgrenzung zu oben erwähnten pragmatischen Aspekten nicht immer leicht ist und es zu Überschneidungen kommt. Kulturen unterscheiden sich u.a. in ihren politischen, sozialen und institutionellen Ausprägungen und Rahmenbedingungen, woraus sich mangelnde Äquivalenzprobleme für Übersetzungsprozesse ergeben.

Als Beispiel sei auf die oben erwähnten unterschiedlichen Rechtssysteme verwiesen. Schon die Übersetzung der Bezeichnung für die amerikanische Regierung erweist sich als Stolperstein. Wie soll man *administration* ins Deutsche übersetzen – als ‚Regierung‘ oder mit ‚Administration‘, wobei der Begriff ‚Administration‘ von der Mehrheit der Bevölkerung nicht mit ‚Regierung‘ gleichgesetzt wird. Und spricht man von ‚Regierung‘ sind dann die Konnotationen identisch mit denen der amerikanischen *administration*? Damit spielt wiederum die außersprachliche Wirklichkeit unterschiedlicher politischer Systeme eine Rolle.

- Innerlinguistische Probleme der Nicht-Äquivalenz

Sprachenpaarspezifische Probleme ergeben sich auf den unterschiedlichsten linguistischen Ebenen. Beginnen wir mit der **Textsortenproblematik**. Kochrezepte mögen als Beispiel dienen. Bei den Zutaten war es in deutschen Rezepten früher traditionell üblich die Angaben stereotyp mit ‚man nehme ...‘ einzuleiten. Bei Maßangaben heißt es oft ‚2 Esslöffel‘ oder ‚1 Messerspitze‘, wobei letztere Angabe ins Englische nicht mit ‚knife point‘ übersetzt werden kann. Im Französischen wäre es bezogen auf Salz auch nur ‚une pointe de sel‘. Die generelle Frage lautet: Soll man die Textkonventionen der Ausgangssprache beibehalten oder in die der Zielsprache übertragen?

Texte, in denen **phonologisch-phonetische Besonderheiten** eine Rolle spielen, können nicht wirklich ‚übersetzt‘ sondern müssen ‚übertragen‘ werden, da der Inhalt des Gesagten hinter die Ausdrucksform treten muss. Die Funktion des Ausgangstextes mit seiner Wirkung ist wichtiger als der Wortlaut. Eine besonders gut gelungene mündliche Übertragung eines Textes mit Dialektaussprache und Alliterationselementen findet sich im Musical *My Fair Lady*. Im breiten Cockney von Eliza heißt es: „The rain in Spain stays mainly in the plain“. Die normabweichende Aussprache wurde ins Deutsche mit „Es grünt so grün, wenn Spaniens Blüten blühen“ übertragen. Auch Texte mit Endreimen können nur übertragen werden.

Sprachen unterscheiden sich auf der **Sprechaktebene**, d.h. genauer bei der Realisierung bestimmter Sprechakte. Die englische Sprache ist im Gegensatz zum Deutschen stärker durch indirekte Sprechakte charakterisiert, was auch in dem notorischen ‚British understatement‘ zum Ausdruck kommt.

Der Kommentar zu einer ärgerlichen und gravierenden Fehlentscheidung könnte im Englischen durchaus „that was unwise“ lauten. Um das Ausmaß der Fehlentscheidung zu kommentieren würde das Deutsche auf krassere Ausdrücke zurückgreifen. Ein englischer Lehrer kann einen Schüler mit der Frage „would you like to read?“ zum Lesen auffordern. Es ist nicht wirklich die Frage nach einem Wunsch und deswegen wäre eine ablehnende Antwort wie ‚no‘ nicht angemessen. Im Russischen würde diese Form der Aufforderung aber als Frage nach einem Wunsch aufgefasst. Die angemessene Übersetzung ins Russische (oder Ukrainische) würde folglich von einer wörtlichen Entsprechung abweichen.

Sprachliche Probleme dieser Art werden auch im Paradigma der interkulturellen Kommunikation erörtert, wo es immer auch um die Klärung sprachlicher Missverständnisse geht.

Die Übersetzungsprobleme auf der **lexikalischen Ebene** werden in der Literatur und den Medien ausführlich besprochen. Immer wieder zitierte deutsche Wörter, wenn es um die Übersetzung ins Englische geht, sind beispielsweise ‚*schadenfroh*‘ oder ‚*gemütlich*‘. Die Online-Version der Frankfurter Rundschau vom August 2014 führt als unübersetzbar u.a. die folgenden Wörter auf: *Fernweh*, *Fremdschämen*, *Fingerspitzengefühl*, *scheinheilig*, *Bausparen*, *Brückentag*, wobei die letzten beiden Begriffe sich auf außersprachliche, institutionelle Gegebenheiten beziehen.

- Übersetzungsprobleme im Sprachlernkontext

H.P. Krings (1986) hat eine umfassende empirische Untersuchung zu der Frage durchgeführt, was in den Köpfen von Studierenden passiert, wenn sie einen Text übersetzen. Als fortgeschrittene Lernende des Französischen stand vor allem auch die Frage im Vordergrund, wie Textschwierigkeiten bewältigt werden und welche Strategien vornehmlich eine Rolle spielen. Damit wird die Übersetzungsproblematik bei eingeschränkter Kompetenz in einer der beiden Sprachen thematisiert.

Krings unterscheidet hier zwischen **Rezeptions- und Wiedergabeproblemen**. Es geht also zum einen um das Verstehen des Ausgangstextes und zum anderen um die Umsetzung des Verstandenen in einen Zieltext. Die interessante Frage, die sich hier anschließt und die über den pädagogischen Bereich hinausreicht, ist die nach der Kompetenz der Übersetzer. Damit ist gleichzeitig die Qualität einer Übersetzung zum Thema geworden.

5. Abschließende Bemerkungen

In der Literatur findet sich die Aussage, dass die Qualität einer Übersetzung sich dann erweist, wenn der Text nicht als Übersetzung für den Leser erkennbar ist. Damit wird aber der Aspekt der Übersetzungsgenauigkeit ignoriert.

Die oft zitierte generelle Leitlinie für einen Übersetzer lautet ja: Er oder sie habe ‚so genau wie möglich und so frei wie nötig‘ zu übersetzen. Wie schwer es aber ist, diese Maxime umzusetzen, macht bereits ein flüchtiger Blick in die Fachliteratur zur Übersetzungsproblematik deutlich.

Eine ganz andere Frage ergibt sich, wenn es um den Stellenwert der Übersetzung als Lern- und Übungsverfahren im Fremdsprachenunterricht geht. Die Diskussion wird seit einem halben Jahrhundert geführt, und es kann noch keine abschließend bewertende Antwort gegeben werden.

Literaturverweise

Krings, H.P. (1986). *Was in den Köpfen von Übersetzern vorgeht. Eine empirische Untersuchung zur Struktur des Übersetzungsprozesses an fortgeschrittenen Französischlernern*. Tübingen: Narr.

Nord, Ch. (1990). *Übersetzen lernen – leicht gemacht. Kurs zur Einführung in das professionelle Übersetzen aus dem Spanischen ins Deutsche*. Heidelberg: Institut für Übersetzen und Dolmetschen; 2 Bände.

ІНДИВІДУАЛЬНИЙ СТИЛЬ АВТОРА ТА ПОЕТИЧНИЙ ПЕРЕКЛАД

канд. філол. наук, доц. **Валерій Михайлович Кикоть**,
поет-перекладач, член Національної спілки письменників України,
Східноєвропейський університет економіки і менеджменту,
м.Черкаси, Україна

Розвиток аналізу й оцінки перекладу поетичних творів невпинно сягає подальших аспектів природи інтерпретації, відповідності, варіативності, теорії контекстів, характеру переструктуризації та реконструкції тексту, визначення знаків і кодів, а також методу й стилю автора оригіналу та перекладача й вочевидь потребує опрацювання нового інструментарію дослідження.

Настали часи, коли пильно вдивляючись в історію (О. Є. Семенець, О. М. Панасьєв, [1; 2], Р. П. Зорівчак [3; 4; 5; 6; 7], М. В. Стріха [8; 9; 10; 11], Т. В. Шмігер [12; 13; 14], Л. В. Коломієць [15; 16; 17] та ін.) і тяжіючи до антропоцентризму (О. І. Чередниченко [18], М. О. Новикова [19; 20; 21; 22; 23], В. Д. Радчук [24; 25, 26], О. В. Радчук [27], О. Дзера [28], М. Іваницька [29], В. Переяслов [30], А. Р. Василик [31], Г. М. Косів [32; 33], В. Савчин [34], О. В. Мазур) [35], Н. М. Гриців [36; 37] та ін.) українське перекладознавство вже не обмежується встановленням абстрактних міжмовних відповідників поза персоналіями, а дедалі більше зосереджується на своєрідності кожного перекладуваного автора, на його творчій і мовній особистості, на особливостях авторського творчого пошуку та художнього методу, на взаємодії в перекладі

ідіостилів автора першотвору й перекладача, що, в свою чергу, спонукає і нові напрацювання, і певну переоцінку існуючих методологічних надбань.

У художньому перекладі, як зазначав В. В. Коптілов, багато важить уміння перекладача відчувати й відтворити загальний стилістичний колорит оригіналу, знайти слово, яке було б доречним у фразі саме цього письменника [38, с. 43].

Інший відомий перекладач і перекладознавець І. О. Кашкін так писав про стиль оригіналу та його відтворення в перекладі: «... перекладач повинен тонко відчувати саме цей обов'язковий для нього стиль, володіти вишуканим музикальним слухом, що дозволяє йому зберегти багатство й чистоту мови оригіналу. Він повинен розвивати в собі це почуття стилю й виконавський дар, без якого не виходить справжніх перекладів навіть у справжніх поетів» [39, с. 473].

Однак те, що індивідуальне у творі – це не зовнішня ознака і не якийсь формальний, легко відчутний елемент, викликає труднощі в роботі перекладача. Специфіка індивідуального становить складну систему взаємозв'язаних і взаємопереплетених особливостей [40, с. 372]. Виявлення, а звідси – й точне відтворення його в перекладі, вимагає правильного розуміння всіх компонентів оригіналу та їх співвідношення [41, с. 27].

Кожний письменник – це насамперед неповторна людина. Він пише й стає справжнім художником лише тоді, коли в нього створюється свій стиль, який є виявом нового способу бачення життя, тобто нового образного авторського світогляду.

В індивідуальному стилі письменника виявляється його ідеал, громадянська позиція, рівень проникнення в процеси дійсності, в психологію людини, багатство спостережень, ерудиція, манера письма та стилістика, професійна майстерність.

Творча індивідуальність виявляється в тих способах, якими автор творить художні значення в тексті, в тому, чим він домагається нарощення образних смислів.

Дослідження стилю оригіналу художнього твору неможливе без філософського розуміння єдності його змісту й форми, без з'ясування його жанрової приналежності та належності до того чи іншого літературного напрямку, без вивчення художнього методу автора, зв'язку його творчості в цілому та конкретного твору зокрема з творами інших авторів, а також без аналізу зв'язку першотвору з іншими творами його автора.

З огляду на те, що стиль є не елементом, а властивістю художньої форми, він не локалізований (як, наприклад, елементи сюжету чи художні деталі), а ніби розлитий по всій структурі форми. Тому організуючий принцип стилю проявляється в будь-якому фрагменті тексту. Завдяки цьому стиль є розпізнаваним за окремим фрагментом: досвідченому перекладачеві-читачеві достатньо прочитати невеликий уривок твору конкретного письменника, щоб із упевненістю назвати автора. Реципієнт виявляє ті властивості творів, які повторюються. «Повторюється те, що становить для автора особливу значимість у розкритті його світовідчуття, починаючи від ставлення до явищ навколишньої дійсності й закінчуючи мовними засобами їх утілення» [42, с. 79].

Відтак, стиль письменника, його художній метод і жанр художнього твору мають велике значення для його перекладу, позаяк переклад, на відміну від переказу, покликаний передавати не лише те, що виражає оригінал, а й те, як саме він це виражає. Таким чином, у перекладі особлива увага має приділятися співвідношенню стилістичних, жанрово-інваріантних і жанрово-змінних компонентів, критеріям стилістичної та жанрової адекватності / неадекватності вихідного тексту й тексту перекладу, визначенню допустимих меж варіативності тексту перекладу.

У лінгвістичних, літературознавчих та перекладознавчих працях як дослідженням явищ стилю, художнього методу та жанру, так і проблемами їх дотримання під час перекладу займалася і займається низка вчених, серед яких Н. П. Бідненко [43], М. П. Брандес [44], В. В. Виноградов [45], Т. Г. Винокур [46], В. А. Кухаренко [42], М. О. Новикова [19–23], І. Є. Шаргай [47], Ю. В. Опанасенко [48; 49] та ін.

Для перекладача, який виступає посередником між автором оригінального тексту та його іншомовним реципієнтом, визначення стилістичних особливостей оригіналу, художнього методу його автора та жанру першотвору зумовлює вибір перекладацьких рішень і стратегій, спрямованих на досягнення тієї мети, яка була поставлена автором твору. Відтак, вихідний текст є носієм певної функції й відповідно вимагає функціонального підходу, за якого важливим є визначення поняття «стиль», «художній метод», «жанр», а також співвідношення усталеного та мінливого в жанрі, закономірностей їх розвитку.

У літературознавстві індивідуальний стиль автора трактується наступним чином: «Індивідуальний стиль – явище неповторне. Він є свідченням мистецького таланту автора. Завдяки стилю митець творчо відтворює чи перетворює, художньо опрацьовує життєвий матеріал. Загальні теми, проблеми, події набувають в індивідуальному стилі письменника своєї художньої неповторності, адже вони «перепускаються» крізь особистість митця [50, с. 346]. «Кожен письменник виробляє свій індивідуальний, авторський стиль. Це сукупність, єдність усіх художніх особливостей (ідейно-тематичних, жанрових, мовних) творчості певного автора, що вирізняють його серед інших [51, с. 151].

А. В. Чичерін стверджував, що в царині літературного мистецтва «поняття стилю вбирає в себе єдність слова і образу, образу і композиції, композиції та ідей художнього твору. Вивчення стилю неможливе без філософського розуміння єдності змісту та форми, без зв'язку з іншими мистецтвами, без зв'язку з естетикою» [52, с. 20].

Індивідуальна своєрідність творчої манери автора, що проявляється у всій творчості письменника або в окремому творі, так само як і національна своєрідність літератури та її історичне забарвлення, не є якимось окремим формально вираженим елементом, а становить складну систему взаємопов'язаних особливостей, що проходить через увесь твір і виражається у мовних образах. Індивідуальна своєрідність творчості знаходить своє мовне вираження в системі використання мовних категорій, які утворюють у своєму взаємозв'язку одне ціле зі змістом і є носіями національної своєрідності та

історичного забарвлення. Індивідуальний стиль письменника зумовлений національно та історично.

Індивідуальна своєрідність творчості, що знаходить своє вираження у системі використання мовних засобів, багато в чому пов'язана зі світоглядом автора, його естетикою, з естетикою літературної школи та епохи. Тим самим для повного і всебічного висвітлення вона потребує дослідження як у лінгвістичному, так і в літературознавчому ракурсі. Шляхи цього дослідження можуть бути надзвичайно різноманітними, а якщо йдеться про художній переклад, тобто співвідношення двох мов і двох літератур, то ці шляхи ще більш ускладнюються. Сама індивідуальна своєрідність, як особлива якість літературного твору, що виникає на тлі загальнонародної мови, національної специфіки мови й літератури та в межах певної історичної епохи, передбачає величезне розмаїття своїх проявів – як у площині змісту, так і в мовній площині.

Індивідуальна своєрідність передається лише шляхом відтворення на функціональному підґрунті тієї системи, яка лежить в основі оригіналу і яка визначає відбір мовних засобів.

Для сучасного перекладознавства та практики поетичного перекладу все актуальнішим стає розгляд ознак мовної особистості поета, репрезентація яких здійснюється через особливості ідіостилю. Осмислення та опис типологічних властивостей поетичного дискурсу, вивчення ідіостилів поетів безумовно сприяє покращенню якості перекладу.

До поняття «мовна особистість» чи не вперше у філологічній науці вдався академік В. В. Виноградов, який випрацював два шляхи вивчення мовної особистості – особа автора та особа персонажу [53, с. 108]. Чітка дефініція поняття «мовна особистість» вперше подана Г. І. Богіним. Він писав, що «мовна особистість» – це людина, яка розглядається з погляду її готовності робити мовленнєві вчинки, створювати та приймати твори мовлення» [54, с. 1].

Поняття «мовна особистість» розширив Ю. Н. Караулов, пов'язавши його з аналізом тексту. Під мовною особистістю він розуміє «сукупність здібностей та характеристик людини, що зумовлюють створення та сприйняття нею мовленнєвих творів (текстів), котрі розрізняються за а) ступенем структурно-мовної складності, б) глибиною та точністю відображення дійсності, в) певною цільовою спрямованістю. В цьому визначенні поєднані здібності людини з особливостями текстів, що нею породжуються» [55, с. 3].

В. А. Маслова веде мову про лінгвокультурну особистість, котра становить «закріплений у мові (переважно в лексиці та синтаксисі) базовий національно-культурний прототип носія певної мови, який складає позачасову та інваріантну частину структури особистості» [56, с. 121].

Кожна мовна особистість унікальна, має власний когнітивний простір, власні знання резервів та можливостей мови [57, с. 171]. І, звісно ж, особливий феномен становить мовна особистість поета, аналіз якої завжди доцільний на доперекладній стадії відтворення його творів іншою мовою.

Перекладознавець із США Ричард Вінстон зазначає: «Ми запитуємо себе, як звучить кредо автора, яке його ставлення до читача, потім ми намагаємося вирішити, як відтворити це, як відокремити індивідуальність автора від особливостей, пов'язаних із його мовою» [58, с. 123]. Проте, чи можна

погодитися з тим, що індивідуальність автора і його мовлення – не взаємопов'язані речі? На наш погляд, саме через мовні особливості авторського письма й можна осягнути та відтворити в перекладі індивідуальні риси автора, а надто його індивідуальний письменницький стиль.

З урахуванням переважання в сучасній лінгвістиці антропоцентричної парадигми дослідження інтертекстуальності ліричних текстів, пише І. В. Шаповалова, доцільно здійснювати з опорою на категорію «мовна особистість» [59, с. 201]. Варто згадати, що в самий зміст терміну «мовна особистість» вкладається насамперед ідея «отримання – на основі аналізу «мови» (а точніше, текстів) – вивідного знання про «особистість»... як індивідууму та автора цих текстів, зі своїм характером, інтересами, соціальними та психологічними уподобаннями та установками» [60, с. 671]. Інакше кажучи, при лінгвістичному інтерпретуванні робиться спроба виявити в просторі тексту (чи текстів) системні засоби «мови для відображення бачення ним (автором) навколишньої дійсності (картини світу)» [Там само], аналіз «націлений на з'ясування та опис конфігурації текстових та позатекстових зв'язків, різноманіття соціально-стилістичних голосів певного часу, які поєднуються з голосами (відголосами) інших часів (інтертекстуальні зв'язки)» [61, с. 13–14].

Досліджуючи поетичний переклад крізь призму образного перевтілення першотвору засобами цільової мови, ми багаторазово доходили висновків, що словесні образи й способи їх формування дуже відмінні залежно від основ поетики напрямку, художньої школи, а також від внутрішніх якостей індивідуального стилю автора першотвору. Тому перекладачеві, який береться за нелегке завдання перекладу поетичного твору, звісно потрібно знати й основи поетик, і специфіку відповідного літературного напрямку, художньої школи, як і вивчити особливості індивідуального стилю автора. А позаяк типологія образів, форм їх композиційного розгортання, їх семантичних поєднань і змін у структурі літературного твору мало вивчена, й дотепер недостатньо здійснено спостережень над граматичною структурою образів, то перекладачеві нерідко доводиться виступати ще й у ролі дослідника.

Вивчення образної системи літературно-художнього твору в цілому включає в себе аналіз різних форм мовлення, що поєднуються в його структурі, види співвідношень монологу в усій множинності його типів і діалогу, зміни в структурі образів персонажів [45, с. 74]. У зв'язку з цим історично зрозумілим є великий інтерес до форм оповіді різних письменників. У художній літературі вибір тієї чи тієї форми оповіді, протиставлення їх, відступ від загальнонаціональної літературно-мовної норми можуть бути зумовленими естетичними образотворчими завданнями [62, с. 7].

Найважче – у вивченні питань поетичного мовлення, питань стилістики, поетики й мови художньої літератури – це переключення від проблем образно-поетичного мовлення з його специфічними рисами, проблем образів персонажів та оповідача на ідейний чи ідеологічний план художнього твору. Адже тут найбільше суб'єктивного свавілля й ідеологічних домислів. На думку В. В. Виноградова, перехід цей визначається структурою образу автора [45, с. 13].

Ідейне спрямування твору, його замисел, його художній зміст виражаються не лише в побудові образів дійових осіб, в їх співвідношенні та взаємодії, у будові оповіді та діалогу, а й у стилі самого автора, в структурі його образу, яка створюється композиційною єдністю цілого. Саме розподіл світла й тіні за допомогою виражальних мовленнєвих засобів, експресивний рух стилю, переходи й поєднання експресивно-стильових офарблень, характер оцінок, що виражаються шляхом підбору й зміни слів і фраз, створюють уявлення про ідейну сутність, про смак і характер творчої особистості художника. Все це знаходить вираження і відображення в мовленнєвій структурі образу автора, яка визначає єдність стилю художнього твору.

Багатозначність слова «стиль», недостатня визначеність змісту основних понять і меж різних типів стилістики, відсутність міцних традицій та загально визнаних напрямків у дослідженні поетичної мови й естетики слова – все це, як зауважує В. В. Виноградов, не сприяє швидкому й успішному розвитку вчення про мову художньої літератури й закономірності її розвитку [Там само, с. 126].

До кола центральних проблем вивчення мови художньої літератури Виноградов відносить проблеми «мови (стилю) художнього твору та «мови (стилю) письменника». І та й інша проблема спирається на поняття індивідуального стилю й обумовлені ним. Для багатьох дослідників літератури є очевидним, що поняття індивідуального стилю як своєрідної, історично обумовленої, складної, але структурно єдиної і внутрішньо зв'язаної системи засобів і форм словесного творчого вираження є вихідним і основним у сфері лінгвістичного вивчення художньої літератури. Але саме це поняття не може вважатися цілком розкритим і визначеним у всіх своїх суттєвих ознаках та зі всіма категоріями, що до нього належать. Очевидно, це поняття повинне все глибше висвітлюватися разом із роз'ясненням та розв'язанням інших проблем і завдань мови художньої літератури.

Навіть тоді, коли стиль автора рухається цілковито у сфері літературного мовлення, внутрішній зв'язок усіх елементів цього стилю, принципи естетичного відбору та поєднання форм літературного мовлення утворюють своєрідну літературно-художню єдність, обумовлену загальними тенденціями розвитку художньої літератури чи естетикою і поетикою окремих її напрямків та жанрів.

Водночас, хоча стилі художньої літератури в основному мовленнєвому матеріалі й орієнтуються на норми загальнолітературної мови, вони разом із тим виявляють тенденцію за відповідної естетичної та характерологічної вмотивованості відступити від них, використовуючи позалітературний матеріал.

Образність, тобто задіяна в творчості автора система образів, сприяє глибшому самовиявленню художника, відкриває читачеві несподівані грані його таланту, вона є особливою силою прояву індивідуальності автора, а звідси – і його індивідуального художнього стилю.

Перетворення художнього тексту оригіналу на адекватний художній текст перекладу відбувається, таким чином, не при перекладі слова словом чи рядка рядком, а при передачі образу таким образом, який несе у собі аналогічну оригінальному естетичну та комунікативну семантику, а також усі текстові та

позатекстові образні зв'язки та асоціації. А це означає, що разом із прямим та переносним смислом слів мають відтворюватися і форма, за допомогою якої ці слова поєднуються в тексті першотвору, і всі асоціативні ресурси, що виникають унаслідок взаємодії такого поєднання.

Ще більшою мірою це поширюється на переклад поезії. Як справедливо наголосив Лев Озеров, «треба перекладати не рядок у строфі, а магнітне поле поезії цього автора, його творчий рівень, його художні параметри» [63, с. 233].

У гарячу мить праці поет, тримаючи весь вірш перед собою, намацує в оригіналі слово-стимул, слово-магніт, яке могло б потягнути та перетягнути за собою весь ланцюг образів. Це іноді одне слово, два-три слова, п'ять слів, між якими встановлюються семантичні зв'язки. Вони утворюють певне асоціативне поле, оброблянням якого й зайнятий поет-перекладач [Там само, с. 233–234].

Та будь-який поетичний переклад не може бути остаточним, так само як завжди залишаються нереалізованими резерви оригіналу, що містяться в безмірності його асоціативних зв'язків. Культурне оточення француза, норвежця чи українця, їхній інтелектуальний, культурний і т. д. рівень навіюють відповідному перекладачеві своє особливе ставлення до кожного слова-образу першотвору та бачення асоціацій, які воно породжує.

Життя перекладного тексту складне. Окрім першого, інформаційного шару, в оригіналі є інші шари. Що глибші вони, то вища їхня асоціативна роль. Лише за врахування цих шарів можливе відтворення поетичного образу в стихії іншої мови.

Таким чином, з вищевикладеного можна зробити висновки про необхідність наукового підходу до перекладу з повним урахуванням специфіки художнього, зокрема, поетичного твору, його внутрішніх зв'язків із традиціями оригінальної літератури, що знаходять своєрідний прояв в особі автора першотвору. Лише глибокий аналіз усіх образних елементів оригіналу може забезпечити стилістично повноцінний, тотожний першотворові перекладацький відповідник.

Література

1. Семенец О. Е. История перевода (Средневековая Азия. Восточная Европа XV – XVIII вв.) / О. Е. Семенец, А. Н. Панасьев. – К. : Лыбидь, 1991. – 368 с.
2. Семенец О. Е. История перевода / О. Е. Семенец, А. Н. Панасьев. – К. : Из-во при Киевск. ун-те, 1989. – 296 с.
3. Зорівчак Р. П. Кочурознавство початку XXI віку / Р. Зорівчак // Творчість Григорія Кочура у контексті української культури XXI віку : до 100-річчя від дня народження Майстра : матеріали IV Міжнар. наук. конф. (Львів, 15–17 листопада 2008 р.). – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009. – С. 53–63.
4. Зорівчак Р. П. Політико-культурологічна концепція Івана Франка : переклад в Україні як націєтворчий чинник / Р. Зорівчак // *Literatura ukraińska XIX i XX wieku w kontekście europejskim* / Redakcja M. Kopycińska-Lehun. – Lublin : Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, 2008. – Р. 29–39.
5. Зорівчак Р. Український художній переклад як націєтворчий чинник / Роксоляна Зорівчак // *Літературна Україна*. – 2005. – 13 січ. – С. 7.

6. Зорівчак Р. П. Твори Тараса Шевченка на сторінках “The Ukrainian Canadian” (1947 – 1984) / Р. П. Зорівчак // Теорія і практика перекладу : респ. міжвід. наук. зб. – К.: Вища школа, 1984. – № 11. – С. 10–22.
7. Зорівчак Р. П. Читаючи історію свого народу... / Р. П. Зорівчак // Всесвіт. – 2007. – № 11–12. – С. 174–177.
8. Стріха М. Історія й сьогодення українського поетичного перекладу (XII—XX) : курс лекцій; Практичні проблеми поетичного перекладу: семінари // Записки Перекладацької Майстерні. – Т. 2. – Львів : Простір-М, 2002. – 200 с.
9. Стріха М. Микола Лукаш – відомий чи невідомий / М. Стріха // Всесвіт. – 1997. – № 2. – С. 129–131.
10. Стріха М. Перекладацькі верхогір'я Євгенії Кононенко / Максим Стріха // Слово і час. – 1998. – № 8. – С. 14–15.
11. Стріха М. Український художній переклад: між літературою і націєтворенням / Максим Стріха. – К. : Факт–Наш час, 2006. – 344 с. – (Сер. «Висока полиця»).
12. Шмігер Т. В. Історія українського перекладознавства ХХ сторіччя: ключові проблеми та періодизація : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.16 «Перекладознавство» / Тарас Володимирович Шмігер / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2008. – 20 с.
13. Шмігер Тарас. Історія українського перекладознавства ХХ сторіччя / Тарас Шмігер. – К. : Смолоскип, 2009. – 342 с. – (Серія «Пролегомени»).
14. Українське перекладознавство ХХ сторіччя : бібліографія» / ЛНУ імені Івана Франка, НТШ / [уклав Тарас Шмігер]. – Львів, 2013. – 626 с.
15. Коломієць Л. В. Концептуально-методологічні засади сучасного українського поетичного перекладу (на матеріалі перекладів з англійської, ірландської та американської поезії) : монографія / Коломієць Л. В. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2004. – 522 с.
16. Коломієць Л. В. Перекладознавчі семінари : методологічно-стильові орієнтири в українському поетичному перекладі від кінця ХІХ до початку ХХІ століття (на матеріалі перекладів англомовної поезії та поетичної драми) : [навчальний посібник] / Коломієць Л. В. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2011а – 495 с.
17. Коломієць Л. В. Український художній переклад та перекладачі 1920-30-х років: на матеріалі до курсу «Історія перекладу» : навч. посіб. / Коломієць Л. В. – Вінниця : Нова Книга, 2015. – 360 с.
18. Чередниченко О. Перекладацький доробок Григорія Кочура / Олександр Чередниченко // Всесвіт. – 2009. – № 5-6. – С. 185–190.
19. Новикова М. А. Проблемы индивидуального стиля в теории художественного перевода. (Стилистика переводчика) : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языкознания» / М. А. Новикова. – Ленинград, 1980. – 27 с.
20. Новикова М. А. Эквивалентность и адекватность переводов: жанровый аспект / М. А. Новикова // Коммуникативная направленность текста и его перевод. – К. : Вища школа, 1988. – С. 4–6.
21. Новикова М. Пригода: Бернс, Маршак, Лукаш, міф / Марина Новикова // Зарубіжна література. – 2000. – № 8. – С. 164–168.

22. Новикова М. Урок двох майстрів / Марина Новикова // Урок української. – 2001. – № 7. – С. 20–25.

23. Новикова Марина. Национальное и интернациональное в индивидуальном стиле переводчика / Марина Новикова // Художественный перевод. Вопросы теории и практики. – Ереван : Изд-во Ереван. ун-та, 1982. – С. 74–78.

24. Радчук В. Творче осяяння як спосіб критики / Віталій Радчук // Всесвіт, 2005. – № 5–6. – С. 183–185.

25. Радчук Віталій. «Тобі, Болгаріє кохана, я співом шану віддаю...» (Д. Білоус – перекладач І. Вазова). До 80-річчя з дня народження Дмитра Білоуса / Віталій Радчук // Всесвіт. – 2000. – № 3–4. – С. 156–161.

26. Радчук Віталій. Перекладацький метод Миколи Лукаша / Віталій Радчук // Хист і Глузд: теорія і практика перекладу. – Харків : Акта, 2011. – С. 40–51.

27. Радчук О. В. Відображення поетичного світобачення Роберта Бернза в українських перекладах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.16 «Перекладознавство» / Радчук Олена Віталіївна ; Київ. Нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 2012. – 20 с. – Бібліогр.: с. 17–18.

28. Дзера О. Індивідуально-авторське трактування біблійних мотивів як перекладознавча проблема (на матеріалі українських перекладів творів Дж. Байрона) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.16 «Перекладознавство» / Дзера Оксана ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 1999. – 21 с.

29. Іваницька М. Особистість перекладача в українсько-німецьких літературних взаєминах : монографія. / М. Іваницька. – Чернівці : Книга ХХІ, 2015. – 254 с.

30. Переяслов В. Естетико-філософська парадигматика творчості Василя Мисика : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.01.01 «Українська література» / Переяслов Віталій ; Харків. нац. пед. ун-т ім. Г. Сковороди. – Харків, 2016. – 20 с.

31. Василик А. Р. Стратегія М. Рудницького в контексті українського художнього перекладу ХХ ст. : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.16 «Перекладознавство» / Василик Анастасія Романівна ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – К, 2012. – 20 с. – Бібліогр.: с. 16–17.

32. Косів Г. Віра Річ. Творчий портрет перекладача / Г. Косів. – Львів : Піраміда, 2011. – 264 с.

33. Косів Г. М. Стилiстичні проблеми синтаксичного рівня у перекладах Віри Річ / Г. М. Косів // Од слова путь верстаючи й до слова... : збірник на пошану Роксолани Петрівни Зорівчак, доктора філологічних наук, професора, заслуженого працівника освіти України / [редкол.: О. І. Чередниченко (голова) та ін.]. – Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2008. – С. 251–278.

34. Савчин В. Микола Лукаш – подвижник українського художнього перекладу : монографія / В. Савчин. – Львів : Літопис, 2014. – 374 с.

35. Мазур О. В. Перекладацький метод Анатолія Онишка : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.16

«Перекладознавство» / Мазур Олена ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2011. – 20 с.

36. Гриців Н. М. Василь Мисик: Різногранний діамант українського художнього перекладу : монографія / Гриців Н. М. – Вінниця : Нова Книга, 2017. – 296 с. – (Серія UTTU Series).

37. Гриців Н. М. Творча особистість Василя Мисика як перекладача в контексті української культури ХХ сторіччя : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.16 «Перекладознавство» / Наталія Миколаївна Гриців. – К., 2016. – 20 с.

38. Коптілов В. В. Актуальні питання українського художнього перекладу / Коптілов В. В. – К. : Вид-во Київ. ун-ту, 1971. – 132 с.

39. Кашкин И. А. Для читателя-современника / Кашкин И. А. – М. : Советский писатель, 1977. – 560 с.

40. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы) : учеб. пособ. / Федоров А. В. – [5-е изд.] – СПб. : Филологический факультет СПбГУ; М. : ООО «Издательский Дом «ФИЛОЛОГИЯ ТРИ», 2002. – 416 с. – (Студенческая библиотека).

41. Грицик Л. В. Проблема відображення індивідуальності автора оригіналу в перекладі / Л. В. Грицик // Вісник Київського університету. Серія Філології. – К., 1973. – № 15. – С. 27–33.

42. Кухаренко В. А. Інтерпретація тексту / Кухаренко В. А. – Вінниця : Нова Книга, 2004. – 272 с.

43. Бідненко Н. П. До питання про необхідність подальшої розробки методики жанрового перекладу художніх текстів / Н. П. Бідненко // Вісник Дніпропетровського університету економіки та права імені Альфреда Нобеля. – Дніпропетровськ : Дніпропетр. ун-т економіки та права ім. А. Нобеля, 2011. – № 1(1) – С. 201–204. – (Серія «Філологічні науки»).

44. Брандес М. П. Стиль и перевод (на материале немецкого языка) : учеб. пособ. / Брандес М. П. – М. : Высшая школа, 1988. – 127 с. – (Библиотека филолога).

45. Виноградов В. В. О теории художественной речи : учеб. пос. / Виноградов В. В. – [2-е изд., испр.]. – М. : Высш. школа, 2005. – 287 с.

46. Винокур Т. Г. Закономерности стилистического использования языковых единиц / Винокур Т. Г. – М. : Наука, 1980. – 184 с.

47. Шаргай І. Є. Значення понять стилю та жанру для перекладацької інтерпретації / І. Є. Шаргай // Вісник Запорізького державного університету : зб. наук. статей. – Запоріжжя: ЗДУ, 2001. – № 4. – С. 160–165. – (Серія «Філологічні науки»).

48. Опанасенко Ю. В. Особливості відтворення ідіостилу автора в українських перекладах оповідань А. Конан Дойла про Шерлока Холмса / Ю. В. Опанасенко // Вісник Черкаського університету. Серія : Філологічні науки. – Черкаси, 2015. – № 7 (340). – С. 83–91.

49. Опанасенко Ю. В. Проблема відтворення ідіостилу А. Конан Дойла в українських перекладах детективних оповідань про Шерлока Холмса / Ю. В. Опанасенко // Проблеми формування систем управління в умовах глобалізації: теорія, методологія, практика : Міжн. наук.-практ. конф., 18–19

квіт. 2013 р. : тези доп. / Східноєвропейський ун-т економіки і менеджменту. – Черкаси, 2013. – С. 234–236.

50. О. А. Теория литературы : підручник / Галич О. А., Назарець В. М., Васильев Є. М. та ін. ; [за наук. ред. О. А. Галича]. – К. : Либідь, 2001. – 488 с.

51. Пахаренко В. І. Основи теорії літератури / Пахаренко В. І. – К. : Генеза, 2009. – 296 с.

52. Чичерин А. В. Идеи и стиль / Чичерин А. В. – М. : Просвещение, 1968. –160 с.

53. Виноградов В. В. Проблема авторства и теория стилей / Виноградов В. В. – М. : Гос. изд-во худож. лит-ры, 1961. – 615 с.

54. Богин Г. И. Модель языковой личности в ее отношении к разновидностям текста : автореф. дис. на соиск. учен. степ. д-ра филол. наук : спец. 10.02.30 «Русское языкознание» / Г. И. Богин. – Л., 1984. – 22 с.

55. Караулов Ю. Н. Русская языковая личность и задачи ее изучения / Ю. Н. Караулов. // Д. Шмелев. Язык и личность. – М. : Рус. яз., 1989. – С. 3–15.

56. Маслова В. А. Лингвокультурология : учеб. пособие [для студентов высш. учеб. заведений] / В. А. Маслова. – М. : Изд. Центр «Академия», 2001. – 208 с.

57. Пономарева Т. А. Современный поэт как языковая личность (о некоторых особенностях идиостиля И. Иртеньева) / Т. А. Пономарева // Лінгвістика : зб. наук. праць Луганськ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. – Луганськ : ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2010. – № 3 (21). С. 171–176.

58. Уинстон Ричард (США). О трудной профессии переводчика / Ричард Уинстон // Художественный перевод. Вопросы теории и практики. – Ереван : Изд-во Ереванского университета, 1982. – С. 122–124.

59. Шаповалова И. В. Воплощение языковой личности поэта в лирическом тексте (на примере интертекстуальных переключек лирики М. Волошина и И. Сельвинского) / И. В. Шаповалова // Лінгвістика : зб. наук. праць Луганськ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. – Луганськ : ДЗ «ЛНУ ім. Т. Шевченка», 2010. – № 3 (21). – С. 200–208.

60. Русский язык : энцикл. / [под. ред. Ю. Н. Караулова, А. И. Ганеева]. – М. : Большая Рос. Энцикл., 2003 – 704 с.

61. Синельникова Л. Н. Лингвистика: настоящее время / Л. Н. Синельникова // Вісник Луганськ. держ. пед. ун-ту імені Тараса Шевченка. – 2001. – № 10 (42). – С. 10–16.

62. Skalicka V. Evokace jako problem jazyka a literatury / V. Skalicka // Slovo a slovesnost, 1963. – № 20. – S. 4–28.

63. Озеров Лев. Слово в процессе творчества переводчика / Лев Озеров // Художественный перевод. Вопросы теории и практики. – Ереван : Изд-во Ереван. ун-та, 1982. – С. 221–226.

ПРИНЦИПИ ОПРАЦЮВАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ІНФОРМАЦІЇ: КОМУНІКАТИВНО-КОГНІТИВНИЙ РАКУРС

докт. пед. наук, проф. **Олена Іванівна Вовк**
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
м. Черкаси, Україна

Анотація. У статті розглядаються принципи оброблення навчального матеріалу під час формування комунікативно-когнітивної компетенції студентів. Виокремлені принципи сприяють глибинному розумінню тексту та засвоєння його мовної, мовленнєвої й соціокультурної інформації.

Ключові слова: комунікативно-когнітивна компетенція, принципи опрацювання навчального матеріалу, розуміння тексту, інтерпретація

Постановка проблеми. Глибинне розуміння тексту й паралельне засвоєння мовних і мовленнєвих засобів вираження його змісту, а також концептуальних смислів, закладених у ньому, забезпечується його різнобічним обробленням.

Аналіз попередніх досліджень. Опрацювання тексту передбачає його всебічний аналіз. Проблема аналізу тексту знаходиться у фокусі уваги великої кількості вчених, як-от: М.М. Бахтіна, А.А. Брудного, І.Р. Гальперіна, Т.М. Дрідзе, О.О. Селіванової та ін. Науковці вивчають цю проблему з різних позицій, проте оброблення тексту в аспекті комунікативно-когнітивного підходу до навчання іноземних мов поки не знайшло остаточного розв'язання.

Метою цієї статті є окреслити фундаментальні положення щодо особливостей аналізу навчального матеріалу, який міститься в базовому тексті, в термінах комунікативно-когнітивного підходу.

Виклад основного матеріалу. Розглянемо базові принципи аналізу тексту. **Принцип інтерпретації** (від лат. *interpretatio* – тлумачення, роз'яснення). Інтерпретація є цілеспрямованою когнітивною діяльністю, яка має зворотній зв'язок із проміжними й глобальними цілями інтерпретатора. Опорними пунктами інтерпретації є «віхи» – лексичні одиниці, конструкції, думки, на які індивід спирається під час інтерпретування [2, с. 31]. Інтерпретація тексту спрямована на здійснення аналізу (мовного, стилістичного, концептуального, психологічного, герменевтичного тощо) шляхом всебічного оброблення твору, реконструкції його глибинних смислів, засвоєння його інформації, а також мовних і мовленнєвих засобів її вираження. Інструментами інтерпретації можуть виступати: а) знання: мовні (лексичні, граматичні й фонетичні); мовленнєві (про контекст/ситуацію; ймовірного адресата; імплікації тексту, фонду знань і компетенцію комунікантів тощо); фонові (знання про світ); лінгвокультурологічні (знання конвенцій, норм, правил і максим іншомовного спілкування); б) стратегії інтерпретування, які організують реальний процес інтерпретації та зв'язують між собою відповідні цілі й засоби.

Апперцептивний принцип. Індивід переходить від вражень до пізнання саме завдяки апперцепції. Вона використовується як родовий термін для опису тих ментальних процесів, за допомогою яких вхідна інформація корелює з уже

побудованою понятійною системою суб'єкта. Завдяки апперцепції, використовуючи власні інтелектуальні ресурси й форми мислення, людина зі сприйнятого перцептивного матеріалу може створити весь обсяг власних понять і уявлень, постійно збагачуючи свій ментальний простір і додаючи до нього нові поняття. Додавання нової інформації до вже відомої становить основу побудови концепту тексту в процесах його розуміння та продукування [1, с. 330].

Когнітивний принцип. Він базується на різниці «фігура – фон»; зв'язаний із перцептуальним виокремленням, яке лежить в основі інтуїтивно усвідомленої нерівноцінності різних частин тексту: одні з них виступають як помітніші, більш вирізнені чи значущі, а інші – як другорядні, фонові [2, с. 79]. У процесі сприйняття тексту концептуальні системи продуцента й реципієнта знаходяться в нерівноважному стані, що зумовлено декількома чинниками: а) автентичністю тексту: це означає, що адресант (автор) має вищий рівень базових компетенцій порівняно з адресатом (студентами), а одтак сполучення мовних і мовленнєвих одиниць можуть бути незрозумілими останнім; б) соціокультурні явища, згадані в тексті, можуть виявитися незнайомими для адресата, що впливає на адекватність і глибину розуміння; в) може мати місце невідповідність змісту, який адресант тексту передає певними мовними й мовленнєвими одиницями, тим смислам, котрі виводяться зі змісту адресатом, через недостатність фонових знань, різницю в картинах світу, брак комунікативного й життєвого досвіду тощо. Вищезгадане означає, що «фігура» й «фон» можуть бути нерівноцінними для продуцента й реципієнта: те, що для автора є фоновим, може виявитись домінантним для суб'єкта пізнання, й навпаки. Таким чином, сприйняття й інтерпретація інформації апріорі не можуть бути адекватними, адже когнітивні процеси адресанта завжди епістемологічно багатші за адресатові.

Принцип орієнтування на когнітивний текстовий прототип (текстему). Реалізація цього принципу передбачає, передусім, адресованість тексту, а одтак і необхідність брати до уваги знання й рівень компетенцій адресата, конвенціоналізованість типів і жанрів текстів, які функціонують у певній мовній спільноті [2, с. 79]. Згаданий принцип діє в ході реалізації плану як когнітивної структури репрезентації знань мовця про типову організацію тексту. Традиційно розрізнявані типи текстів зв'язують із когнітивними структурами: опис – із фреймом, оповідання – зі схемою, аргументацію – з планом.

Принцип стимулювання ментальної образності мовлення, що сприяє формуванню стилістичної компетенції суб'єктів пізнання. Вона є важливим складником комунікативно-когнітивної компетенції. Розвиток ментальної образності може відбуватись, по-перше, за рахунок, рецептивних вправ, спрямованих на ідентифікацію й диференціацію мовних тропів у тексті, по-друге, через виконання рецептивно-репродуктивних вправ, які передбачають сприйняття й відтворення (з певним видозміненням, або трансформацією) компонентів мовленнєвих зразків, а, по-третє, через застосування продуктивних вправ, які мають на меті створення власних мовленнєвих висловлювань на рівні мікро– й макротексту з використанням певних стилістичних засобів, де й виявляється ментальна образність студентів.

Принцип спрямованості на розвиток когнітивних здатностей до структурування інформації. Структурування інформації передбачає, насамперед, її моделювання. Йдеться про ментальні, або концептуальні моделі (схеми, фрейми, скрипти, сценарії, моделі мереж тощо), які забезпечують перетворення вхідної інформації у свідомості індивіда у процесі пізнання. Інформація має бути чітко структурованою, класифікованою, категоризованою чи згрупованою, адже «у свідомості група розглядається як одна одиниця» [3, с. 64]. Структурована інформація легше осмислюється, міцніше запам'ятовується, а одтак і швидше витягається з пам'яті й відтворюється у когнітивно-комунікативному процесі.

Принцип реалізації когнітивних, інтелектуальних та епістемологічних стилів і стратегій. Він передбачає використання таких завдань, які стимулюють суб'єктів пізнання застосовувати преференційні підходи до розв'язання проблем залежно від власних когнітивних спроможностей і афективних особливостей. Саме стильове урізноманітнення сприятиме інсайту, або евристичному пізнанню.

Принцип евристичності. Він означає осяяння/інсайт, або непередбачуваність інтерпретацій у процесі спілкування між адресантом і адресатом. Текст є джерелом різноманітної інформації, для розуміння якої реципієнту слід виявити максимальну гнучкість мислення. У процесі сприйняття твору індивід проходить етап попереднього орієнтування, під час якого він отримує інформацію про ситуацію й обирає певні варіанти розв'язку поставлених завдань. Вибір варіанту може бути результатом випадкового пошуку або раптового осяяння.

Принцип розвитку мовленнєво-розумової активності суб'єктів пізнання. Мотивом такої діяльності є усвідомлення проблеми та способу її розв'язання. Мовленнєво-розумова активність спрямована на проникнення в суть предмета чи явища, виявлення його особливостей, конструювання імпліцитних зв'язків між певними елементами тощо. Принцип розвитку мовленнєво-розумової активності при цьому полягає в тому, що завдання у процесі опрацювання тексту є комунікативними й когнітивними задачами різного рівня проблемності та складності. Вони покликані розвивати такі механізми мислення, як орієнтування в ситуації, прийняття рішень, визначення цілей, ймовірнісне прогнозування, антиципацію, ментальні комбінування й конструювання інформації тощо. Причому, чим більше самостійності виявляє індивід у ході розв'язання завдання, тим ефективнішим буде здійснення когнітивно-комунікативної діяльності. Отже, необхідно приділяти увагу саме розвитку самостійності мислення суб'єктів пізнання, в тому числі й у процесі обговорення проблем, коли у з'являється потреба передати власні думки та почуття, оцінити вчинки персонажів, відстояти свою позицію тощо.

Висновки. Таким чином, у процесі опрацювання навчального матеріалу слід спиратися на описані вище принципи, що сприятиме глибшому розумінню базового тексту й засвоєнню його мовних і мовленнєвих засобів, а одтак і формуванню комунікативно-когнітивної компетенції студентів. Процедура становлення такої компетенції є перспективою подальшого розгляду окресленої проблеми.

Література

1. Вовк О.І. Комунікативно-когнітивна компетентність студентів-філологів: нова освітня парадигма / О.І. Вовк. – Черкаси : Видавець Чабаненко Ю.А., 2013. – 500 с.
2. Краткий словарь когнитивных терминов / Под общей ред. Е.С. Кубряковой / Е.С. Кубрякова, В.З. Демьянков и др. – М. : Изд-во МГУ, 1996. – 245 с.
3. Солсо Р.Л. Когнитивная психология / Р.Л. Солсо. – М. : Тривола, 1996. – 598 с.

ОГЛЯД МЕТОДИЧНИХ ПРОБЛЕМ, ЩО ВИНИКАЮТЬ У ПРОЦЕСІ ВИКЛАДАННЯ ПОЛЬСЬКОЇ МОВИ В 5 КЛАСАХ В УКРАЇНІ

Геннадій Федорович Москалик

доктор філософських наук, професор Кременчуцького національного ун-ту ім. Михайла Остроградського (Україна), професор Університету економіки м. Бидгоць (Польща), директор Департаменту освіти виконкому Кременчуцької міської ради

Запровадження вивчення в українських школах польської мови як іноземної або як мови національної меншини поступово стає явищем, що охоплює своїми масштабами все більше навчальних закладів і територій. Це явище пов'язане з декількома причинами, зокрема, розкриття кордонів, запровадження безвізу, міграційні процеси, прагнення жити українців у Євросоюзі, академічна мобільність студентів і викладачів, спорідненість польської мови з українською, легкість її вивчення.

Запровадження вивчення польської мови в школах України, враховуючи проблеми методичного, навчального характеру, з якими змушені стикатися педагоги, учні та батьки, тягне за собою необхідність вироблення стійких правил, врахування дидактичних особливостей викладання польської мови, врахування досвіду викладання польської мови в умовах білінгвізму та як іноземної мови, а також формування методичної культури учителя польської мови, на засадах досвіду учителів Польщі, використання кращих методичних знахідок. Кожен учитель польської мови в Україні зобов'язаний володіти методичними навичками та мати дидактичний арсенал вправ, форм роботи для формування в учнів чотирьох мовних навичок: письма, читання, усного мовлення та аудіювання.

Проблемами викладання польської мови як рідної та іноземної займалися ряд учених-полоністів та педагогів-методистів, зокрема, J. Brzeziński [3], R. Cudak, J. Tambor [4], I. Janowska [5], H. Komorowska [6, 7], J. Kowalewski, A. Seretny [9], E. Lipińska, A. Dąbrowska, U. Dobesz, M. Pasięka [10].

Але проблематики викладання польської мови в 5 класах українських шкіл дослідження торкалися дотично.

Для аналізу ситуації, що виникає в процесі впровадження викладання польської мови в школах України, розглянемо досвід роботи учителів та учнів з підручником авторського колективу Л. В. Біленької-Свистович, Є. Ковалевського, М. О. Ярмолук [1].

Основні питання та проблеми під час вивчення польської мови в учнів 5 класів виникають з читанням та письмом. Ці види діяльності є для учнів даного віку найбільш складними, незрозумілими. Причинами цього можна назвати: відмінність у написанні буквосполучень у польській та українській мовах, паралельне вивчення англійської мови як іноземної (наприклад, різне читання та вимова звуків в польській та англійській мовах, що позначаються буквою «j»). У текстах для вправ на письмо не добираються складні випадки написання, мала кількість повторюваних слів зі складним написанням.

І ще одна проблема, яка гальмує процес вивчення польської мови – то проблема спілкування, говоріння, т.т. «мовний бар'єр», який вводить учня в ступор. Можливе знання лексики, чітка вимова, але страх спілкування змушує учня мовчати.

Рекомендації педагогам, укладачам навчальних посібників і підручників:

1. Для якісного засвоєння учнями матеріалу з читання польською мовою у 5 класі необхідно, при розробці вправ з вироблення навичок читання польських буквосполучень «sz, cz, ch, szcz, gz», підбирати цікавий матеріал, що відповідатиме віковим особливостям учнів, у віршованій формі (для можливого заучування текстів цих вправ напам'ять).

2. В зошитах для письмових вправ з друкованою основою, у вправах у підручниках доцільно добирати вправи зі складними випадками написання, збільшити кількість повторюваних слів зі складним написанням.

3. У процесі навчання мовам та літературам у сучасній школі необхідно орієнтуватися на життєві потреби учнів; розвивати в них уміння справлятися з реальними проблемами, що виникають у різних життєвих ситуаціях; допомагати стати більш незалежними в своїх думках і діях, більш відповідальними і готовими до співробітництва з іншими людьми, що є умовою розвитку демократичного суспільства [2].

4. Для розвитку комунікативних умінь необхідно ширше впроваджувати вправи на розвиток монологічного та діалогічного мовлення, слухання аудіозаписів носіїв мови, забезпечувати можливість учнів спілкування з носіями польської мови.

Література

1. Біленька-Свистович Л. В., Ковалевський Є., Ярмолук М. О. Польська мова : підручник для 5 класу загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою (1-й рік навчання) / Л. В. Біленька-Свистович, Є. Ковалевський, М. О. Ярмолук. – Чернівці : Букрек, 2013. – 224 с.

2. Лист Міністерства освіти і науки України від 09.08.2017 р. № 1/9-436, «Мови та літератури в загальноосвітніх навчальних закладах із навчанням або вивченням мов національних меншин».

3. Brzeziński J. Nauczanie języków obcych dzieci. Warszawa 1987.

4. Inne optyki. Nowe programy, nowe metody, nowe technologie w nauczaniu kultury polskiej i języka polskiego jako obcego. Red. R. Cudak, J. Tambor. Katowice, 2001.

5. Janowska I. Planowanie lekcji języka obcego. Podręcznik i poradnik dla nauczycieli języków obcych. Kraków, 2010.

6. Komorowska H. Metodyka nauczania języków obcych. Warszawa, 2002.

7. Komorowska H. Sprawdzanie umiejętności w nauce języka obcego. Kontrola. Ocena. Testowanie. Warszawa, 2002.

8. Kowalewski J. Kultura polska jako obca? Kraków, 2011.

9. Anna Seretny, Ewa Lipińska, ABC Metodyki nauczania języka polskiego jako obcego – Kraków: Universitas, 2005. – 329 str.

10. Anna Dąbrowska, Urszula Dobesz, Małgorzata Pasieka, Co warto wiedzieć. Poradnik metodyczny dla nauczycieli języka polskiego jako obcego na Wschodzie – Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji, 2010. – 236 str.

ВИКОРИСТАННЯ ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧОГО КОМЕНТАРЯ ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧОГО АНАЛІЗУ ІНШОМОВНОГО ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

к. пед. наук, викл. **Ольга Сергіївна Афанасьєва**
Черкаський національний університет ім. Б.Хмельницького,
м.Черкаси, Україна

Лінгвокраїнознавчий вид аналізу розглядає художній текст у першу чергу як феномен і компонент культури. Саме тому, на думку А. Буднік, мета лінгвокраїнознавчої роботи з художніми текстами полягає в подоланні труднощів сприйняття специфічних явищ, характерних для дійсності, описаної у цих текстах, адже брак фонових знань у студентів часто унеможливорює розуміння логіки слів і дій літературних героїв, правильний висновок про характери й взаємини персонажів [1, с. 54]. Таким чином, для цілісної рецепції іншомовного художнього тексту студентам необхідні знання наявного у ньому лінгвокраїнознавчого матеріалу, а саме [3]:

- національних реалій (елементів національної системи понять, що існують у межах явищ та об'єктів того чи іншого народу і відображені в мові);
- конотативної лексики (слів зі співвідносним об'ємом понять в різних культурах, але які при цьому мають додаткові – конотативні – значення й викликають у свідомості носія мови певні культурно-історичні асоціації);
- фонові лексики (лексики, що несе як міжнаціональну інформацію, так і інформацію національного характеру).

Одним із найбільш поширених шляхів опанування студентами наявного у художньому творі лінгвокраїнознавчого матеріалу при здійсненні лінгвокраїнознавчого аналізу є **лінгвокраїнознавчий коментар**. Метою

лінгвокраїнознавчого коментаря до художнього тексту є створення в читачів передтекстової пресупозиції, важливої для формування концептуального простору тексту. Відповідно до методики лінгвокраїнознавчого аналізу, розробленої Н. Кулібіною [2], для моделювання мінімуму країнознавчих знань необхідний коментар із **представленням (актуалізацією, корекцією) знань** про письменника та його творчість, події національної історії, географічні об'єкти, специфічні явища природи, побуту й інші факти, що є фоном для зображених у творі подій, та **завдання**, спрямовані на розкриття образної інформації, яку передають національні словесні образи (фразеологізми, народні порівняння й символи, приказки і прислів'я, афоризми, діалектизми, історизми тощо) [4, с. 210].

Таким чином, лінгвокраїнознавчий коментар дає можливість формувати у студентів фонові знання, необхідні для повноцінної рецепції твору й для його обговорення [1, с. 56]. Для цього викладачеві під час роботи над текстом потрібно визначити ступінь значущості лінгвокраїнознавчого матеріалу, відповідно, необхідні певні критерії його відбору. За Л. Чапаєвою, такими критеріями можуть виступати [3]:

- 1) коментування тої лексики, яка є засобом передачі інформації про культуру, науку, економіку, політику, історію країни, мовою якої написано твір;
- 2) визнання головною умовою розкриття тематичних зв'язків коментованих слів та словосполучень виявлення культурного компонента лексики.

Також лінгвокраїнознавчі коментарі розрізняються за типами. Так, за класифікацією М. Шахматової та Сім Єн Бо їх можна розподілити на:

- 1) описові:
 - коментар – розширення лексичного значення за рахунок використання відомостей зі словника;
 - коментар – розширення лексичного фону за рахунок власного мовного і побутового досвіду;
 - коментар – історична довідка;
 - коментар – словотворча модель та
- 2) описово-визначальні:
 - власне – визначальний коментар;
 - етимологічний коментар;
 - словотворчий коментар;
 - контекстуальний коментар;
 - коментар відсилання;
 - історичний коментар;
 - розширений країнознавчий коментар [цит. за: 1, с. 56].

Таким чином, використання лінгвокраїнознавчого коментаря у процесі лінгвокраїнознавчого аналізу іншомовного художнього тексту сприяє формуванню у студентів-мовників фахових навичок, умінь і здатностей вивчати історичні, культурні, соціальні й політичні умови життя і творчості письменників; встановлювати зв'язки між літературними й культурними подіями; розуміти вплив сучасних видів культури (високої, загальнодоступної, масової) на статус і цінність літературних творів тощо.

Література

1. Буднік А. Особливості використання лінгвокраїнознавчого коментаря на заняттях з літератури в іномовній аудиторії (початковий етап навчання) / А. Буднік // Порівняльно-педагогічні студії. – №1(23). – 2015. – С. 53-57.
2. Кулибина Н.В. Методика лингвострановедческой работы над художественным текстом / Н.В.Кулибина. – М. : Рус. яз., 1987. – 143 с.
3. Чапаева Л.Г. Социокультурный комментарий в преподавании русского языка как неродного [Электронный ресурс] / Л.Г. Чапаева. – Режим доступа : <https://cyberleninka.ru/article/n/sotsiokulturnyy-kommentariy-v-prepodavanii-russkogo-yazyka-kak-nerodnogo>. – Дата обращения 08.05.2018. – Название с экрана.
4. Швець Г.Д. Дисципліна «художній текст у системі навчання української мови як іноземної» та її місце у фаховій підготовці викладачів-філологів / Г.Д. Швець // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16 : Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. – 2013. – Вип. 20. – С. 208-212. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_016_2013_20_53

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ЗДОРОВ'Я ТА ТРАНСПАРЕНТНОСТІ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ МЕДИЧНИХ ТЕРМІНІВ

к. пед. наук, доц. **Ірина Григорівна Багач**
Черкаський державний технологічний університет
м.Черкаси, Україна

Важливу роль у становленні сучасного фахівця відіграє його вміння вміло оперувати термінологічною лексикою, оскільки термінологічна база є однією з підвалин вивчення й розвитку науки.

Нині особливо актуальною є проблема забезпечення здоров'я при перекладі медичних текстів, кількість яких невпинно зростає в зв'язку з інтенсивним розвитком досліджень у галузі медицини та розвитком міжнародних відносин.

Термінознавство має на меті зробити процес утворення та вживання термінологічних найменувань більш керованим, сприяти раціоналізації професійного спілкування та взаєморозумінню фахівців.

Побудова та стандартизація нових термінів – це мовна інтерференція, тобто штучне втручання в природний розвиток мови, насамперед у її лексику, з внесенням відповідних змін, нововведень. Разом з тим це штучна селекція форм і варіантів з метою вибору найбільш вдалого відповідника та затвердження його як стандарту.

Маючи справу з перекладом медичних термінів, які вимагають точності та однозначності, ми погоджуємось з думкою, що перекладач повинен хоча б частково орієнтуватися в тематиці текстів, які перекладаються, що, відповідно набувається з досвідом роботи. Крім того, у тексті перекладу потрібно уникати хибно орієнтуючих термінів, якщо в певній терміносистемі є їхні синоніми з

більш мотивованою внутрішньою формою [1, с.15]. Наприклад, при перекладі схожих термінів, зокрема з компонентами *синдром* та *симптом*, вважаємо неприпустимим оказійний вибір транскодування. Незважаючи на те, що ці лексичні одиниці в українській мові схожі за звучанням, вони інформативно різні. У такому випадку більш доречним є використання синонімів або описового методу. Хоч синонімія і вважається негативним явищем у термінологічній матриці, все ж вона існує. І саме частота вживання термінологічної одиниці визначає, яким терміном слід користуватися, а якого уникати.

Перекладачеві нерідко доводиться шукати особливі засоби для передачі стилістичних складових оригіналу. У такому випадку досягається прагматична еквівалентність між оригіналом і перекладом.

Прагматичні аспекти перекладу дослідив видатний вчений В.Н. Комісаров [31]. Згідно з його науковими дослідженнями, теорія рівнів еквівалентності ґрунтується на виділенні в плані змісту оригіналу й перекладу п'яти рівнів:

- 1) рівень мовних знаків;
- 2) рівень висловлення;
- 3) рівень повідомлення;
- 4) рівень опису ситуації;
- 5) рівень мети комунікації

На кожному із цих рівнів за допомогою мовного коду (одиниць слів) і змісту, що володіють планом, передається особливий вид інформації. При цьому обов'язковою умовою еквівалентності В.Н. Комісаров вважає збереження домінантної функції висловлення [2, с. 61-78].

У зв'язку із цим А.Д. Швейцер, який доповнив дослідження В.Н. Комісарова, стверджує, що "прагматичний рівень займає вище місце ієрархії рівнів еквівалентності" [3, 58]. Отже, адекватний переклад можна визначити як переклад, що забезпечує прагматичні завдання перекладацького акту на максимально можливому для досягнення цієї мети рівні еквівалентності.

Варто зазначити, що якщо цільова аудиторія говорить іншою мовою й має специфічні особливості соціокультурного середовища, то прагматичною адаптацією можна вважати зміни, внесені перекладачем у текст перекладу з метою домогтися необхідної реакції з боку цільової аудиторії, тобто передати основну комунікативну функцію оригіналу.

Медичний переклад – це різновид науково-технічного перекладу.

Розрізняють декілька основних напрямків медичних перекладів:

- медична документація (епізоди, виписки, історії хвороби, результати лабораторних та інструментальних обстежень, протоколи операцій, висновки фахівців);

- документація з клінічних досліджень лікарських препаратів (договір про проведення клінічного дослідження, протокол дослідження, брошура дослідження, форма обізнаної згоди, індивідуальна реєстраційна картка);

- фармацевтична документація (анотація лікарських препаратів, листки-вкладиші, інформація для лікарів і пацієнтів, документація з контролю якості);

- документація до медичного устаткування й інструментарію (інструкції з експлуатації, посібники, описи, рекламні матеріали, каталоги, презентації);

- сайти з медицини, фармації, клінічних випробувань, медичного устаткування й інструментарію;

- науково-популярна література з медицини;

- наукова медична література (наукові статті, матеріали конференцій, огляди, автореферати, дисертації, монографії, довідники, посібники, навчальні посібники для лікарів і студентів медичних вузів [31, с. 135].

Згідно з міжнародними стандартами, медичні документи повинні бути перекладені фахівцями, у яких є рідний чи майже рідний, формальний рівень мовної майстерності, аналітичних можливостей, і глибоко культурного знання вихідної мови й мови перекладу, знання з теорії й практики перекладу. Професійні перекладачі медичної літератури повинні мати експертні знання термінології теми, зрозуміти вихідний текст, мати навички письма і відповідні навички у використанні спеціалізованих, професійних словників і глосаріїв. Їх професійні експертні знання повинні також включати здатність провести дослідження термінології.

Володіння перекладача медичною мовою і навичками письма передбачає наявність й використання діапазону жанрів і реєстрів. Перекладач повинен бути в змозі передати медичну інформацію для пацієнтів таким способом, який буде сприяти розумінню її ними, тобто не використовуючи непотрібний професійний жаргон, складний синтаксис або вузько спеціалізовану термінологію. З іншого боку, переклад документів, які призначені для медичних працівників, вимагає певної термінології, типової для подібних текстів, створених вихідною мовою. Тому лінгвістична компетентність перекладача включає загальні та спеціалізовані мови.

Однією з причин нереальності очікування, що кожен медичний текст буде перекладений медичним працівником з ідеальними мовними знаннями, є той факт, що медичних перекладів завжди буде більше, ніж лікарів, які досконало володіють іноземними мовами й перекладають медичні тексти. З іншого боку, рівень експертних знань, необхідних для розуміння вихідного тексту, може бути настільки високим, що перекладачеві важко обійтися без співпраці з професіоналом, який спеціалізується у конкретній галузі медицини. Безсумнівно, у перекладача медичних текстів має бути деяке знання медицини, що запобігає спотворенню інформації і є однією з критичних проблем міжмовного й міжкультурного спілкування.

Дійсність медичного перекладу показує, що перекладачі повинні взяти на себе особисту відповідальність за якість і точність медичних перекладів. За відсутності медичної системи сертифікації перекладу, медичні перекладачі повинні вирішувати особисто, чи відповідає їх кваліфікація виконанню спеціалізованих завдань даного перекладу.

Наслідки дилетантського перекладу медичних документів, історій хвороб, медичних довідок, висновків і результатів експертиз можуть бути непередбачуваними. Якщо мова йде про здоров'я людини, переклад текстів слід довіряти тільки досвідченим фахівцям, які мають відповідну кваліфікацію.

Медичний переклад вимагає від перекладача знання й розуміння латини. Латина завжди була основною мовою медицини. І сьогодні медичні документи часто містять багато латинської термінології, часом достатньо складної. Тому

перекладачі в процесі роботи над текстом постійно звертаються за консультацією до фахівців з медицини, будь-то акушери-гінекологи, хірурги, терапевти, стоматологи тощо.

Процес медичного перекладу проходить, щонайменше, у два етапи: з'ясування змісту медичного тексту й вибір варіанту перекладу. Медичний переклад, в обов'язковому порядку, після роботи перекладача підлягає редагуванню фахівцями у галузі медицини.

З іншого боку, як медичний працівник, так і добре обізнаний з медичної точки зору лінгвіст можуть успішно перекласти медичні тексти, якщо у них є достатні навички, навчання і досвід. Ідеальним зразком було б залучення до співпраці медичних працівників, які б редагували тексти, перекладені лінгвістами та лінгвістів, які б редагували тексти, перекладені медичними працівниками, оскільки якість медичного перекладу можна гарантувати за допомогою дотримання спеціальних стандартів або процедур контролю помилок, щоб підтримати компетентних перекладачів.

Переклад медичних термінів вимагає великої відповідальності, оскільки від правильності перекладу документів, медичних довідок і діагнозів деколи залежить життя людини.

Отже, переклад є важливим допоміжним засобом, що забезпечує виконання мовою його комунікативної функції, тому наукова термінологія та медичний переклад повинні стати невід'ємною складовою в підготовці висококваліфікованих фахівців з вищою освітою.

Література

1. Вострова С. В. Лінгвокогнітивні та комунікативно-прагматичні особливості сучасного англomовного медичного дискурсу (на матеріалі медичних текстів з проблематики ВІЛ/СНІДу) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 / Вострова С. В. –К., 2003. – 20 с.
2. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) / Комиссаров В. Н. – М. : Высшая школа, 1990. – 253 с.
3. Швейцер А.Д. Перевод и лингвистика. – М., 2008.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НАЗВ ГРОМАДСЬКИХ, НАУКОВИХ, ТЕХНІЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ПІДПРИЄМСТВ

студентка **Анастасія Дмитрівна Богданович**
Київський університет імені Бориса Грінченка
м.Київ, Україна

Іноземні імена й назви займають значне місце у словниковому складі української та англійської мов. Кожна власна назва має свою складну смислову структуру, особливості форми та етимології, численні зв'язки з іншими одиницями і категоріями мови. При перекладі назви на іншу мову значна частина цих характеристик втрачається. Якщо не знати прийоми їх перекладу, передача назви на іншу лінгвістичну основу може ускладнити ідентифікацію

назви. Отже, метою даної роботи є аналіз основних способів перекладу назв громадських, наукових та технічних організацій.

Назви громадських наукових та технічних організацій

У практиці перекладу є правило, згідно з яким назви громадських, наукових та технічних організацій перекладаються повністю, найбільш наближено до оригіналу, якщо це точно передає значення назви та відповідає нормам перекладу:

- *International Society of General Research*- Міжнародне товариство фундаментальних досліджень
- *American Association of Electrical Engineers* – Американська асоціація електротехніки (або: ...електротехніків)

Для точної передачі значення назви часто використовуються додаткові слова, відсутні в оригіналі назви:

- *Global Security Association* – Асоціація дослідників глобальної безпеки
- *International Non-Government Organization* – Міжнародна організація неурядових організацій

Передаються також назви наукових фондів та фундацій:

- *Italian National Science Foundation* – Італійська національна наукова фундація
- *US National Science Foundation*- Національна наукова фундація США
- *Spanish National Foundation for Scientific Research* – Іспанський національний фонд наукових досліджень.

Назви наукових та технічних установ

Наукові або технічні заклади можуть називатись за характером діяльності:

- *Institute of Biochemistry* – Інститут біохімії
- *Car Development Center* – Центр розробки автомобілів
- *Endeavor Research Institute* – Науково-дослідний інститут «Ендевор»
- *The Gauss Laboratory* – лабораторія ім. Гауса

Назви наукових установ, як правило, перекладаються:

- *Institute for Theoretical Physics* – Інститут теоретичної фізики
- *National Anthropological Research Center* – Національний антропологічний дослідницький центр
- *International Peace Institute* – Інститут з досліджень міжнародного миру
- *Institute of Oriental Studies* – Інститут сходознавства

Якщо до складу назви входить антропонім, то при перекладі додається слово «ім'я» або його скорочення:

- *M. Planck Institute* – Інститут ім. М. Планка
- *Bertran Russell Center* – Дослідницький центр ім. Бертрана Рассела
- Для передачі умовного елемента в назві використовується транскодування:
- *Freedomways Institute* – Інститут «Фрідомвейз»
- *Alert Research Corporation* – Науково-дослідна корпорація Алерт

Назви підприємств

Для передачі назв підприємств (корпорацій, фірм, компаній) використовується метод транскодування:

- *Dow Chemical* – (концерн) Доу кемікал
- *General Motors* – (корпорація) Дженерал моторс
- *Harris Paint Company* – (компанія) Гарріс Пейнт Компані
- *Sony Corporation* – Соні корпорейшн

Слід зауважити, що загальний елемент у складі назви (corporation, company, ect.) також не перекладається, якщо він є частиною назви підприємства. Так як в англійських текстах назва підприємства іноді дається без характеристики підприємства, вираженого звичайно зазначеним загальним елементом, є доцільним під час перекладу вводити такий елемент (нерідко разом з поясненням щодо сфери діяльності). Це є досить актуальним, коли підприємство є маловідомим чи невідомим зовсім:

- *Texasco* – нафтодобувна компанія Тексако
- *General Electric* – електротехнічна корпорація Дженерал електрик
- *White Manufactures Ltd.* – компанія Вайт мануфекчерерз лтд.
- *Stanson & Brothers* – фірма Стенсон енд бразерс

Для абревіатур у складі назв використовується транскрибування, а не транслітерація:

- *СНС Ltd.* – Сі-Ейч-Сі Лімітед
- *GMN* – компанія Джи-Ем-Ен
- *IK Marketing* – компанія Ай-Кей Маркетинг

Отже, можна підсумувати, що на сьогодні ще не встановлено чітких правил перекладу власних назв з англійської мови на англійську та навпаки. В більшості випадків переклад здійснюється способами транслітерації. Досі залишається не вирішеним питання відтворення деяких українських голосних звуків англійською мовою. В деяких англійських назвах з особливими орфографічними формами при перекладі на українську мову упускаються або додаються букви.

Література

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М. : КомКнига, 2007. – 576 с.
2. Бережна М. В. Тринадцять етапів перекладу власних назв та імен / М. В. Бережна // Вісник СумДУ. Філологія. – 2007. – № 1. – С. 62–67.
3. Карабан В. І. Посібник-довідник з перекладу англійської наукової і технічної літератури на українську мову / В. І. Карабан. – Київ-Кременчук, 1999.
4. Корунець І. В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад) / І. В. Корунець. – Вінниця : Нова книга, 2003. – 448 с.

Науковий керівник: викладач Коромисел М.В.

ЛОКАТИВ ЯК МОТИВАТОР ФРАНЦУЗЬКИХ ГАСТРОНІМІВ

канд. філол. наук, ст. викл. **Яніна Валентинівна Браницька**
Черкаський національний університет ім.Б. Хмельницького
м. Черкаси, Україна

Актуальність дослідження визначається загальною спрямованістю сучасної лінгвістики на розгляд мови як семіотичного засобу репрезентації когнітивних процесів, структур й операцій свідомості. Як зазначає О.С. Кубрякова, «мова не тільки певним чином відображає дійсність або ж впливає на це відображення, – вона є «вікном» у свідомість людини...засобом доступу до її розуму і до тих мисленнєвих (ментальних, психічних, внутрішніх) процесів, що здійснюються в її голові» [3, 12]. У такому аспекті показовим матеріалом є номінаційний масив будь-якої мови, що зберігає результати концептуалізації й категоризації світу та внутрішнього рефлексивного досвіду народу, його культурні норми й цінності. Найбільш яскраво когнітивне підґрунтя мовних знаків простежується при дослідженні процесу мотивації як «наскрізної лінгвопсихоментальної операції, результатом якої є семантико-ономасіологічна залежність мовних знаків, що виникла на підставі складної системи конекцій концептів людської свідомості» [8, 158].

Такий підхід до мотивації, упроваджений українською дослідницею О.О. Селівановою й апробований у численних розробках прихильників її наукової школи, інтегрує два вектори аналізу: від слова до думки і від думки до слова – і дає змогу не лише простежити різні способи вибору мотиваторів зі структур знань про позначене, а й описати ці структури, зважаючи на взаємодію різних пізнавальних механізмів свідомості. Таким чином, традиційний розгляд словотворчої мотивації як процесу формування семантичного й формального зв'язку між похідним і твірним словом на ґрунті значення й форми мовних одиниць був доповнений новим рівнем аналізу.

У романістиці мотивація здебільшого трактується традиційно, виключно з позицій дериватології. Це можна пояснити впливом семіотичної концепції Ф. де Соссюра, у якій найважливіша властивість знака розглядається як «відсутність усілякого зв'язку з позначеним об'єктом і, таким чином, відсутність навіть непрямої залежності від об'єкта у своєму подальшому розвитку» [9, 91]. Як підкреслюють А. Греймас і Ж. Курте, лінгвісти, що слідували за Ф. де Соссюром, вважали виключення із семіозису референта необхідною умовою розвитку лінгвістики [1, 532-536]. У французькому мовознавстві це положення поширилося на теорію номінації, де «включення референта до аналізу вважалося таким, що виходить за межі лінгвістичних завдань» [12, 43; 11, 343; 10, 5-11]. Мотивованість слова пояснювалася тим, що «ми можемо проаналізувати й здійснити операцію із наявними морфемами» [12, 43].

Однак під впливом синтаксичної концепції Л. Теньєра, теорії рольової граматики У. Чейфа і Ч. Філлмора, а також розробок пропозиційного підґрунтя мотиваційних процесів, здійснених представниками наукової школи російської дослідниці О.С. Кубрякової, і російського семантичного синтаксису (Г.О. Золотова, В.В. Богданов, Н.Д. Арутюнова й ін.) у славістичних студіях

Франції уже з'явилися перші спроби проектування похідних слів на складники предикатно-актантних рамок або предикатно-аргументних структур (Ж.-П. Бенуа). У сучасній вітчизняній романістиці когнітивно-ономасіологічне дослідження мотивації композитів представлено у публікаціях Я.Р. Мутон [5], яка на підставі концепції мотивації О.О. Селіванової, описала когнітивне підґрунтя композиції у французькій мові порівняно з російською. Дослідження мотивації у когнітивно-ономасіологічному аспекті не суперечить постулатам Ф. де Соссюра, оскільки до уваги береться не сам референт як об'єкт дійсності, а позначене, тобто другий бік мовного знака, який є уявленням про референт, представленням його проєкції в етносвідомості.

Метою нашої статті є дослідження мотиваційної функції локатива як одного із фрагментів структур знань про позначене, що служить базою для творення французьких назв страв (гастронімів). **Матеріалом** послужили понад 1900 мотивованих локативом французьких гастронімів, вилучених з енциклопедичного словника французької мови й рецептурних довідників [13; 14; 15]. Вибір цього лексичного масиву французької мови предметом аналізу мотивації зумовлений тим, що французька кухня є однією з найоригінальніших і найбільш впливових у світі, а найменування її страв якнайкраще відтворюють специфіку світобачення, культуру, традиції французького етносу.

Новизна дослідження полягає в тому, що у романістиці з когнітивно-ономасіологічних позицій цей лексичний клас уперше підлягає комплексному аналізу. До того ж характеристика мотиваційних механізмів французьких гастронімів спирається на новітні й актуальні концепції когнітивної ономасіології й лінгвістики, семантичного синтаксису, етнолінгвістики, лінгвокультурології, міжкультурної комунікації. Головним **методом** дослідження є когнітивно-ономасіологічний аналіз, методика якого розроблена О.О. Селівановою і містить два етапи: інтерпретацію ономасіологічної структури і когнітивне моделювання структури знань про позначене [8]. З огляду на висунуту дослідницею типологію мотивації, функціональні ознаки локатива як мотиватора розглядаються нами в межах пропозиційно-диктумної мотивації, що характеризується використанням знаків мотиваторів у прямому значенні, які обираються з ядерної частини структури відносно істинних і несуперечливих знань про позначене – пропозиційної.

Узагалі локатив є складником пропозиції, зокрема, предикатно-аргументної структури, компонентом зі значенням місцезнаходження [2, 431]. Він нерідко служить диференційною ознакою страви, з одного боку, уточнюючи місце приготування, з іншого боку, за ним криється інформація фонового характеру, яка добре відома представникам французького етносу. Так, локатив на позначення сторони світу *à l'orientale* гастронімів *œufs à l'orientale* (13, 160), *riz à l'orientale* (15, 834), *grondin à l'orientale* (13, 191) актуалізує у свідомості французів уявлення про східну кухню, характерними рисами якої є гострота страви, насиченість великою кількістю різноманітних спецій: «*Recouvrir avec le vin blanc, les tomates coupées en morceaux et l'assaisonnement: sel, poivre, ail, thym, laurier et safran...*» (13, 191-192). Такий локатив отримує статус прототипу (Л. Вітгенштейн, Е. Рош, Дж. Лакофф), оскільки вказує на типовість певної сукупності ознак і ступінь значимості таких ознак для віднесення того чи іншого об'єкта до відповідної категорії, що

формується на підставі досвіду людини, образності її концептосистеми [6, 48-49].

Мотиватор-локатив в ономаціологічній структурі французьких гастронімів імплікує прототиповий сценарій приготування певної страви. Так, локатив на позначення Португалії (*à la portugaise*), який корелює у складі французьких гастронімів переважно з назвою риби *alose à la portugaise* (13, 171), *lotte à la portugaise* (13, 179), *anguille à la portugaise* (13, 185), *dorade à la portugaise* (13, 190) є показником способу приготування: «*Faire, dans le fond d'un plat, un lit avec la moitié des tomates coupées en quartiers. Saupoudrer d'oignons hachés, de persil. Y mettre le poisson. Recouvrir avec le reste des tomates coupées, le reste des oignons hachés, les champignons coupés, le vin blanc, le beurre. Mettre sur le feu et faire cuire 10 mn. Puis mettre au four pendant 30 mn*» (13, 171).

Мотиватори-локативи на позначення Греції в ономаціологічній структурі французьких гастронімів відтворюють прототипові ознаки грецької кухні – насиченість спеціями і використання томатів в якості інгредієнта. Так, *champignons à la grecque* (13, 97), *gratin à la grecque* (13, 631) містять *tomates, sel, poivre, muscade, coriandre* (13, 631).

У найменуваннях страв знання та уявлення французів про власну кухню здебільшого репрезентовані мотиватором-локативом на позначення французьких історичних провінцій, департаментів і регіонів. Так, бажання французів ідентифікувати себе за регіональним походженням спостерігається у гастронімах, мотивованих локативом, що містить інформацію щодо компонентів страви: *bourguignon – poivrons, tomates et oignons, niçois – olives (et généralement tomates), normand – de la crème (et des champignons), provençal – tomates et huile d'olive, périgourdin – morceaux de canard ou d'oie* (16, 53). Імплікована культурна інформація стосовно прототипових інгредієнтів регіональних страв підтверджується текстами рецептурних довідників. Так, до складу *lapereau à la niçoise, ris de veau niçoise* (13, 278), входять 15-18 чорних оливок і томатний соус: «*ajouter les olives tournées, la sauce tomate*» (13, 351). Гастроніми з локативом *à la provençale* маніфестують компоненти страви *morue à la provençale*: «*500 gr. tomates, 125 gr. olives noires, 3 cl. huile...*» (13, 199). Прототипові ознаки кухні південних провінцій (Прованс, Лангедок, Гасконь) добре відомі французам: гострота, значне використання вин і спецій у приготуванні їжі, особливо часнику й цибулі [7, 6]. Так, французькі гастроніми, мотивовані локативом *à la provençale*, позначають переважно страви з м'яса, дуже насичені спеціями і заправлені вином: *biftecks à la provençale* (13, 232), *épaule à la provençale* (13, 287): «*Prendre une épaule désossée; y mettre une farce... Faire revenir dans le beurre le lard coupé, les oignons. Y mettre l'épaule. Ajouter les carottes en rondelles, le bouquet garni. Assaisonner et mouiller avec le bouillon chaud. Mettre la purée de tomates...*» (13, 287).

Мотиватор-локатив, представлений географічною назвою, протиставлений іншому типу локатива, який вказує на певне місце у ситуації приготування їжі. Локатив, відтворений у назвах глибинних відмінків, що є граматичними у деяких мовах, представлений 1) інесивом і 2) адесивом. Перший виражає значення внутрішнього перебування в чомусь [4, 213] і вербалізується в ономаціологічній структурі французьких гастронімів за допомогою

прийменників *à, en: foie grillé à la poêle* (13, 272), *poulet en cocotte* (13, 272), *cailles en casserole* (15, 609), *rôti à la casserole* (13, 235), *langue au four* (13, 274), *poule au pot* (13, 338). Адесив в ономаціологічній структурі гастрономів виражає значення перебування на чомусь, на поверхні чогось [4, 213] і репрезентується за допомогою прийменника *sur: champignons sur le gril* (13, 376), *purée sur croûtons* (14, 290). Локатив такого типу переважно позначає посуд, що служить для подавання до столу: *œuf sur le plat* (15, 255), *sole sur le plat* (15, 394).

Мотиватор-локатив, що позначає місце у ситуації приготування, може актуалізувати у свідомості споживача імпліковані компоненти пропозиції, як-от предикати температурного впливу: *langue au four* (13, 274), *veau à la casserole* (13, 258), *cailles en cocotte* (13, 358) – гастрономі містять вказівку на способи приготування страви: печіння, варіння й тушіння. Наприклад, мотиватор-локатив французького гастронома *poulet au four* вказує на імплікований предикат – смажити: «*Brider le poulet. Parsemer de quelques petits morceaux de beurre ou barder. Faire cuire à four chaud, 20 mn...*» (13, 332).

Підводячи підсумки, треба зазначити, що локатив є одним із найважливіших складників структури знань, який отримує статус ономаціологічної ознаки французьких гастрономів. Функціями мотиватора-локатива французьких гастрономів є позначення місця у ситуації приготування їжі, що є важливим для споживача, оскільки актуалізує у свідомості інші складники пропозиції, а також використання назви певної територіальної одиниці з метою представлення культурної інформації фонового характеру, яка добре відома французам (інгредієнти страви, спосіб приготування, смакові властивості). Перспективою нашого дослідження є детальний аналіз мотиваційних функцій інших складників пропозиції та інших типів мотивації, що поглибить наші уявлення про мову, етносвідомість і культуру французького народу.

Література

1. Греймас А., Курте Ж. Семиотика. Объяснительный словарь теории языка // Семиотика. – М.: Радуга, 1983. – С. 5
2. Золотова Г.А. Синтаксический словарь: Репертуар элементарных единиц русского синтаксиса. – М.: Наука, 1988. – 440 с.
3. Кубрякова Е.С. Язык и знание. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – 560 с.
4. Лингвистический энциклопедический словарь / Гл. ред. В.Н. Ярцева. – М.: Советская энциклопедия, 1990. – 685 с.
5. Мутон Я.Р. Змішана мотивація композитів у російській і французькій мовах // Мова й концептуальна картина світу: Зб. наук. праць / За ред. О.І. Чердніченка. – К.: Вид-во Київського нац. ун-ту ім. Т. Шевченка, 2002. – С. 363-368.
6. Новое в зарубежной лингвистике. Когнитивные аспекты языка. — М.: Прогресс, 1989.— Вып. 23. — 420 с.
7. Петроченко В.В., Пилипчук Н.И., Поляков Д.Н. Рецепты французской кухни. Les recettes de le cuisine française. – М.: Бук Чембер Интернешенл, 1991. – 255 с.

8. Селиванова Е. А. Когнитивная ономазиология. – К.: Фитосоциоцентр, 2000. – 248 с.
9. Соссюр де Ф. Заметки по общей лингвистике. – М.: Прогресс, 1990. – 280 с.
10. Berline M.I., Vodneva N.P., Parfeniev V.N. Aspects lexicaux du français: approche pratique. – Minsk: Vychеichaya chkola, 1985. – 159 p.
11. Dictionnaire de linguistique / J.Dubois, M. Giacome, L. Guespin. – P.: Larousse, 1994.
12. La lexicologie. / R. Eluerd – P.: Presses Universitaire de France, 2000. – 128 p.
13. Mathiot G. Je sais cuisiner. – P.: Editions Albin Michel, 1932. – 701 p.
14. Mathiot G. Je sais faire la Pâtisserie. – P.: Editions Albin Michel, 1938. – 377 p.
15. Petit Larousse de la cuisine: 1800 recettes. – P.: Larousse-Bordas, 1998. – 1088 p.
16. Thibeault F. Aimer une terre, une histoire, un savoir-faire // Le Français dans le Monde. – 2006. – № 346 (juillet-août). – P. 53-54.

НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЗНАЧЕННЯ КОЛЬОРІВ BLEU / AZUL ТА ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ (НА МАТЕРІАЛІ ФРАНЦУЗЬКОЇ Й ІСПАНСЬКОЇ МОВ)

ст. викл. **Тетяна Михайлівна Бунь**
викл. **Олена Сергіївна Піньковська**
Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького
м. Черкаси, Україна

Цікавість щодо словосполучень, які виражають наші відчуття кольорів, зумовлена бажанням розкрити і зрозуміти колірну картину світу іншого етносу. Цьому сприяє зіставне вивчення мов, яке спрямоване на виявлення в них універсального і національного. Об'єктом нашого дослідження є семантичні і національно-культурні особливості позначення кольору *bleu* французької мови і *azul* іспанської мови та специфіка їх перекладу.

В античності синій (блакитний) колір, в порівнянні з іншими кольорами, мало використовувався. У класичній латині не було чіткого найменування синього (блакитного) кольору і, напевно, тому французька мова запозичила позначення кольору *bleu* від франского *blao* (нім. *blau*, англ. *blue*). В іспанській мові лексема, що означає синій (блакитний) колір, запозичена з арабського *lazawárd* < перського *lagvard* або *lazvard* < санскриту *rajavarta*.

Починаючи з XII ст. не тільки завдяки прогресу фарбувальних технологій, але і в основному завдяки культу Діви Марії, яка за традицією була одягнена в синє, цей колір отримує визнання. Синій колір стає символом неба, раю, вічності, духовності, правди і божественної мудрості.

У французькій мові існують фразеологічні одиниці, що відображають традиційне шанування культу Діви Марії, наприклад: *vouer un enfant au bleu* – «дати обітницю одягати дитину до певного віку в усе блакитне (на честь Божої Матері)».

Як у французькій, так і в іспанській мовах є цілий ряд лексичних одиниць, утворених на основі метонімічного перенесення позначення кольору «синій» або «блакитний». Наприклад, у французькій мові:

bas bleu – «синя панчоха»;

bibliothèque bleue – «лицарські романи; розповіді і казки для дітей (від 4 до 8 років)»;

Bleus – 1) іст. «Сині» (аристократична партія у Візантії); 2) іст. «Республіканські солдати (які воювали проти шуанів під час Французької революції)»; 3) національна збірна Франції з футболу;

casque bleu – «солдат збройних сил ООН»;

col bleu – 1) «військовий моряк»; 2) «робочий»;

cordon bleu – «кавалер ордена Святого Духа».

В іспанській мові:

camisa azul – «синерубашечник, фалангіст, іспанський фашист»;

cascos azul – «блакитні каски (миротворчі війська ООН)».

У французькій та іспанській мовах досліджуваний колір у поєднанні з іменником «кров» позначає високе соціальне походження і аристократизм. Французький вираз *sang bleu* та іспанський *sangre azul* перекладаються як «блакитна кров», а іспанський вираз *ser de sangre azul* означає «бути аристократичного походження». Спочатку це словосполучення мало відношення лише до аристократичних родин іспанської провінції Кастилья, які хизувалися «чистотою» своєї раси і не укладали шлюбів з маврами й іншими людьми зі смаглявою шкірою, а оскільки вени білошкірих людей видно виразніше, їх кров здавалася блакитною. Таким чином, словосполучення *sang bleu* французька мова запозичила з виразу іспанської мови *sangre azul* [4, с. 352].

Позначення кольору синій (блакитний) у французькій мові часто вживається в описах людської зовнішності для вираження синюватих відтінків кольору шкіри, обличчя змерзлої або зблідлої людини, а також щоб передати темно-синій колір синців на обличчі:

être bleu – «посиніти (від холоду, від гніву)»;

se faire un bleu – «поставити синець»;

avoir (або se faire) des bleus à l'âme – «поранити душу (собі)»;

en faire voir de bleues à qn – «провчити кого-небудь; показати, де раки зимують».

В іспанській мові вирази з подібним значенням позначення кольору «синій» (*azul*) менш уживані. Наведемо лише одне: *poner a uno de oro y azul* – «відчитати, насварити когось, обробити під горіх».

Універсальним для обох мов є вираз, що означає місце призначене для паркування машин на обмежений час: *zone bleue* у французькій мові, *zona azul* в іспанській.

Семантика синього (блакитного) кольору найбільш широко представлена у французькій мові, де є значний спектр асоціацій, пов'язаних з цим кольором.

В іспанській мові вирази з компонентом *azul* нечисленні. Внаслідок цього універсальні значення досліджуваного позначення кольору у французькій й іспанській мовах обмежуються у вищенаведених паралелях. В семантиці синього (блакитного) кольору існує цілий спектр значень, властивих тільки французькій мові. Так, ряд виразів, що містять лексему *bleu*, відноситься до тематичної групи, що включає лексику, яка номінує спиртні напої (в основному вино):

mettre son nez dans le bleu – «напитися»;
être voué au bleu – «прикладатися до пляшки»;
mettre au bleu – «відварювати рибу у вині»;
truite au bleu – «відварна форель в червоному вині».

Не менш характерним є позначення кольору *bleu* в традиційній для французів сфері кулінарії:

au bleu – «зварений живим у відварі з оцтом і спеціями (про рибу)»;
bifteck bleu – «кривавий біфштекс», тобто особливе, специфічне блюдо з напівготового, непросмаженого м'яса.

У французькій мові існує також ряд фразеологізмів, що характеризують недосвідчену, незрілу людину:

n'être plus un bleu – «мати життєвий досвід, не бути жовторотим пташеням»;
brimer les bleus – (шк. жарг.) «мучити новачків».

Іноді синій (блакитний) колір у французькій мові асоціюється з сумом, тугою і песимізмом:

les diables bleus – «туга, меланхолія»;
avoir les bleus – «хандрити, сумувати».

Частота використання цього позначення кольору пов'язана в першу чергу з переважанням синього (блакитного) кольору в навколишній природі: вода, небо. У французькій мові існують фразеологічні звороти з елементом *bleu* для позначення того, що пов'язано з морем і небом, такі як:

homme du bleu – «моряк»;
la plaine bleue – «море»;
la grande bleue – «море»;
la Grande Bleue – «Середземне море»; *être (або nager, partir, voyager) dans le bleu* – «витати в хмарах».

Здавалося би, колір, пов'язаний в першу чергу з небом, повинен вносити позитивний сенс в вирази з компонентом *bleu* або *azul*, але результат нашого дослідження показав, що синій (блакитний) колір в словосполученнях французької й іспанської мов має скоріше негативне забарвлення, ніж позитивне. Наприклад, французький вираз *vin bleu* означає «погане червоне вино»; в розмовній мові французький фразеологічний зворот *en voir de bleues* означає «зазнавати неприємності, відчувати що-небудь неприємне, важке».

Вираз *ne pas être bleu de rire* в канадському варіанті французької мови використовується в значенні «не мати бажання сміятися». В іспанській мові *tiempos azules* означає «важкі часи»; вираз *teñir uno azul con macano* в чилійському варіанті іспанської мови означає «затіяти нездійсненну справу; з піску мотузки вити».

У французькій мові позначення кольору синій (блакитний) в словосполученнях може передавати високий ступінь емоційного стану:

peur bleue – «панічний страх»;

avoir un fun bleu – «сильно веселитися, отримувати величезне задоволення»;

avoir une envie bleue de ... – «сильно хотіти ...»;

colère bleue – «лють».

Таким чином, національно-культурна специфіка позначення кольору «синій» у французькій мові виражається значеннями «спиртне, вино», «сире, напівготове, непросмажене (про м'ясо)», «чистий, світлий (про мрії)», «захоплення, натхнення», «недоступний, недосяжний», «недосвідчений, незрілий», «туга», «ранній, передсвітанковий», «нестерпно, жадливо, болісно», «зрілий вік», «море», «небо», а в іспанській мові «синій» колір знаходить національно-культурний компонент в наступних значеннях: «важкий», а також «жирний» (*pezcado azul* – «риба жирних сортів»), «міністерський» (*banco azul* – «міністерська лава в іспанських кортесах»).

Підводячи підсумок, наведемо результати статистичного аналізу виразів з компонентом кольору синій (блакитний) французької й іспанської мов та конотації їх перекладу. Корпус словосполучень з компонентом *bleu* склав 81 одиницю дослідження, а з компонентом *azul* – 24. У французькій мові з 81 словосполучення 29 (35,8%) мають негативне значення, 12 (14,8%) – позитивне, 26 (32,2%) – нейтральне. Словосполучення з негативними конотаціями в іспанській мові становлять 10 (41,7%), з позитивними – 6 (25%), а з нейтральними асоціаціями – 5 (20,8%).

Література

1. Бородина, М. А. Развитие семантики слов и структуры лексических групп / М. А. Бородина, В. Г. Гак // К типологии и методике историко-семантических исследований. – Ленинград: Наука, 1979. – С. 128-165.
2. Брагина, А. А. Лексика языка и культура страны / А. А. Брагина. – М.: Рус. яз., 1986. – 214 с.
3. Вежбицкая, А. Обозначения цвета и универсалии зрительного восприятия / А. Вежбицкая // Язык. Культура. Познание: пер. с англ. / отв. ред. М. А. Кронгауз, вступ. ст. Е. В. Падучевой. – М.: Рус. слов., 1997. – С. 231-290.
4. Мелерович, А. И. Фразеологизмы в русской речи: словарь / А. И. Мелерович, В. М. Мокиенко. – М.: Рус. слов., 1997. – 864 с.

Словники

1. Большой испанско-русский словарь (150 тыс. слов, словосочетаний и выражений) / Б. П. Нарумов, Н. В. Загорская, Н. Н. Курчаткина [и др.]; под ред. Б. П. Нарумова. – М.: Рус. яз. – Медиа, 2005. – 828 с.
2. Большой русско-французский словарь (200 тыс. слов и словосочетаний) / Л. В. Щерба, М. И. Матусевич, Т. П. Воронцова [и др.]. – М.: Рус. яз. – Медиа, 2004. – 562 с.
3. Гак, В. Г. Новый французско-русский словарь (70 тыс. слов, 200 000 единиц перевода) / В. Г. Гак, К. А. Ганшина. – М.: Рус. яз., 1998. – 1195 с.

4. Гак, В. Г. Новый большой французско-русский фразеологический словарь (50 тыс. ст.) / В. Г. Гак. – М.: Рус. яз. – Медиа, 2005. – 1625 с.
5. Испанско-русский фразеологический словарь (30 000 фразеологических единиц) / под ред. Э. И. Левинтовой. – М.: Рус. яз., 1985. – 1080 с.
6. Садиков, А. В. Испанско-русский словарь современного употребления (100 тыс. слов и словосочетаний) / А. В. Садиков, Б. П. Нарумов. – М. : Рус. яз., 2005. – 748 с.
7. Туровер, Г. Я. Большой русско-испанский словарь (200 тыс. слов, словосочетаний и выражений) / Г. Я. Туровер, Х. Ногейра; под ред. д-ра фи-лол. наук, проф. Г. Я. Туровера. – М.: Рус. яз. – Медиа, 2004. – 854 с.
8. Французско-русский фразеологический словарь (около 35 000 фразеологических единиц) / под ред. Я. И. Рецкера. – М.: Гос. изд-во иностр. и нац. слов., 1963. – 1112 с.
9. Diccionario de la lengua española. Espasa. – Madrid: Editorial Espasa Calpe, 2005. – 916 p.
10. Diccionario de la lengua española. – 22 ed. – Madrid: Real Academia Española, 2001. – 2456 p.
11. Le dictionnaire général «Larousse». – Paris: Larousse, 1993. – 1778 p.
12. Picoche, J. Dictionnaire étymologique du français. Le Robert / J. Picoche. – Paris: Le Robert, 1994. – 388 p.

ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ ПЕРЕКЛАД НЕОЛОГІЗМІВ

студентка **Каріна Геннадіївна Жернова**
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
м.Київ, Україна

Мета: розглянути переклад неологізмів в межах обраних концептуальних систем описовим шляхом, визначення поняття неологізму, їх класифікація, способи творення і залежність перекладу від правильного аналізу структури слова. Також проаналізована доцільність використання описового перекладу і його ефективність при передачі семантики.

Основний матеріал: Неологізми – це нові слова, що з'явилися у мові в результаті виникнення нових понять будь-якого роду. Неологія як термін розглядається науковцями в двох значеннях. З одного боку, це наука про новітні явища і новітні мовні одиниці у системі мови, яка має інтернаціональний характер, оскільки поява нових лексичних одиниць характерна для будь-якої мови. З іншого боку, неологія набуває національної специфіки, коли розглядається, як сукупність новоутворень у конкретній мові, їх особливості і чинники, що впливають на розвиток системи мови. Існує чи мало різних визначень терміну «неологізм», однак усі вчені відносять до неологізму, як нові слова, що з'являються в мові в результаті різних змін у житті суспільства, так і нові значення уже існуючих слів. Одну з найскладніших для перекладу груп лексичних елементів становлять слова в лапках. Факт знаходження слова в лапках може означати, що це слово:

1. Є неологізмом, авторським новоутворенням;
2. Є своєрідною цитатою, запозиченням з чиеїсь іншої термінології або терміно-системи;
3. Вжито в іронічному смислі;
4. Є метафорою.

Значні труднощі виникають у перекладача при перекладі першої групи – авторських новоутворених термінів, оскільки такі терміни з'являються на папері вперше або ж були вжиті лише в попередніх працях автора.

Існує кілька способів перекладу авторських термінів–новоутворень.

1. Використання існуючого українського відповідника "asymmetrical" - "асиметричним";
2. Калькуванням (дослівний переклад) street people – "люди вулиці";
3. Транскодування (з можливим наступним поясненням або описом) "gopher" – "гофер" (універсальна пошукова система);
4. Шляхом опису значення "non-place" communities – спільноти, що не прив'язані до якоїсь певної території. Проблема перекладу правильного розуміння і перекладу неологізмів в англійській мові все ж таки є, і пов'язана вона з тим, що при сучасному стрімкому розвитку науки і техніки ніякий словник не в змозі встигнути за виникненням нових слів і термінів в різних галузях знання, тому, якщо в тексті зустрічається неологізм, відсутній в словнику, перекладач зобов'язаний самостійно визначити його значення, враховуючи словотворчі елементи даного слова і спираючись на контекст. От чому багато неологізмів називають "окказіональними словами", тобто спожитими незвичайно, випадково. Наведемо ще один приклад «soul brother»

буквально можна перекласти як «душевний брат», «добра душа». Насправді воно вживається серед афро-американців, і зазвичай фігурує замість слова «black» – чорний. Слово tracking (буквально перекладається – перевезення на вантажівках), в розмовній мові вживається часто в значенні «йти на своїх двоох», тобто замість загально-літературного варіанту «take a walk».

Отже, неологізми, представлені у даних концептуальних системах, розкривають характеристики людини, як індивіда, її риси характеру, звички, місце у суспільстві. Описовий переклад як вид перекладу неологізмів має свої переваги й недоліки. Перевагою є те, що за допомогою описового перекладу можна перекласти будь-який неологізм. Основний недолік заключається в тому, що не завжди можна правильно й чітко тлумачити значення нового слова. Хоча описовий переклад і є найефективнішим способом для передачі значення досі невживаного у мові неологізму, але відкритим залишається питання лаконічності і милозвучності перекладу, на що можуть бути орієнтовані подальші дослідження.

Література

1. Зацний Ю.А., Янков А.В. Інновації у словниковому складі англійської мови початку ХХІ століття: англо-український словник. Словник. Вінниця: Нова Книга, 2008. – 360 с.;
2. Козьмик Г.О. Світ сучасної людини в контексті мовних змін. Інноваційні процеси у лексичній системі англійської мови на межі ХХ – ХХІ століть. – Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2007. – 111 с.

ПЕРЕКЛАД АТРИБУТИВНИХ СЛОВСПОЛУЧЕНЬ У НАУКОВО-ТЕХНІЧНИХ ТЕКСТАХ

студентка **Анжеліка Євгенівна Івахненко**
Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна»
м.Київ, Україна

Мета: розглянути порівняльне зіставне вивчення англійських багато компонентних атрибутивних груп та проблеми їх перекладу на українську мову.

Основний матеріал: У зв'язку з бурхливим розвитком науки та поширенням науково-технічної інформації зросло значення науково-технічного перекладу, як засобу передачі накопиченої інформації та знань. Проблематика перекладу науково-технічної літератури займає одне з провідних місць у сучасному перекладознавстві. Проаналізувавши працю вчених в цій галузі, доходимо до висновку, що переклад науково-технічної літератури займає окрему площину в царині перекладу, кардинально відрізняється від перекладів текстів інших галузей певними лексичними, граматичними та стилістичними особливостями. В цій роботі ми розглянемо переклад атрибутивних словосполучень у науково-технічних текстах.

Атрибутивними зветься такі словосполучення, в яких залежний компонент пов'язується з ведучим, як формальний виразник атрибута з субстантивним виразником його носія. Між членами атрибутивного словосполучення можуть бути дуже широкі семантичні зв'язки. Переклад подібних сполучень вимагає правильного розкриття смислових зв'язків між компонентами: «a sick man»-хвора людина, «sick bed»-ліжко для хворого, «a sick room»-лікарняна палата. Особливо велике значення правильного розкриття смислових зв'язків між компонентами атрибутивного сполучення має в тих випадках, коли в якості означення виступають іменники: «war years»- воєнні роки, «war sufferings»-страждання, викликані війною, «war heroes»- герої війни, «war rehabilitation»-відновлення руйнувань, викликаних війною. Другою особливістю атрибутивних словосполучень є існування так званих багаточленних атрибутивних груп із складними семантичними зв'язками всередині групи. У таких словосполученнях вимога правильного розкриття смислових зв'язків між компонентами набуває особливого значення. Так, у словосполученні «London County Council» перших два компоненти утворюють єдність, до якої відноситься третій: «рада графства Лондон». У сполученні «oil fields air surveying» означуваним елементом є єдність третього і четвертого компонента, тоді як перші два складають визначальну єдність: «повітряна розвідка родовищ нафти». Важливо також правильно виділити фразеологічну одиницю, яка входить до складу багаточленних атрибутивних сполучень і з іншого боку, вміти відрізнити її від омонімічного вільного словосполучення: «London Indian Summer School». Ця «школа», звичайно, не має нічого спільного з фразеологізмом «Indian Summer» – бабине літо, а є вільним сполученням слів: «Літня школа для індологів у Лондоні».

Терміни моделі N1+N2

Складні терміни, побудовані за моделлю N1+N2 (сполучення іменника з іменником), перекладаються переважно наступними способами:

1. Складним терміном, де український відповідник N, виступає у формі родового відмінку постпозитивним означенням до відповідника N: «accuracy analysis» – аналізточності, «saddle bearing» – опора балансиру, «package body» - тіло пакета, «cabin heating» – обігріваннякабіни;

2. Складним терміном, де відповідником N, виступає прикметник: «band separator» – стрічковий сепаратор, «cable duct» – кабельний канал, «damper tube» – демпферна лампа, «fabric industry» – текстильна промисловість;

3. Складним терміном, де український відповідник іменника N2 є прикладкою: «hammer sag» – вгтоп-прес;

4. Складним терміном, де український відповідник іменника N1 трансформується в прийменниково-іменникове словосполучення: «labor cost» – витрати на робочу аму, «achievement motivation» – зацікавленість є досягненні (мети), «object coding» – програмування в машинних кодах, «table concentration» – збагачення на концентраційному столі, «article patent» – патент на виріб, «failure access» – звертання внаслідок збою;

5. Складним терміном, де N1 трансформується в підрядне означувальне речення: «machine conditions» – умови, в яких працює верстат; «safety standard» – стандарт, який встановлює правила техніки; «fan draft» – потік, що варіюється вентилятором;

6. Складним терміном, де N1 трансформується в словосполучення, що містить безпосередній відповідник іменника N.: «table control» – управління рухом столу (верстата), «application period» – термін подання заяви (до вищого навчального закладу), «acceleration jet» – жиклер насоса-прискорювача, «application study» – дослідження галузі застосування. Слід мати на увазі, що N1 буває, як правило, у формі однини, але не обов'язково перекладається відповідною формою в українській мові – відповідник цього іменника може бути у формі множини: «rack system» – система стелажів, «decision pattern» – модель прийняття рішень.

Найбільш складними для перекладу є терміни, окремі компоненти яких не мають нічого спільного з їх дійсним значенням, а часто навіть суперечать цьому значенню. Часто зустрічаються багатозначні терміни, які мають різні значення не тільки у різних галузях науки і техніки, а й навіть в одній галузі.

Література

1. Бик І.С. Теорія та практика перекладу. – Львів, 2008.
2. Ганич Д.І., Олійник І.С. Словник лінгвістичних термінів. – К.: Вища школа, 1985. С.7 – 312
3. Жлуктенко Ю. О. Порівняльна грамматика української та англійської мов.- К., 1960. 284 с.
4. Зорівчак Р.П. Фразеологічна одиниця як перекладацька категорія. - Львів 1983
5. Карабан В.І. Переклад наукової і технічної літератури. – К., 1997
6. Комиссаров В.Н. Теория перевода. -М.: Вища школа,1991. 132 с.

7. Корунець І.В. Теорія і практика перекладу (аспектний переклад). – Вінниця , 2001
8. Миньяр-Белоручев Р.К. Теория и методы перевода. – М.: Московский лицей, 1996. С.188– 202.
9. Рецкер Я. І., Тархов В. І. Посібник з перекладу з англійської мови на російську. – 1960.

UKRAINIANISMS: CLASSIFICATION AND TRANSLATION PECULIARITIES

Iryna Kalynovska,
PhD in Philology, Associate Professor,
Lesya Ukrainka Eastern European National University, Lutsk

There are many factors that influence Ukrainianisms usage. To these factors Yuriy Zhluktenko includes the density of immigrant settlements, their socio-political situation, length of stay in a new country, culture and education level, their own newspapers, literature, schools, teaching immigrant institutions, films, radio and television [3]. Thus, in some Canadian provinces the Ukrainian studies are the integral part of public school curriculum. For example, in Alberta, Manitoba and Saskatchewan there are Ukrainian bilingual programs for children from kindergarten to the age of twelve.

When the Ukrainians immigrate to Canada or live there, they need to name certain objects, phenomena and concepts that have no English equivalents at all or they may indicate different things.

Most Ukrainianisms in the analysed novels *Kalyna's Song* [1] by Lisa Grekul and *The Ladies' Lending Library* [2] by Janice Kulyk Keefer concern Ukrainian national culture, including music, literature and dance, which play an important role in the life of the Ukrainians. The next quantitative groups are the words related to the national Ukrainian dishes (*varenyky, houlbtsi, mlyntsi, patychky, kyshka*), the history of Ukraine (*otaman, cossack, Zaporozhysi, Fasheesty, Taras Bulba*) and Ukrainian everyday life (*nudniy, fantasia, baiky, sonechko, lyalka*). In general, we can divide Ukrainianisms in the novels into four groups: 1) toponyms; 2) anthroponyms; 3) historical vocabulary; 4) social life vocabulary.

We can observe that a number of Ukrainian toponyms (*Poltava, Kyiv, Podillia, Bukovyna, Desna, Kalyna Beach*), anthroponyms (*Zirka, Darka, Katia, Tania, Laryssa, Sasha, Marta, Pavlo, etc.*) are used in the novels. People's names form the largest group of Ukrainianisms, together with the surnames: *Senchenko, Moroz, Shkurko, Martyn, Baziuk, Kozak, etc.* [2], *Demkiw, Babiuk, Yuzko, Faryna, Kowalchuk, etc.* [1]. The names of outstanding Ukrainians are mentioned as well: "They know each other from Saturday Ukrainian School, at which Nastia's distinguished herself for her ability to memorize vast chunks of Shevchenko, Franko, and Ukrainka" [2, p. 181].

The historical vocabulary includes Ukrainianisms borrowed during a certain historical period and used in Modern English. Among them there are the words like *communist*, *fasheesty*, *chumak*, *hetman*, etc. The examples of these words usage are found in the text of the novel *The Ladies' Landing Library*: “He'd recovered, somehow – even found work again because of the war, making shell casings to blow up the Fasheesty” [2, p. 59] or “The tall, rough grass makes a perfect screen, and the dunes themselves could be the high walls of a Cossack fortress, below which Turks and Tatars lie plotting” [2, p. 47].

Social life vocabulary contains the words used every day. Ukrainianisms of this group include the following language units: *sharovary*, *baba*, *zanatbava*, *kylym*, etc. We can find word combinations or sentences as well: *Shcho tam*; *Dobreh*; *Bozhe*; *Smachnoho*; *Shcho novogo*, etc. “*Ta deh was her mother's favourite expression, a cross between 'no way' and 'so what?'*...” [2, p. 67].

Social life vocabulary is widely used by the Ukrainians of *Kalyna Beach*, for example: “*And then, on its heels, comes an image of Baba Motria's kylym, woven back in the old country and transported, at such cost and trouble and for such small purpose, to the new*” [2, p. 83]. “*Of course they are coming to Nadia and Jack's zabava. Who could possibly miss a party – the party – at the Senchenkos' cottage*” [2, p. 75]. In the novel *Kalyna's song* the main author explains to her friend what is Ukrainian Easter egg: “*Pysanka-making is based on the same principles as batik... Pysanky comes from the word pysaty, to write...*” [1, p. 287].

Ukrainian origin of the protagonists is underlined by using nouns, denoting family relations: *tato*, *baba*, *dyeedo / gido* (grandfather), *donya* (daughter), for example: “*Leave her be, leave her be, donyu*” [2, p. 99]; “*Then, on Christmas Day, we go to Baba and Gido's house in Vegreville for a big turkey dinner*” [3, p. 219]. To show close family relations Janice Kulyk Keefer uses words like *sonechko*, *rybochka*.

Words connected to music are often used in the novel *Kalyna's Song* as the main protagonist sings Ukrainian songs and takes part in Ukrainian festival [1]. They are the names of dance clubs, groups like *Desna*, *Volya*, *Vesna*, *Cheremosh* and the musical instruments like *tsymbaly*, *trembita*, *sopilka*, *bandura*: “*Shcho to za bandura, shcho ne khoche hrat? Shcho to za divchyna, shcho ne vmiie kokhat?*” [1, p. 29].

Cooking words can also be counted to the group “Social life vocabulary”. The group of words connected to different areas of cooking is rather numerous. This is, for example, the following words like *varenyky*, *mlyntsi*, *pampushok*, *horilka*, etc. The names of traditional Ukrainian dishes are often found in descriptions of everyday life of Ukrainians: “*They are preparing to make varenyky, that dish for which there's no English equivalent, not dumpling, not pasty, not boiled dough-ball either*” [2, p. 102]. “*Two old women sell pyrohy and kolbasa from inside a trailer that's been converted into a portable kitchen*” [2, p. 14].

The main ways of Ukrainianisms usage in the English language are phonetic borrowings, i. e. the words are transliterated (*Zirka*, *kylym*, *baba*); word-for-word or loan translation is used, that is a literal translation of a word or morpheme of Ukrainian words or word combinations (*the great hetman Mazepa*, *the New Hetman*); explanatory translation (*rybochko or little fish*; *pampushok or pampukh*

after the doughnuts filled with rose-petal jam or poppy seeds that their babas make). There are also mixed borrowings (*Kalyna Beach*).

The existence of many ways of borrowing leads to the formation of a certain number of synonymous expressions in English, so one Ukrainian word can have several English equivalents (*holubtsi – cabbage rolls, stuffed cabbage, baba – old woman, granny*). The group of phonetic borrowings is the most numerous. Among borrowings related to the Ukrainian history more word-for-word translations occur “*Pavlo has demanded he announce his plan, describe, at long last, the strategy of the raid the Zaporozhtsi are to carry out, or else to relinquish his role as Hetman*” [2, p. 211].

Getting into the English language, Ukrainianisms can assimilate, adapt to its standards. It can be phonetic assimilation, when Ukrainian phonemes and their combinations are adapted to the English phonetic standard (*Peter Metelsky*).

Phonetic assimilation is mainly reflected in the change of word stress. The process of grammatical assimilation is more intensive. For example, Ukrainiannisms are taking plural or possessive case flexion -s (*cossacks, Zirka’s*) or the definite article (*the Malanka, the zabava*).

A number of Ukrainianisms can be used in attributive function (*Hetman state, Kalyna Beach*). This is the most common type of conversion. Assimilating influence of English is found in the semantic content of the borrowed words. Sometimes the word that is borrowed can change its semantics, or if the borrowing is a polysemantic word, only one of the word meanings is transmitted into English.

Summing up, the analysis of Ukrainiannisms proved the linguistic statement, that the main function of Ukrainiannisms in Modern English is nominative, i. e. Ukrainian equivalents are used in English to name realia unique to Ukrainian national culture, history, lifestyle. Along with the main nominative function, Ukrainiannisms function as a marker of Ukrainian national identity, Ukrainianness. In perspective attention should be focused on the study of the factors that influence Ukrainiannisms classification and translation, these peculiarities in comparative aspect.

References

1. Grekul L. *Kalyna’s Song* / L. Grekul. – Regina : Coteau Books, 2004. – 391 p.
2. Kulyk Keefer J. *The Ladies’ Lending Library* / J. Kulyk Keefer. – Toronto: Harper Collins Publishers, 2007. – 289 p.
3. Zhluktenko Yu. *Ukrayins’ka mova na linhvistychniy karti Kanady* / Yu. Zhluktenko. – Kyiv: Naukova dumka, 1990. – 176 p.

ДО ПРОБЛЕМИ ТВОРЧОГО ПІДХОДУ В ПЕРЕКЛАДАЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

викл. Людмила Борисівна Калюжна
Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького
м.Черкаси, Україна

Втілення програми інтеграції України в європейський культурний та економічний простір значною мірою залежить від розвитку здатності її громадян вільно спілкуватись іноземними мовами, трансгресувати в полікультурному мовному середовищі, адаптуватись до мінливих умов життя в багатокультурному середовищі. За таких умов особливої актуальності набуває потреба підготовки спеціалістів-філологів перекладачів, у яких вільне володіння іноземними мовами ґрунтоване на творчому підході до виконання перекладацьких завдань, інноваційності застосованих методик та відповідності запитам «плинної сучасності».

О.Ребрій вважає, що сучасний перекладач має володіти «широкою поглядом, здатністю підійти до явища з різних боків, готовністю до сприйняття пояснень, що взаємно перехрещуються, уникаючи при цьому безсистемності, еkleктики та плутанини» [3;36]. Ним запропоновано три сучасні концепції творчості у перекладі – мовоцентричну, текстоцентричну та діяльнісноцентричну.

Згідно з мовоцентричною концепцією базовою метою перекладу є гарантування повноти відтворення змісту, який виражений засобами мови, з якої перекладають. Переклад у такому випадку аналізується на рівні відповідності мови перекладу мові оригіналу і перекладач не вважається активним учасником процесу. А. В. Федоров зводить перекладацьку діяльність у такому ключі до «встановлення відповідності між одиницями вихідного тексту та тексту перекладу, що створюється на його базі, інакше кажучи, одиницями двох різних мов» [5; 137]. Творчий вибір викладача обмежується наявністю чи відсутністю еквівалентів. Залежно від наявності чи відсутності еквівалентів труднощі перекладу поділяють на категорії за рівнями мови: 1) фонетичні / фонографічні та параграфічні; 2) морфологічні; 3) лексичні (певний клас / тип / категорія лексичних одиниць); лексико-семантичні (особливості вживання лексичних одиниць у переносному сенсі / вторинна номінація); 5) синтаксичні; 6) текстові; 7) жанрові. [3; с. 107]).

У текстоцентричній концепції створення похідного самостійного тексту є головною метою перекладу. При аналізі перекладу до уваги береться відповідність оригінального тексту текстів, створеному перекладачем. Перекладач вважається джерелом креативної інтерпретації [3; 82].

Діяльнісноцентрична концепція творчості зосереджує увагу не на вербальних/комунікативних/культурних/естетичних тощо складових процесу перекладу і не на тексті перекладу як його результаті, а на свідомості самого перекладача, в якій відбуваються процеси лінгвокреативного мислення. У такому підході перекладач вперше позбувається свого «фонового» статусу, перетворюючись на впливового творця[3; 437].

Н. Бевз дає визначення перекладацької праці в контексті філософського вчення Г. С. Сковороди як «спорідненої праці» – спільної творчості представників різних культур, які об'єднані спільними етичними цінностями [1; 9]. Згідно з поняттям Г. С. Сковороди про творчий характер перекладу в рамках «практичної філософії», перекладачів можна поділити на дві категорії: перекладач-букваліст та перекладач-тлумач [там само]. Перекладацька діяльність на обмежується лише заміною однієї знакової системи іншою, підбором певних лексичних одиниць та граматичних структур, а й служить чинником реалізації креативного потенціалу перекладача, способом самореалізації та саморефлексії («кожний вчинок людини набуває характеру філософського судження про життя, пов'язаного з ним загального ставлення до життя» [4;531].); створений ним переклад є водночас наслідком та джерелом міжмовного та міжкультурного обміну інформацією.

У контексті досліджень А. Федорова переклад визначений як процес, що відбувається у формі психічного акту і полягає у тому, що мовленнєвий твір, який виник однією – вихідною мовою, створюється знову іншою мовою – мовою перекладу, і в результаті такого створення виникає новий мовленнєвий твір [5;13]. На основі такого визначення переклад вважається актом творчості, а створений текст – творчим здобутком перекладача. Процес перекладу є відповідно креативним процесом пошуку нестандартних способів розв'язання проблем перекладу, реалізації здібностей перекладача, навичок перекладацької діяльності, репрезентації особистісних та суспільних цінностей.

Психологи стверджують, що ефективність підбору та використання лексичних одиниць у безпосередньому спілкуванні та при виконанні перекладу передовсім залежить від ситуації, в якій вони використовуються, від емоційного стану людини та особливостей функціонування системи «психологічних захистів», які зумовлюють помилки у використанні певної лексики, забування та витіснення певної інформації [2]. Має місце кореляція між силою впливу твору, який перекладається, на емоційний стан людини та реалізованою можливістю найточніше передати авторський зміст та висловити власну думку. Безумовно, що точність переданого змісту сприяє подоланню мовленнєвого бар'єру та культурних розбіжностей між автором та читачем, а також успішному збагаченню словникового запасу самого перекладача.

Значний вплив сюжету художнього твору на перекладача та читача пояснюється можливістю задоволення особистісних, часом несвідомих, запитів. Кожен художній твір від вірша до роману знаходить свій відгук лише у певного читача, оскільки або перекликається з певними подіями його життя, або проявляє емоційний стан людини чи дозволяє зняти емоційну напругу через ідентифікацію з кимось із персонажів, співпереживання, катарсис [6].

Роль перекладача у міжкультурному спілкуванні не зводиться лише до ретрансляції певних авторських змістів, вона передбачає професійну діяльність на засадах свободи вибору, розвитку та реалізації творчого начала, високим ступенем суб'єктивного переосмислення і представлення матеріалу. Перекладацька діяльність виступає засобом самопізнання, саморефлексії та самотворення особистості перекладача, тобто є складовою частиною життєтворчості особистості.

Література

1. Бевз Н. В. Переклад як культурний феномен: герменевтико-комунікативний аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філос. наук : спец. 09.00.04 «Філософська антропологія, філософія культури» / Н. В. Бевз. – Харків, 2010. – 20 с.
2. Никольская И. М., Грановская, Р. М. Психологическая защита у детей — Москва: Речь, 2006. — 342 с.
3. Ребрій О. В. Сучасні концепції творчості у перекладі : [монографія] / О. В. Ребрій. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2012. – 376 с.
4. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии / С. Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2003. – 713 с.
5. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы) : учеб. пособие [для институтов и факультетов иностр. языков] / А. В. Федоров. – [5-е изд.]. – СПб. : Филологический факультет СПбГУ ; М. : ООО «Издательский Дом «ФИЛОЛОГИЯ ТРИ», 2002. – 416 с.
6. Фрейд З. О клиническом психоанализе. Избранные сочинения. — М.: Медицина, 1991. — 288с

ФАЛЬШИВИ ДРУЗИ ПЕРЕКЛАДАЧА

студентка **Марія Олегівна Картузова**
Дніпровський державний технічний університет
м. Кам'янське, Дніпропетровська обл., Україна

Слова, які асоціюються або ототожнюються в мові джерела та в мові перекладу у зв'язку з подібністю в плані вираження, а в плані змісту або за вживанням неповністю відповідають або навіть повністю не відповідають одне одному, отримали у французькому мовознавстві назву «*faux amis du traducteur*» – «фальшиві (хибні) друзі перекладача». Цей термін закріпився в англійському («*translator's false friends*»), а також українському і російському мовознавстві.

У широкому сенсі фальшиві друзі перекладача (ФДП) є проявом психолінгвістичного змішання мов, а саме – інтерференції, тобто уподібнення в мовній свідомості нерідної мови побудови рідної, часткового ототожнення і змішання двох мовних систем, що веде до помилок у мовленні іноді на одній, а іноді на обох мовах. Багато з них пов'язано із специфікою використання англійських слів у різних англійськомовних країнах. Наприклад, термін *gasoline* у Великій Британії позначає *газолін*, а в США – *бензин* [3].

Серед причин виникнення ФДП у сфері науково-технічної термінології Е.Ф.Скорородько визначає основні:

1. Використання однакових слів у різних мовах при утворенні термінів шляхом переносу назви;
2. Асоціації первинного значення зі схожими ознаками різних об'єктів термінування;
3. Надання переваги в різних мовах різним сторонам змістової структури міжнародних термінів.

У багатьох мовах існують слова, що мають дуже подібну (звукову) форму і нерідко ідентичне значення (так звані інтернаціоналізми та псевдонаціоналізми). Особливо часто вони вживаються у науково-технічній літературі, наприклад *теорія*, *метод*, *аргумент*. Переклад таких слів з англійської мови на українську може становити для перекладача-початківців певні труднощі, оскільки їх значення можуть бути зовсім різними.

З точки зору перекладу усі такі слова можна умовно поділити на 3 групи: 1) справжні (або повні інтернаціоналізми), семантичні структури яких тотожні, наприклад, *tendency* та *тенденція*; 2) часткові інтернаціоналізми або напівінтернаціоналізми, що мають тільки частку тотожних значень, наприклад *student* – *студент*; *учень*; *вчений*; *stipendium* та *студент*; 3) псевдоінтернаціоналізми, що не мають подібних значень, наприклад *conductor* – *диригент* та *кондуктор*. [1; 148] Окремими підвидами розрізняють повні псевдоінтернаціоналізми, коли значення слів зовсім не збігаються (наприклад перекладним відповідником прикметника *актуальний* є не *actual*, який має значення *фактичний*, *справжній*, а слово *topical, urgent*) та часткові псевдоінтернаціоналізми (коли значення слів в українській та англійській мовах збігаються не повністю, наприклад англійським відповідником слова “кран” можуть бути слова *tap, faucet* (*водопровідний кран*), *plug* (*пожежний кран*) та *crane* (*вантажопідйомний кран*), тоді як за формою до українського слова англійське слово *crane* має такі відповідники – 1) *журавель*, 2) *вантажопідйомний кран*, 3) *сифон* [2; 46].

Особливим видом ФДП можна вважати лексикалізовані форми множини окремих слів, що мають значення, відмінні від форм однини: *development* (*розвиток*) – *developments* (*події*), *damage* (*ушкодження*) – *damages* (*збитки*).

Однією з поширених причин неадекватності перекладу є пароніми, тобто слова, дуже подібні за формою, але відмінні за значенням: *economical* (*економічний*) та *economical* (*економний, оцудливий*), *human* (*людський*) – *humane* (*гуманний*), *elemental* (*стихийний*) – *elementary* (*елементарний*).

Всі пароніми умовно поділяються на афіксальні, що відрізняються афіксами (*tend* (*тяжіти*) – *trend* (*тенденція*)), та кореневі, які мають відмінності у корені або основі слова (*continual* (*регулярний*) – *continuous* (*тривалий*)). Паронімами можуть також бути слова з різних частин мови (*quite* (*досить*) – *quiet* (*тихий*)), або різні форми одного і того ж слова (*thesis* (*теза*) – *theses* (*тези*)).

ФДП, як констатує В. В. Акуленко, вводять в оману не тільки початківців перекладачів, а й досвідчених майстрів. Забуваючи про те, що у схожого за формою англійського слова може бути не одне, а кілька значень, перекладачі часто ігнорують другорядні значення таких слів. Наслідками такого неуважного ставлення до перекладу міжмовних омонімів можуть бути невиправдане семантичне калькування, порушення норм лексичної сполучуваності, стилістична неадекватність відповідника та перекручення значення слова, що перекладається.

Приклади ФДП, які через омонімію з українською мовою можуть бути неправильно перекладені.

Multiplication – не *мультиплікація*, а *множення*, **animation** – *мультиплікація*:

Using modelling and **animation**, a film can be produced showing the transport of pollution around the globe [4] // За допомогою моделювання та **мультиплікації** можна сконструювати рухоме зображення перенесення забруднювачів навколо земної кулі.

Graphic – не графік, а наочний, **schedule** – графік:

The inspection **schedule** is determined every year by the Coordination Board of the Cabinet of Ministers, following a proposal by the State Committee for Nature Protection [5] // **Графік** інспекцій складається щорічно координаційною радою Кабінету міністрів після узгодження з Державним комітетом з охорони природи.

Conductor – не тільки кондуктор, а й диригент:

He is also the current **conductor** emeritus at the NHK Symphony Orchestra of Tokyo [6] // Він також є поточним **диригентом** симфонічного оркестру NHK у Токіо.

У підсумку слід зазначити, що для уникнення помилок при перекладі ФДП, слід користуватися спеціальними словниками, що дають опис всіх значень, властивих кожному слову, та відображають його стилістичні, емоційно-експресивні, найважливіші граматичні характеристики і лексичну сполучуваність.

Література

1. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Частина II. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2001. – 304 с.
2. Карабан В. І., Мейс Дж. Переклад з української мови на англійську мову. Навчальний посібник-довідник для студентів вищих навчальних закладів. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2003. – 608 с.
3. Словник Cambridge Dictionary. Електронний ресурс. – Джерело доступу: <https://dictionary.cambridge.org/>
4. Управління Організації Об'єднаних Націй з питань космічного простору. Офіційний веб-сайт. – Джерело доступу: <http://www.unoosa.org/>
5. Європейська економічна комісія Організації Об'єднаних Націй. Офіційний веб-сайт. – Джерело доступу: <https://www.unecsc.org/>
6. Британська щоденна газета The Guardian. Офіційний веб-сайт. – Джерело доступу: <https://www.theguardian.com/>

Науковий керівник: канд. філол. наук, доц. Романюха М.В.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ НІМЕЦЬКОЇ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

ст. викладач **Микола Володимирович Коромисел**
Київський університет імені Бориса Грінченка
м. Київ, Україна

Переклад з однієї мови на іншу — це складний процес розумової діяльності людини. Виконати переклад— збігається з адекватним відтворенням поняття, утвореним засобами однієї мови, за допомогою засобів іншої мови, тобто слід вміти відтворити оригінал з урахуванням взаємодії змісту та форми.

Переклад німецької науково-технічної літератури відрізняється від перекладу художньої літератури, газетних статей, документально-ділового матеріалу тощо. До поняття «науково-технічна література» входять такі її різновиди, як монографія, стаття зі спеціального журналу, технічний опис, патенти, технічні довідники і т. ін. Переклад такої літератури становить певні труднощі. По-перше, німецькій мові притаманні особливі граматичні явища, які спричиняють труднощі під час перекладу німецького технічного тексту українською мовою. По-друге, мова німецької науково-технічної літератури істотно відрізняється від літературної мови тим, що вона значно ускладнена наявністю розгорнутих речень з інфінітивними групами, поширеними означеннями, а також великою кількістю значних за обсягом складних речень з багатьма вставними підрядними реченнями (всередині головного). При перекладі таких речень виникає небезпека втратити відчуття взаємозв'язку між компонентами речення, безперервності думки, оскільки пов'язані за змістом слова безпосередньо не мають співвідношень.

Крім того, для науково-технічної літератури характерним є вживання великої кількості термінів, що відображають специфіку понять. Проте жоден з існуючих словників не в змозі включити як усі існуючі в певній галузі науки терміни, так і новоутворені. Оскільки термінологічна система мови безперервно поповнюється (і не може не поповнюватися), слід засвоїти деякі головні принципи терміноутворення, які об'єктивно існують у системі кожної розвиненої мови. Характерною особливістю науково-технічної літератури є точність та стислість висловлення думки, з одного боку, та повнота висловлення — з іншого.

Не варто змішувати поняття «точний» з поняттям «буквальний» переклад. Буквальний переклад зводиться до механічної підстановки українського слова замість німецького, а це нерідко призводить до нісенітничі. Переклад, в якому механічно калькуються, формально відтворюються мовні засоби оригіналу, спотворює зміст, не передає стилістичну функцію або порушує норми мови, називають буквалізмом. Існують буквалізми лексичні, коли механічно калькуються окремі слова, фразеологічні — при невиправданому калькуванні фразеологічних одиниць — та граматичні — при механічному калькуванні граматичних форм тексту, що перекладається.

Особливістю науково-технічної літератури є також наявність великої кількості слів і словосполучень, характерних саме для цього стилю.

Наприклад: die Röhre — не лише *труба, трубка, рурка*, а й *електронна лампа*; : untersuchen — не тільки *досліджувати*, а ще й *вивчати*; zum Einsatz kommen — *застосовувати, знаходити застосування*; Rechnung tragen – *брати до уваги, враховувати* тощо.

Німецькій мові властива багатозначність не лише лексична (зокрема, переходи: термін — нетермін), а й граматична. Так, дієслова haben і sein можуть бути самостійними дієсловами (Der Stahlbeton hat viele Vorteile gegenüber dem Beton), допоміжними дієсловами (Die Metallurgie ist zur Grundlage jeder entwickelten industrie geworden) або дієсловами з модальним значенням, причому в науковій літературі вони вживаються саме модальному значенні (Man hat noch viele Probleme auf dem Gebiet der Marktwirtschaft zu lösen).

Нерідко значні труднощі виникають при перекладі науково-технічного тексту в зв'язку з відмінністю синтаксичної системи мов: послідовність елементів висловлювання в німецькій і українській мовах може не збігатися. Наприклад, при перекладі речень з інфінітивними групами чи зворотами інфінітив, що стоїть у кінці групи чи звороту, в українському реченні ставиться на перше місце; при перекладі речень, які починаються не з підмета, присудок ставиться саме після підмета, натомість у німецькому реченні порядок слів зворотний.

Наприклад: Das Fundament hat Aufgabe, die Belastungen aus dem Bauwerk aufzunehmen und sie gleichmässig ohne übermässige Setzung auf eine ausreichend groBe Fläche des Baugrundes zu übertragen. Переклад: Фундамент мав завдання брати на себе навантаження споруди і переносити його без надмірної усадки на досить велику площу будівельного ґрунту.

Um dem Metall andere Eigenschaften zu verleihen, legiert man es mit anderen Elementen. Переклад: Для того щоб надати металові інших властивостей, його сплавляють з іншими елементами.

Durch die Vervollkommnung der Technologie und durch die Entwicklung vorgefertigter Elemente gewinnt der Beton in den letzten Jahren immer mehr an Bedeutung. Переклад: Завдяки удосконаленню технології і розвитку готових збірних елементів бетон набуває в останні роки дедалі більшого значення.

Перекладаючи науково-технічну літературу, варто брати до уваги такі рекомендації. Передусім слід прочитати текст повністю, звернувши увагу на заголовок, оскільки він відбиває головний зміст тексту. Після загального ознайомлення зі змістом тексту його слід перекладати речення за реченням. Неодмінно належить враховувати структурний тип речення (просте, складносурядне, складнопідрядне).

Ознайомлюючись із синтаксичною побудовою речення, слід насамперед звернути увагу на присудок, який має в німецькій мові своє постійне місце і обов'язково містить дієслово з яскраво вираженою морфологічною характеристикою.

Наприклад: *Auf allen Gebieten des Ingenieurbaus wird Stahl als Baustoff verwendet.* Переклад: *В усіх галузях інженерного будівництва сталь застосовується як будівельний матеріал.*

Під час перекладу науково-технічного тексту неодмінно треба пам'ятати про розбіжності в побудові речень німецької та української мов, про

відмінність системної організації цих мов. Раз по раз під час перекладу виникає необхідність текстової модифікації, яку важко передбачити і яка потребує оказійного здійснення в кожному окремому випадку. Йдеться про те, що нерідко загальний зміст та контекст потребують введення одних слів і опускання інших, часткової або повної перебудови всього речення за вимогами граматичної норми мови, якою здійснюється переклад.

Головну увагу під час перекладу слід спрямовувати на його адекватність і точність, враховувати кінцеву мету — як найточніше відтворення німецькомовного оригіналу засобами української мови.

Науковий керівник: докт. пед. наук, проф. Уліщенко В. В.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОЇ ТЕРМІНОЛОГІЧНОЇ ЛЕКСИКИ В ГАЛУЗІ МЕДИЦИНИ

Студентка **Катерина Сергіївна Корченко**
Київський університет імені Бориса Грінченка,
м.Київ, Україна

У сучасному світі поняття термінології почало відігравати визначну роль. З'явилися спеціальні слова, які стали невід'ємною частиною повсякденного життя людини і входять до складу спеціалізованої картини світу фахівців різних галузей. Термінологія як сукупність термінів становить частину спеціальної лексики, яка використовується у фахових галузях (політична, економічна, медична, тощо).

Сучасна медична термінологія є системою складною, яка описує: *морфологічні утворення і процеси, характерні для організму людини в здоровому стані та показниками, які є нормою, та при патологіях на різних стадіях їх розвитку; хвороби, патології людини; форми перебігу патологій та хвороб, їх ознаки, збудники і переносники хвороб; хірургічні операції.*

Одним з найпоширеніших видів перекладу є визначення словникових відповідників. Словникові відповідники є постійними та вважаються одним з найбільш стійких методів перекладу з мови оригіналу: *medical history, chronic, symptom, clinical experience, coronary arteries.*

Калькування використовується при перекладі похідних, складних або складно похідних слів, коли утворений таким чином перекладний відповідник не порушує норм вживання слів в мові, на яку здійснений переклад: *molecular level – молекулярний рівень.*

При перекладі медичної термінології також використовується транслітерація: *allergy, gastroenterology, gynecology, cosmetology.*

Описовий переклад при перекладі термінології застосовується лише у випадках, коли є неможливим застосування будь-якого іншого методу. При використанні описового методу можливе додання додаткових словосполучень для того, щоб точно описати основний зміст поняття: *for these reasons, descriptive texts are provided for specific elements when deviations are clinically significant-* з цих причин, якщо відхилення від нормального рівня мають

клінічну значущість, до результатів аналізу для певних елементів додається описова частина.

Конкретизація використовується тоді, коли ширше поняття замінюється вужчим при перекладі: *preparing slides using venous blood collected from venipuncture* – підготовка мазків, використовуючи венозну кров, отриману під час венепункції.

Генералізація полягає в тому, що специфічні чи видові терміни в перекладі подається узагальнено, з меншою конкретикою: *compare both sides! Are there any retractions or protrusions of the skin?* – порівняйте обидві сторони! Бачите будь-які западання або припухлості?

Транскрибуванням вважаються випадки, коли звукова форма англійського слова передається літерами мови перекладу: *scalpel* – скальпель, *dentrit* – дентрит.

Отже, переклад медичних термінів потребує особливої уваги фахівців. Найпоширенішим методом перекладу медичної термінології є пошук відповідностей у словниках. Транскрибування є методом, який використовується найрідше, оскільки таких збігів у мовах є замало. При виконанні перекладу необхідно видозмінювати текст, використовуючи для цього інші види перекладу, такі як транслітерування, калькування, описовий переклад, контекстуальну заміну, конкретизацію, генералізацію.

Література

1. Кириллова Т. С. Проблемы формирования научной терминологии (на материале названий медицины и экологии) / Т. С. Кириллова. – М. : Дискус, 1999. – 238 с.
2. Кияк Т. Р. Теорія та практика перекладу (німецька мова). Підручник / Т. Р. Кияк, О. Д. Огуй, А. М. Науменко. – Вінниця : Нова книга, 2006. – 592 с.
3. Большой русско-английский медицинский словарь. – М. : РУССО, 2001. – 704 с.
4. Dictionary of Pharmacy / Dennis B. Worthen Editor in Chief. – New York, London, Paris : Pharmaceutical Products Press , 2004. – 528 p.

Науковий керівник: викладач Коромисел М. В.

МЕТАФОРИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ТА РОСІЙСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДАХ ОПОВІДАННЯ ЕЛІЗИ ОЖЕШКО «ДОВРАПАЇ»

студентка **Юлія Віталіївна Кулінська**
Черкаський національний університет ім. Богдана Хмельницького
м. Черкаси, Україна

Стаття присвячена проблемі перекладацьких трансформацій, зокрема дослідженню метафоричних трансформацій на матеріалі українського та російського перекладів оповідання Е. Ожешко «Добра пані» (Eliza Orzeszkowa „Dobra Pani”). Український переклад здійснений І. Вільде, російський – Н. Кисляковою.

Сучасний етап розвитку лінгвістики та перекладознавства характеризується інтересом до функціонування метафор у різноманітних сферах мовлення та способів їхнього перекладу. За Дж. Лакоффом і М. Джонсоном метафора – це використання знака однієї концептуальної сфери (донорської) на позначення компонента іншої (реципієнтної). Метафори властиві повсякденній мові й мисленню людини та ґрунтуються на досвіді, набутому в процесі спільної діяльності етносу [див.: 3, с. 387-416].

Вибір способу перекладу метафор залежить від різних факторів, передусім від функції метафори в тексті, від особливостей стилю тексту, а також від мети перекладу. Складність перекладу метафори здебільшого пов'язана з відмінностями між метафоричними системами, що існують у різних мовах. У зв'язку з цим періодично виникає необхідність зміни метафоричного образу.

Метою статті є аналіз метафоричних трансформацій денотативного плану на лексичному рівні у перекладах українською та російською мовами твору Елізи Ожешко «Добра пані» (Eliza Orzeszkowa „Dobra Pani”).

Метафоричні заміни, за класифікацією О. О. Селіванової, належать до формально-змістових трансформацій на лексичному рівні в денотативному плані. Метафоричні трансформації також є синонімічними замінами, переважно контекстуального типу. У їхньому складі О. О. Селіванова виділяє деметафоризацію – заміну метафори неметафорою, реметафоризацію – заміну неметафори метафорою, трансметафоризацію – заміну донорської зони метафори [8, с. 459].

Приклади деметафоризації та трансметафоризації наявні у перекладах фрагмента: *Wielkie, szafirowe źrenice paliły się od zdumienia i ciekawości, a ślicznie wykrojone czoło otaczały gęste, gęste włosy z barwą i gorącymi połyskami ciemnego złota* // Великі **блакитні** очі горіли подивом і цікавістю. Густе волосся, кольору темного золота, обрамовувало прекрасно **окреслене** чоло // *Большие синие глаза были полны недоумения и любопытства. Ее изящно вылепленный лоб обрамляли густые-прегустые волосы, отливавшие золотом.* Як в українському, так і в російському перекладах польського слова *szafirowy* втрачається метафора. За словником польської мови: *szafirowy* – «1. Zrobiony z szafiru, dotyczący szafiru. 2. Koloru intensywnie ciemnoniebieskiego» [2]. Польсько-український словник за редакцією Л. Л. Гумецької подає такі варіанти перекладу *szafirowy* – «сапфіровий, сапфірний» [7, т. 2, ч. 2, с. 119]. І хоча в тлумачних словниках української та російської мов наявне переносне значення слова *сапфіровий* // *сапфирный* – «який кольором, блиском схожий на сапфір» [9, т. 9, с. 57; 4, с. 1626], обидва перекладачі замінують метафору неметафорою. Такий вибір перекладачів можна обґрунтувати мовною традицією, оскільки в українській та російській мовах *очі* нечасто називають *сапфіровими* чи *сапфірними*, на відміну від польської.

Також у перекладі цього фрагмента перекладачі вдаються до трансметафоризації – *źrenice paliły się* // *глаза были полны. Palić się* – «палити, пекти, світити; горіти» [7, т. 2, ч. 1, с. 133]. В оригіналі донорською сферою метафори є ВОГОНЬ, а в перекладі – ВОДА.

Ще один приклад трансметафоризації – *wykrojone czoło* // **окреслене** чоло // **вылепленный** лоб. Перекладачі зберігають метафору, але

використовують різні метафоричні знаки концепту ЛЮДИНА. Пор.: *wykroić* – «Кројас, nadać czemuś określony kształt» [2]; *окреслювати* – «перен. Робити чіткішими, виразнішими обриси, контури, форму чого-небудь» [9, т. 5, с. 678]; *wyлепить* – «1. Соединить; скрепить, намазав липким, клейким. 2. Изготовить, соединяя что-н. клеем (разг.)» [4, с. 239].

(...) *ona przed Helką na ziemi przysiadła i do dziecka, dziecinne szeplenie naśladowując, **szczebiotać** zaczęła* // (...) *вона перед Гелькою присіла на землю і почала **говорити** до неї, сюсюкаючи та наслідуючи дитячу мову* // (...) *Черницкая опустилаь на пол рядом с девочкой и **залепетала**, подражая говору маленьких детей. Szczebiotać* – «1. о ptakach: wydawać delikatny, cienki głos; 2. przen. o dzieciach, dziewczętach: mówić pieszczotliwie» [2]; *говорити* – «перех. і неперех. Усно висловлювати думки, погляди; розповідати про що-небудь» [9, т. 2, с. 100]; *лепетать* – «несвязно, неразборчиво говорить (обычно о речи ребенка)» [4, с. 752]. Як в українському, так і в російському перекладі вжито прийом деметафоризації, до того ж в українському слові *говорити* втрачено сему *вдавати дитяче мовлення*, але ця втрата компенсована словом *сюсюкаючи*.

На жаль, перекладачі нерідко допускають втрату метафори: (...) *na wąskich, zwiędłych wargach **osiadł** pokorny i przytulający się uśmiech* // (...) *на вузьких зів'ялих устах **з'явилася** покірна, запобіглива усмішка* // (...) *на тонких, бледных губах **появилась** смиренная заискивающая улыбка*. Пор.: *osiąść* «1. Zapaść się w dół. 2. Wylądować gdzieś» [2]; *з'являтися* // *появляться* – «показуватися де-небудь, ставати доступним зорові, видимим» [9, т. 3, с. 743; 4, с. 1338].

Проте, трапляються також випадки протилежного прийому – реметафоризації: (...) *Bóg w nieprzebranej dobroci swej **zesał** na mroczną i chłodną drogę jej życia ciepły i jasny promień słońca...* // (...) *бог у безмежній доброті своїй **осяяв** її похмурий, холодний шлях життя ясным, теплим сонячним променем* // (...) *господь бог в безграничной доброте своей **озарил** сумрачный и холодный путь ее жизни теплым и светлым лучом солнца...*

Zesać – «przysłać co, kogo jako dar niebios, jako zrzączenie sił wyższych; sprawić, by coś się stało czyim udziałem» [2]; *осяяти* – «1. Залити, заповнити сяйвом, світлом; освітити. // перен. Зробити жвавим, сяючим (обличчя і т. ін.)» [9, т. 5, с. 795]; *озарить* – «ярко осветить (высок.)» [4, с. 1032].

Найпродуктивнішим прийомом у перекладах є трансметафоризація – метафора зберігається, змінюється знак донорської концептосфери: *Kiedy ranna służąca schyliła się, aby wziąć piaska, na wąskich wargach jej **przemknął** uśmiech szczególnie* // *Коли служниця нахилилась, щоб взяти собачку, на її вузьких устах **промайнула** якась особлива посмішка* // *Когда кастелянша нагнулась, чтобы взять собачку, по ее тонким губам **скользнула** странная улыбка. Przemknąć* – «1. O pojazdach: mknąć, przebyć pewien odcinek drogi. 2. Przemieścić się gdzieś, obok czegoś, kogoś szybko, cicho i niepostrzeżenie [2]; *промайнати* – «з'явитися на короткий час у полі зору і швидко зникнути» [9, т. 8, с. 21]; *скользнуть* – «1. Быстро и плавно, не задерживаясь, распространиться, подвинуться. 2. перен., сов. Быстро и незаметно пройти, промелькнуть (разг.)» [4, с. 1690].

Czernicka bystre spojrzenie przez mgnienie oka zatopiła w twarzy swej pani // Черницька кинула швидкий погляд на пані // Черницкая скользнула испытующим взглядом по лицу своей госпожи. Zatopić – «Zalać wodą; też o wodzie: pokryć coś całkowicie; zagłębić coś w czymś» [2]; кинути – «Посилати, направляти когось, щось куди-небудь // перен. Спрямовувати, поширювати (промені, світло, тінь і т. ін.). [9, т. 4, с. 146].

Отже, у перекладах художніх творів важливим є збереження метафори. У перекладах оповідання Е. Ожешко «Добра пані» здебільшого перекладачі намагалися зберегти метафору, часто вдавалися до трансметафоризації – замінювали донорську зону метафори, інколи втрачали метафору у зв'язку з відсутністю у мові перекладу аналогічних образів, але компенсували втрати за рахунок метафоризації в інших фрагментах тексту.

Література

1. Orzeszkowa E. Dobra pani // Opowiadania i nowele. Lektura z opracowaniem / E. Orzeszkowa. – Kraków : Zielona Sowa, 2009. – S. 25-51.
2. Słownik języka polskiego 11-tomowy / redaktor naczelny W. Doroszewski. – Режим доступу: <https://sjp.pwn.pl/>.
3. Лакофф Дж., Джонсон М. Метафоры, которыми мы живем / Дж. Лакофф, М. Джонсон // Теория метафоры. – М. : Прогресс, 1990. – С. 387–416.
4. Ожегов С. И. Словарь русского языка / Под ред. Н. Ю. Шевцовой. – М.: Рус. яз., 1990. – 921 с.
5. Ожешко Е. Добра пані // Повісті. Оповідання / Е. Ожешко – К.: Держлітвидав, 1956. – С. 88–116.
6. Ожешко Э. Добрая пани / Э. Ожешко – М.: Государственное издательство художественной литературы, 1954.
7. Польсько-український словник у 2 т. / Ред. кол.: А. І. Генсьорський, Л. Л. Гумецька (гол. ред.), І. М. Керницький, М. Й. Онишкевич, М. І. Рудницький. АН УРСР. Інститут суспільних наук. – К.: Вид-во АН УРСР, 1958–1960
8. Селіванова О. О. Світ свідомості в мові. Мир сознания в языке. Монографічне видання / О. О. Селіванова. – Черкаси : Ю. Чабаненко, 2012. – 488 с.
9. Словник української мови: в 11 томах. / ред. колег. І. К. Білодід (голова) та ін. – К. : Наукова думка, 1970 – 1980.

Науковий керівник: канд. філол. наук, доц. Литвин І.М.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ГАЗЕТНИХ ЗАГОЛОВКІВ СТАТЕЙ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕМАТИКИ (НА МАТЕРІАЛІ англійської та французької мов)

студентка **Ганна Валентинівна Кульчицька**
Київський університет імені Бориса Грінченка
м.Київ, Україна

ЗМІ є невід'ємною частиною сьогодення. Однією з найдавніших та найпоширеніших видів ЗМІ є преса, що виступає у якості незалежної сили, а отже, займає не останню позицію у політичному, економічному, соціальному та культурному житті суспільства.

Заголовок відіграє важливу роль у написанні газетних публікацій, а тому його перекладу приділяють багато уваги. Для того, щоб правильно зрозуміти і перекласти газетні заголовки англійських та французьких ЗМІ, не достатньо просто знати теорію перекладу. Для влучного перекладу газетних заголовків необхідно виділити їх особливості, а також проблеми, які можуть виникнути в процесі перекладу.

Заголовок є невід'ємною складовою газетних публікацій, а тому його переклад є надзвичайно важливим та викликає інтерес дослідників та лінгвістів. Заголовок привертає увагу читача не лише за допомогою зовнішніх засобів, але й завдяки лексико-граматичним засобам, які ми розглянемо нижче.

З метою привернення уваги в англійських заголовках часто не використовуються потрібні артиклі: *Russian Athlete Winning Prize*. На відміну від британських та американських газет, французи зазвичай не опускають артиклі в заголовках: *Les ordonnances à risque du docteur Macron*.

Особливість англійських газетних заголовків полягає у використанні форми пасивного стану без використання допоміжного дієслова «to be». Для створення новин зазвичай послуговуються Indefinite або Continuous [3, с. 2]: *Houses Smashed by Hurricane; Paris Protest March Staged by Students*. Французькі газетні заголовки використовують пасивний стан рідше та будуються як у теперішньому, так і у минулому часах.

У англійських газетах переважають дієслівні заголовки: *Floods Hit Scotland; Exports to Russia Rising*. У французькій мові, навпаки, у заголовках можуть бути відсутні присудки: *Une «marche citoyenne et solidaire» pour les migrants, de Vintimille à Londres*.

Заголовки англійських газет часто послуговуються так званими заголовними жаргонами. Крім того, часто у статтях політичні та соціально-економічні терміни замінюються сучасним словом, яке використовується для того, щоб вразити читача, наприклад: замість «indepth investigation» пишуть слово «probe», замість «criticize severely» вживають «slam», замість «is preparing to» – «is set to».

При перекладі газетних заголовків часто використовуються граматичні та лексичні трансформації, оскільки мови різняться одна від одної.

Лінгвісти виділяють лексичні та граматичні перекладацькі трансформації. До лексичні трансформацій відносять транслітерацію, транскрипцію, калькування, описовий переклад тощо.

Транслітерація – це передача однієї писемності літерами іншої:
British Economy Creeps Out of Recession (The Wall Street Journal, January 26, 2010) – *Економіка Британії виповзає з кризи*.

Транскрипцією послуговується для точного відтворення звукового складу слів будь-якої мови або діалекту.

Використовуючи калькування, перекладач копіює іншомовне слово за допомогою свого матеріалу або здійснює поморфемний переклад іншомовного слова.

Visual Merchandising in Retail Trade (The Wall Street Journal, March 29, 2010) – *Візуальний мерчандайзинг у роздрібній торгівлі*.

Описовий переклад вживається, якщо неможливо знайти точні еквіваленти.

Better-late-than-never Admission (The Daily Telegraph, February 18, 2010) – *Зізнання, зроблене за принципом „краще пізно, ніж ніколи”*.

Граматичні трансформації включають в себе перестановку, заміну, опущення і доповнення, антонімічний переклад, компенсацію, транспозицію.

Перестановка відображається у зміні положення мовних елементів (слів, словосполучень, частин складного речення тощо) в тексті перекладу у порівнянні з вихідним текстом.

Заміна – це той вид граматичних трансформацій, який використовується найчастіше, при цьому заміні можуть піддавати широкий спектр граматичних одиниць: форми слів, частини мови, члени речення, тощо.

Опущення і доповнення полягає у зміні вихідного тексту для донесення потрібного змісту. Як граматичні, так і лексичні трансформації часто послуговуються використанням додаткових слів або, навпаки, опущенням деяких мовних елементів.

Антонімічний переклад передбачає заміну одного елементу мови оригіналу протилежним за значенням елементом у мові перекладу, при чому для збереження змісту речення перебудовується відповідним чином. Наприклад, *They Never Tell Us Everything!* (The Observer, January 26, 2010) – *Вони завжди щось замовчують!*

Проаналізувавши заголовки статей провідних французьких газет, ми зробили висновок, що вони дещо відрізняються від англomовної преси. Як для англо-, так і для франкомовних заголовків характерно наряду з офіційною лексикою послуговуватися розмовною. Метою такого прийому є перш за все привернення уваги читача до новини. Серед елементів розмовної лексики зустрічаються не лише звичайні слова і вирази (*marché de dupes*, *laisser-pour compte*), але і перифрази (*les Vingt-sept*) та фразеологізми (*les jeux ne sont pas faits*).

При перекладі заголовків статті з французької мови, перекладачі прагнуть зберегти офіційний стиль, але певні труднощі в лексичному плані представляють незнайомі читачеві власні імена, перифрази, а також передача фразеологізмів. У першому випадку перекладачі вважають за краще давати необхідні пояснення в тексті статті, прибираючи незнайоме ім'я з заголовка. У заголовках перекладачі вважають за краще уникати вживання непоширених перифраз. При передачі фразеологізмів можна скористатися словником.

З граматичної точки зору для заголовків французьких газет характерно вживання теперішнього часу, а також у французькій мові на противагу дієслівним конструкціям використовують дієприкметникові звороти.

За синтаксичною будовою французькі заголовки різноманітні, побудова фраз варіюється в залежності від газети. Наприклад, заголовки газети «LeMonde» в основному виражені у вигляді словосполучень або неповних речень. У заголовках газети «LeFigaro» – поширені двоскладні речення.

Для французьких газетних заголовків характерні запитальні речення: *Migrants : la fin du «trottoir de la honte» à Paris?* Крім того, говорячи про місце (місто, країну, регіон) події, його виносять на початок речення: *Europe : le FN et Marine Le Pen toujours en quête d'alliés; Arménie : 20000 partisans de Pachinian défilent à Erevan* . У таких випадках переклад адаптується до цільової мови.

Отже, метою заголовку є влучне вираження основної думки повідомлення та привернення уваги читача. Заголовок виступає у якості засобу впливу на читача та сприйняття ним інформації, описаної у статті. Як наслідок, кожна вихідна мова звертає велику увагу на написання заголовку а метою перекладу є найточніша передача інформації та функцій заголовку. Саме тому питання перекладу заголовків газетних видань є важливим та заслуговує на подальше дослідження.

Література

1. Арнольд И. В. Стилистика. Современный английский язык / И. В. Арнольд. – М., 2002.
2. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка / Ш. Балли. – М. : Эдиториал, 2001.
3. Верба Л. Г. Порівняльна лексикологія англійської та української мов. / Л. Г. Верба. – К. : Нова Книга, 2003.
4. Гавришина Н. Н. Газетный заголовок как объект лингвистического исследования // Лингвист. основы обучения иностр. яз. специальности: сб. ст. / МГУ; под ред. С. Г. Тер-Минасовой. – 1988.
5. Корунець І. В. Порівняльна типологія англійської та української мов / І. В. Корунець. – Вінниця : Нова книга, 2003.
6. Фоменко Е. Г. Заголовок как тематическая доминанта рассказа / Е. Г. Фоменко // Вісник ЗДУ. Сер. Філологічні науки. – 2001. – № 3.
7. The Wall Street Journal [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.wsj.com/europe>
8. The Daily Telegraph [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.telegraph.co.uk/>
9. LeMonde [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.lemonde.fr/>
10. LeFigaro [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.lefigaro.fr/>
11. LeParisien [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://www.leparisien.fr/>

Науковий керівник: викладач Коромисел М. В.

МОВНІ РЕАЛІЇ ТА СПОСОБИ ЇХ ПЕРЕКЛАДУ

магістрантка **Юлія Олегівна Лебедь**
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
м. Ніжин, Чернігівська обл., Україна

Переклад має довгу історію, але як самостійна дисципліна сформувався лише на початку ХХ ст. На сучасному етапі розвитку суспільства, в умовах глобалізації, інтеграції та інтенсифікації контактів і взаємозв'язків між країнами, що належать до різного лінгвокультурного простору, особливого значення й, відповідно, масштабів набуває перекладацька діяльність. Як відомо, переклад безеквівалентної лексики – це частина великої і важливої проблеми передачі національної та історичної самобутності нації, яка сягає самого зародження теорії перекладу як самостійної науки. Безеквівалентна лексика належить до найменш вивчених лінгвістичних одиниць, а тому її переклад завжди становить неабияку складність. Безумовно, всі особливості народу та його культури знаходять своє відображення в мові, а точніше у культурно маркованих словах, або словах-реаліях, які містять у собі інформацію про країну, її традиції та звичаї. Мова – дзеркало культури, у ній відбивається не тільки оточуючий людину світ, умови її життя, але й ментальність, національний характер, стиль життя, традиції, звичаї та мораль, тощо [4, 26]. Як лінгвістичне явище реалії відносяться до категорії безеквівалентної лексики. Окремий інтерес для науковців становить питання визначення особливостей передачі мовних реалій, як специфічних лінгвокультурних одиниць, які входять в окрему категорію безеквівалентної лексики. Це питання отримує різний ступінь висвітлення в працях Р.П. Зорівчак, А.В. Федорова, Є. Д. Томахіна, С. Влахова та С. Флоріна.

Про реалії, як про показник колориту, а саме як про елемент національної самобутності у сучасному їх розумінні, почали говорити лише у 40-х р. ХХ століття, а вперше цей термін вжив відомий лінгвіст А. Федоров. За визначенням Є.Д. Томахіна, реалії — це назви властивих тільки певним націям і народам предметів матеріальної культури, фактів історії, державних інститутів, імена національних і фольклорних героїв, міфологічних істот [5, 5]. Р.П. Зорівчак визначає реалії як моно- і полілексемні одиниці, основне значення яких вміщає (в плані бінарного зіставлення) традиційно закріпленій за ними комплекс етнокультурної інформації, чужої для об'єктивної дійсності мови сприймача [3, 27]. Багато вчених давали визначення реалії, але, на нашу думку, найповнішою і зрозумілою є дефініція болгарських дослідників С. Влахова та С. Флоріна: “ Реалії – це слова і словосполучення народної мови, які відображають найменування предметів, понять, явищ, характерних для географічного середовища, культури, матеріального побуту, або суспільно-історичних особливостей народу, нації, країни, племені, і які, таким чином, постають носіями національного, місцевого або історичного колориту; точних відповідностей на інших мовах такі слова не мають, а отже, не можуть бути перекладені “ на загальних підставах ”, тому що вимагають особливого підходу ”[2, 438]. Аналіз існуючих визначень реалії дозволяє виділити дві основні точки зору на розуміння цього явища – екстралінгвістичну та лінгвістичну. Прихильники екстралінгвістичного підходу розглядають реалію як “ суто

позамовне явище, визначаючи її як факти, пов'язані з подіями суспільного та культурного життя країни, особливостями її державного ладу, історією її народу”. У працях представників лінгвістичної течії релевантним критерієм виділення реалії вважається її “ яскраво виражений національно-культурний колорит, співвіднесеність з об'єктивною реальністю, відображеною в свідомості конкретної лінгвокультурної спільності і, як наслідок цього, відсутність відповідностей в інших мовах ” [1, 68].

Існує декілька класичних класифікацій реалій серед яких варто виділити класифікацію С. Влахова, С.Флоріна, яка відзначається наявністю таких складових:

- Географічні реалії;
- Етнографічні реалії: побут; праця; мистецтво й культура; етнічні об'єкти; міри й гроші.
- Суспільно-політичні реалії: адміністративно-територіальний устрій; органи й носії влади; суспільно-політичне життя; військові реалії [2].

Що стосується структури реалій, то на питання, до якої категорії мовних засобів їх слід віднести, фахівці не дають однозначних відповідей. М.Л. Вайсбурд, наприклад, вважає, що поняття, віднесені до реалій, можуть бути виражені окремими словами, словосполученнями, реченнями і скороченнями. Але більшість інших вчених (С.І. Влахов, Л.Н. Соколов, А.В. Федоров, С.П. Флорин, Г.В. Чернов) говорять про “ слова ” – “ лексичні одиниці ”, і тільки інколи додають “ словосполучення ”. В розумінні цих фахівців реалії – це тільки слова і словосполучення. Додавання в цьому випадку “ і словосполучення ” означає, що до реалій можна віднести номінативні словосполучення, тобто такі сполучення слів, які семантично дорівнюють слову. Реалією може бути номінативне словосполучення ще тому, що до реалій прирівнюються кальки, які нерідко являють собою саме такі словосполучення. Іншою формою реалій є скорочення (аббревіатури). Включення їх до реалій також логічне, оскільки вони являють собою стягнені в одне слово номінативні словосполучення.

В свій час визначний митець слова Гете сказав: “ При перекладі слід зачіпати неперекладне, тільки тоді можна зрозуміти інший народ, іншу мову ”. Реалії представляють собою особливу категорію у перекладознавстві, саме вони, як національно-специфічні елементи міжмовної та міжкультурної комунікації викликають найбільші труднощі в процесі перекладу, під час якого зустрічаються дві різні культури та способи життя, національні особливості націй, різні рівні розвитку країн та традиції. Р. Зорівчак називає реалії “ чи не найнебезпечнішими з підводних каменів ”, які доводиться долати перекладачам, покликаним якомога правдивіше, точніше, вірніше передати авторський почерк засобами іншої мови. Серед основних труднощів передачі реалій під час перекладу є дві:

1) відсутність у мові перекладу відповідників (еквівалентів, аналогів) через відсутність у носіїв цієї мови позначуваного реалією об'єкта (референта);

2) необхідність, поряд із предметним значенням (семантикою) безеквівалентної лексики, передати і колорит (конотацію) – її національне та історичне забарвлення.

За відсутності відповідників в мові перекладу, у випадку реалій доречно говорити не про переклад у буквальному розумінні, а лише про віднайдення семантико-стилістичного відповідника або про трансляційне перейменування реалії [3, 45]. Слід сказати, що немає такого слова, яке не могло би бути перекладеним на іншу мову, принаймні описово. Під час перекладу реалій виникає, з одного боку, потреба підкреслити їх особливий колорит, іноді унікальність, а з другого – певним чином передати їх значення і типові для носіїв мови джерела асоціації, уникаючи, наскільки це можливо, багатослів'я. Умовою правильного донесення до читача своєрідності та унікальності іншого народу є володіння фоновими знаннями, до яких необхідно уважно ставитися, адже перекладач може іноді переоцінити читача, і тоді читачеві знадобиться шукати значення цієї реалії у словнику, відволікаючись від тексту. При перекладі реалії необхідно передати не лише її семантику, але й спромогтись відтворити її національне забарвлення. Багато відомих вчених розглядали способи перекладу безеквівалентної лексики та класифікували їх. Видатний вчений – іспаніст В.С. Виноградов виділив наступні способи перекладу реалій: транскрипція або транслітерація, гіпо-гіперонімічний переклад, уподібнення, перифрастичний переклад та калькування. Болгарські вчені С. Влахов та С. Флорін розрізняють два способи передачі реалій: транслітерацію та переклад. Розглянемо ці способи перекладу більш детально:

Транскрипція передбачає механічне перенесення звукової форми слова з мови оригіналу в цільову мову графічними засобами останньої із максимальним наближенням до оригінальної форми.

Транслітерація передбачає графічне перенесення форми слова з мови оригіналу в цільову мову .

Переклад реалії (або заміна/субституція) вживається у тих випадках, коли транскрипція (або транслітерація) за тих чи інших обставин неможлива або небажана. Розрізняють такі види перекладу реалій (за С. Флориним і С. Влаховим):

калька – це запозичення шляхом буквальному перекладу;

напівкалька – це свого роду часткові запозичення, “ складені частково із свого власного матеріалу, а частково з матеріалу іншомовного слова ”;

освоєння – це адаптація іншомовної реалії; тобто надання їй на основі іншомовного матеріалу вигляду рідного слова;

семантичний неологізм – це нове слово або словосполучення, вигадане перекладачем і яке дозволяє передати смисловий зміст реалії ;

приблизний переклад реалій застосовується частіше, ніж будь-який інший спосіб; використовуючи цей спосіб вдається, хоча і не досить точно, передати предметний зміст реалії, але колорит дуже часто втрачається, тому що відбувається заміна очікуваного конотативного еквіваленту нейтральним за стилем, тобто словом або словосполученням з нульовою конотацією.

функціональний аналог – це елемент остаточного вислову, який викликає схожу реакцію в читача цільової мови; цей засіб перекладу реалій дозволяє, наприклад, одну гру незнайому читачу замінити іншою, знайомою або замінити один музичний інструмент іншим, нейтральним, не забарвленим у національні барви цільової мови, лише б аналог дійсно зображав функціональну заміну реалії, яка перекладається;

опис, пояснення, тлумачення як спосіб приблизного перекладу застосовується в тих випадках, коли немає іншого шляху: поняття, яке не може бути передане транскрипцією, доводиться просто пояснювати [2, 87].

Вибір способу перекладу реалій залежить від характеру тексту, значущості реалії у контексті, характеру самої реалії, її місця в лексичних системах мов, їх словотворчих можливостей, літературних та мовних традицій, читача перекладу. Використання тільки одного прийому при перекладі реалій може бути причиною неправильного сприйняття, перевантаження іншомовними словами, втрати національного колориту чи збіднення змісту. Слід використовувати декілька засобів для адекватного перекладу. У зв'язку з тим, що кожен із засобів має позитивні та негативні якості, найбільш ефективним буде комбіноване використання цих засобів для перекладу культурно – маркованих слів. Наприклад, можливе комбінування транскрипції та описового перекладу, а також пояснення в коментарі.

Головне завдання нашого дослідження полягає в тому, щоб дослідити до якого способу перекладу вдається перекладач під час перекладу реалій, що називають елементи освіти США і чи є його використання доцільним. Визначення передачі мовних реалій, базується на аналізі 25 інтернет-статей та освітніх сайтів. На підставі проведення огляду матеріалів сайтів “ Голос Америки ” та Бі-Бі-Сі, ми припускаємо, що переважна більшість реалій перекладаються за допомогою методу транскрипції, калькування та приблизного перекладу. Наприклад: Каппа Alpha – Каппа Альфа; credit – залік; campus – кампус; fraternity – братство; sorority – сестринство; schoolboard – шкільна рада; curriculum – навчальний план; Boy Scouts of America – бойскаути Америки; “ Seven Sisters ” – “ Сім сестер ”; board of trustees – опікунська рада; freshman – першокурсник; finals – екзамени. Важливо зазначити, що повне і адекватне розуміння культурно-специфічних одиниць вимагає від адресата володіння певним рівнем фонових знань, адже дані поняття пов'язані зі стійкими асоціаціями в свідомості американців. Як бачимо, запозичення шляхом буквального перекладу слова дозволяє відтворити реалію з максимальним збереженням семантичного змісту, однак не завжди без втрати колорита. Транслітерація, насамперед, необхідна тоді, коли важливо дотриматися лексичної стислості позначення, і разом з тим підкреслити специфічність поняття, якщо немає точного відповідника у мові перекладу. Недоліком цього способу можна назвати те, що він не завжди дозволяє розкрити зміст нового поняття реципієнту.

Методологія дослідження перекладу мовних реалій знаходиться на сьогоднішній день на стадії становлення, так як праці присвячені даній проблемі – нечисленні, коло методів дослідження перекладу реалій ще не сформоване. За таких умов, дослідження реалій і шляхів їх перекладу є актуальним як в лінгвістиці так і в інших науках. Для роботи обрано метод теоретичного аналізу, який полягає у вивченні й аналізі лінгвістичної літератури та зіставний метод.

Отже, проблема перекладу реалій вважається однією з найголовніших та найскладніших у міжкультурному аспекті перекладу та дослідженнях національно-культурної специфіки мови і мовленнєвої діяльності. Якщо мовне і культурне розмаїття сьогодні визначене як багатство цивілізації, то саме

переклад працює на його збереження. Ми дійшли висновку, що у процесі перекладу реалій, які називають елементи освіти немає раз і назавжди встановлених правил, основний орієнтир це контекст, в якому вживається національно-забарвлене слово. Умовою вірної передачі реалії є її вдале введення в текст, що забезпечує її природне сприйняття читачем. В процесі перекладу відбувається не тільки зіставлення різних мовних систем, а й зіткнення різних культур, саме тому перекладач, спираючись на свої знання та досвід повинен обрати варіант, який найбільш підходить, а деколи є єдино можливим. Переклад – є справою творчою та індивідуальною і кожен перекладач може за допомогою своєї майстерності формувати власні шляхи донесення до читача змісту того, що більшість дослідників назвала неперекладним.

Література

1. Бурбак О. Ф. Реалія та способи визначення її лінгвістичного статусу / О. Ф. Бурбак. – Іноземна філологія, 1985. – 68-69 с.
2. Влахов С. И. Непереводимое в переводе / С. И. Влахов, С. П. Флорин. – Москва : Международные отношения, 1980. – 342 с.
3. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози) / Р. П. Зорівчак. – Львів : Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. – 216 с.
4. Манакин В. Н. Сопоставительная лексикология / В. Н. Манакин. – К. : Знання, 2004. – 327 с.
5. Томахин Г. Д. Америка через американизмы / Г. Д. Томахин. – М. : Высшая школа, 1982. – 256 с.

Науковий керівник: канд. пед. наук, доц. Нагач М.В.

КОНЦЕПТ ЗАПАХ/ DUFT В РОМАНІ ПАТРИКА ЗЮСКІНДА «ЗАПАХИ. ІСТОРІЯ ОДНОГО ВБИВЦІ» ТА ЙОГО ВІДТВОРЕННЯ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ

канд. філол. наук, доц. **Наталія Іванівна Лепухова**
магістрант **Дмитро Віталійович Мостіпан**
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
м. Ніжин, Україна

Анотація. У статті проводиться аналіз компонентів концепту ЗАПАХ у романі «Запахи. Історія одного вбивці». Автор виділяє у семантичному просторі мови новий аспект мовного та культурного відтворення концепту ЗАПАХ. У статті пропонується застосування порівняльного аналізу концепту ЗАПАХ, що дозволить розкриття його культурологічних, стилістичних та мовних особливостей в загальній концептосфері роману.

Ключові слова: концепт, художній переклад, запах, концептуальна метафора, концептосфера.

Постановка проблеми. Окреме місце серед досліджень перекладу займає поняття художнього перекладу як засобу спілкування та обміну інформацією між культурами і народами. Як наслідок інтеграції постійно відбувається обмін інформацією, знаннями, технологіями. Велику роль у цій

взаємодії займає переклад, який є містком між культурами та знаннями у цілому [1, с.11- 12]. Художній переклад є важливим засобом взаємодії різних культур та літератур. Перекладна література зберігається у культурі кожного етносу та народу, перебуває у складних взаємовідносинах з літературою оригіналу, робить великий внесок у літературний період та розширює його тематичні, жанрово-змістові, естетичні межі.

Художня література спеціалізується на передачі естетичної інформації. Взаємний зв'язок та взаємовплив культур відтворюється у текстах художнього перекладу, який є дзеркалом передачі тексту оригіналу. Такий зв'язок не обмежується лише мовою, тому що він повністю розкриває всі аспекти життя, зображені у художньому творі, для нього характерний унікальний національний колорит, а також він відтворює національний характер оригіналу. Він служить знаряддям для спілкування між людьми, обміну культурними надбаннями, подолання відстаней між епохами і народами.

Цей вид перекладу є особливим видом мовленнєвої діяльності, тому що він має справу з мовою не в її комунікативній, а перш за все, в її естетичній функції. Художній переклад – це результат творчого акту перекладача, він залежить від його художнього таланту. Якщо оригінал – це художнє засвоєння світу, то переклад – це об'єктивне сприйняття літератури.

У сфері дослідження концепту та концептології важливим аспектом концептів є їх різноманітність як у змістовому, так і у структурному плані [5, с.58-59]. Структура концепту схожа на ядро, а її елементи та додаткові шари разом з ядрами мають визначальну роль у побудові концептосфери та структур більшого характеру. В науковий обіг було введено поняття „концептосфера“, яке характеризує сукупність концептів загалом, утворене за аналогією з ноосферою та біосферою [6, с.74-76].

Лінгвокогнітологічний концепт — це змістовна одиниця пам'яті, яка характеризує ментальність людини та психічне джерело свідомості нації, віддзеркалюючи всі життєві знання та досвід особи, всю концептуальну картину світу у свідомості людини [3, с.89-91].

Мета дослідження полягає у розкритті способів передачі мовних та стилістичних засобів на позначення концепту ЗАПАХ, а також аналіз його відтворення та збереження в українському перекладі.

Матеріалом дослідження є німецькомовний роман Патріка Зюскінда "Запахи, Історія одного вбивці" та переклад роману українською мовою, виконаний Іриною Фрідріх.

Виклад основного матеріалу. В центрі нашого дослідження знаходиться аналіз основних концептів роману «Запахи...» Патріка Зюскінда, тому для його характеристики буде використано, так звану, «ядерну» методику дослідження концепту. Ядро концепту складають його словникові значення, отримані в результаті формування столітньої мовної культури народу [4, с.45]. Саме різні значення, що збережені в енциклопедичних, лінгвістичних, етимологічних, фразеологічних та символічних словниках, відтворюють ядро концепту. Периферія, на нашу думку, – це сам стиль автора твору, який описує головні події свого твору, на основі його суб'єктивного бачення світу. Відтворюючи головні аспекти відповідного концепту за допомогою різних художніх тропів та стилістичних прийомів, автор частково характеризує периферію концептів, а

вже у свідомості читача формується повне уявлення про відповідний концепт, беручи до уваги те, що читачу підсвідомо, як представнику певної культури, буде відомо ядро концепту.

Аналізуючи запахи у романі «Запахи...» можна припустити, що концепт ЗАПАХ доповнюється Зюскіндом у культурогічному сенсі, розкриваючи деякі його аспекти. Прикладом може слугувати місто Париж, яке описують як найромантичніше та найпрекрасніше місце, місто закоханих, та і, взагалі, Париж є символом натхнення для будь-якого митця. Опис міста Зюскіндом дуже нагадує середньовічне місто, де клоака, неприємні запахи, харчові відходи, трупний сморід, людські запахи та інші неприємні запахи були чимось звичайним та буденним. Місто та більшість його жителів охарактеризовано як скупчення неприємних запахів на кожному кроці: *«Zu der Zeit, von der wir reden, herrschte in den Städten ein für uns moderne Menschen kaum vorstellbarer Gestank..... War in Paris der Gestank am größten, denn Paris war die größte Stadt Frankreichs. Und innerhalb von Paris wiederum gab es einen Ort, an dem der Gestank ganz besonders infernalisch herrschte... der Gestank des überquellenden Friedhofs...»* [8, с.4-5,6]. Як бачимо з наведеного текстового фрагменту, спостерігається явне перебільшення опису Парижу. Письменнику вдалося описати його негативну сторону, з усім смородом, неприємними випарами та людською масою.

Зюскінд вивів запахи на новий рівень сприйняття та дослідження, зробивши можливим їх суто науковий розгляд. Гренуй зображений у романі як основоположник мистецтва запахів, хоча і не прийнятий суспільством через його жахливі вчинки для досягнення своєї мети. Сам Зюскінд порівнює його з вундеркіндом: *«Am ehesten war seine Begabung vielleicht der eines musikalischen Wunderkindes vergleichbar»* [8, с.33]. Але в особі Гренуя криється головна суть роману, а тому і концепту ЗАПАХ. Тільки він був здатний по-справжньому сприймати світ крізь призму запахів, Гренуй був здатним розпізнати намір людини за її запахом *«Madame Arnulfi war – was Grenouille freilich schon längst gerochen hatte – eine Frau von gesundem Wohlstand und gesundem Geschäftssinn»* [8, с.203]. Він, як гонча собака, знаходив за допомогою запаху шлях від міста до міста, міг вільно створювати такі комбінації із найпростіших та найскладніших есенцій та матеріалів, яких не існувало в світі, тобто, він був королем та богом запахів. Але Зюскінд іронічно не наділяє свого героя запахом, імпліцитно стверджуючи, що навіть така обдарована людина не ідеальна, в кінці має пізнати поразку та заплатити життям.

Окреме місце в концептуальному аналізі займає розгляд метафор. Концептуальна метафора «Люди-тварини» у романі «Запахи...» відтворює нікчемність людського запаху і, в результаті, нікчемність людей у цілому [7, с.87]. *«Die Luft war schwer vom süßen Schweißgeruch der Lust und laut vom Geschrei, Gegrünze und Gestöhn der zehntausend Menschentiere. Es war infernalisch»* [8, с.289]. Возвеличення статусу Гренуя над «людьми-тваринами» сигналізує про усвідомлення його вищого статусу і, як результат, це возвеличує митця та його мистецтво над усім іншим, яке зображується потворним, з поганим запахом. Розглядаючи низькість запахів у цілому, ми можемо припустити загальне бачення людей з точки зору автора. Беручи до уваги його замкнутість від зовнішнього світу, він завуальовано описує своє бачення людей

у романі. Головний герой роману прекрасно відтворює задум Зюскінда, котрий не раз порівнював Гренуя з найнікчемнішим створінням – з кліщем: «*Der Zeck Grenouille regte sich wieder. Er witterte Morgenluft. Die Jagdlust packte ihn. Das größte Geruchsrevier der Welt stand ihm offen: die Stadt Paris*» [8, с.4]. Ця метафора підтверджує розкриття негативної сторони людства, паралельно піднімаючи значення митця, та його ставлення до суспільства.

Під час дослідження ми неодноразово зверталися як до оригінального твору, так і до перекладу. Ретельне вивчення перекладу дало змогу визначити його вдалий характер. Доказом цього є невелика кількість прикладів розбіжностей або певних відступів у перекладі Ірини Фрідріх. Через невелику кількість фразеологічних одиниць, ідіом, неологізмів та інших складних для перекладача структур переклад українською мовою відповідає нормам адекватності та еквівалентності перекладу. Більшість виявлених розбіжностей у перекладі та оригіналі становить переклад епітетів, порівнянь, деяких метафор та окремих іменникових сполук, які ми опишемо нижче.

Nur kranke Kinder riechen, das ist doch bekannt [8, с.14]. – *Тільки хворі діти якось пахнуть, це ж знають усі* [2, с.5]. В цьому прикладі описується запах хворих дітей, а саме поганий запах. Більш точною передачею смислу «погано пахнути», вдалося Ірині Фрідріх, за допомогою прийому конкретизації, а саме додавання прислівника **якось**, що дещо точніше передає зміст, розкриваючи німецький варіант **riechen**, який представлений Зюскіндом дещо імпліцитно, завуальовано. Цей приклад відтворює більш вдалу передачу концепту ЗАПАХ, за допомогою саме українського перекладу.

Es gab kaum einen Winkel in Paris, der nicht vor Menschen starrte, keinen Stein, kein Fleckchen Erde, das nicht nach Menschlichem roch [8, с.141]. – *У кожному закутку Парижа юрмилися люди, кожен камінь, кожна місцинка землі тхнула людьми* [2, с.48]. Даний приклад застосування антонімічного перекладу відтворює одну з важливих частин концепту ЗАПАХ, а саме опис міста Париж. В обох варіантах зображується насиченість Парижу людськими запахами. Цей антонімічний переклад **тхнула людьми**, відповідає нормам адекватності та еквівалентності перекладу, тому що передає навіть більшу суть, ніж оригінал. Багатство та милозвучність української мови в даному випадку перевищує силу німецького слова, відтворюючи негативні запахи відкрито та зрозуміло, а тому краще підходить для концептосфери роману.

Wenn sie sich erst zu ganzer Pracht entfaltet haben würde, sie ein Parfum verströmen würde, wie es die Welt noch nicht gerochen hatte [8, с.206]. – *а якщо розів'ється в усій пишноті, то видихатиме такі пахощі, яких не знав світ* [2, с.69]. Цю лексичну трансформацію зумовлено загальною особливістю роману, а саме зображення світу через запахи. Перекладена словосполука **пахощі, яких не знав світ**, є зрозумілою українському читачеві та не викликає ніяких питань щодо змісту. Але з точки зору концепту ЗАПАХ, цей приклад втрачає смислове навантаження оригіналу **ein Parfum, die Welt noch nicht gerochen hatte**, який передає всю суть цього запаху, та той факт що люди його саме пронюхають, а не пізнають.

Als er sie welkgerochen hatte [8, с.53]. – *Винюхавши її, зів'ялу* [2, с.19]. Як і попередній приклад, цей авторський неологізм **welkgerochen**, є лексичним репрезентантом концепту ЗАПАХ. Для його перекладу Ірина Фрідріх

використала словосполучення **винюхавши її, зів'ялу** через відсутність еквівалентів цього німецького дієслова в українській мові. Переклад можна вважати адекватним, завдяки повному відтворенню змісту кожної частини цього авторського неологізму, а тому український варіант зберігає смислове навантаження для розкриття основного концепту роману.

*Ja sogar der König stank, wie ein **Raubtier** stank er* [8, с.4-5]. – *смерділо все дворянство, навіть король – як **хижий птах*** [2, с.3]. В даному прикладі відтворюються особливості перекладу концептуальної метафори людитварини. Використана в перекладі заміна зображає дещо інше сприйняття твору оригіналу перекладачем. **Хижий птах** в українському варіанті показує загальне уявлення перекладача про всіх хижих тварин – **ein Raubtier**, та дещо обмежує всіх смердючих тварин до птахів. Такий вибір перекладача не повною мірою адекватний, бо звужує сприйняття цієї частини твору читачем, а тому і не повністю зберігає переносне значення цієї метафори в концептосфері роману.

В результаті порівняльного аналізу, ми помітили певні відмінності у перекладі, які дещо змінюють відтворення концептосфери роману. Хоча розглянуті нами вище перекладацькі варіації не відповідають усьому обсягу смислів, переданих в оригіналі, вони зберігають атмосферу роману та не шкодять загальному уявленню та його сприйняттю читачем. Основні відмінності у передачі концепту ЗАПАХ спостерігаємо у таких прикладах-опозиціях: **ein Parfum, die Welt noch nicht gerochen hatte** — **пахощі, яких не знав світ**. Ми можемо відмітити, що, в цілому, передачу концептосфери у перекладі було збережено, доказом цього можуть слугувати такі приклади: **riechen** — **якось пахнуть**; **nicht nach Menschlichem roch** — **тхнула людьми**; **welkgerochen** — **винюхавши її, зів'ялу**.

Висновки. Отже, концепт ЗАПАХ, представлений у романі Зюскінда «Запахи...», є відтворенням ідеального та досконалого мистецтва, яке для більшості людей навіть не доступне для сприйняття. Враховуючи розбіжності та вдалі моменти у перекладі, ми дійшли висновку, що перекладачу вдалося не тільки передати особливості історичної епохи у романі, не тільки зберегти мовний колорит, а й передати головну суть роману. Переклад Іриною Фрідріх слів, які виступають репрезентантами концепту ЗАПАХ та інших концептів у концептосфері роману, дає змогу читачу сприйняти його та зрозуміти не гірше, ніж це може зробити читач оригіналу.

Література

1. Бабенко В. М. Художній переклад: історія, теорія, практика. Українська перекладацька школа / Вікторія Бабенко; КДПУ ім. В. Винниченка. – Кіровоград, 2007. Ч.1. – 325 с.
2. Зюскінд Патрік. Запахи. Історія одного вбивці / Патрік Зюскінд [Переклад з німецької Ірини Фрідріх]. Київ, 1989. – 102 с.
3. Краткий словарь когнитивных терминов / Под общей редакцией Е.С. Кубряковой / Е.С. Кубрякова, В.З. Демьянков, Ю.Г. Панкрац, Л.Г. Лузина. Филологический факультет МГУ им. М.В. Ломоносова. – М., 1997. – 197 с.
4. Маслова В. А. Когнитивная лингвистика: Учебное пособие / В. А. Маслова. – М. : Тетра Системс, 2004. – 256 с.

5. Методологические проблемы когнитивной лингвистики: Научное издание / Под редакцией И. А. Стернина. – Воронежский государственный университет, 2001. – 182 с.
6. Прохоров Ю. Е. К проблеме «концепта» и «концептосферы» / Ю.Е. Прохоров // Язык, сознание, коммуникация: Сб. статей / Отв. ред. В. В. Красных, А. И. Изотов. – М. : МАКС Пресс, 2005. Вып. 30. – 260 с.
7. Potapenko S.I. Introducing Cognitive Linguistics: [manual for students] / S.I. Potapenko. – Nizhyn: Nizhyn University Publishing House, 2013. – 140 p.
8. Süskind Patrick. Das Parfum. Die Geschichte eines Mörders / Süskind Patrik. – Zürich : Diogenes Verlag AG, 1985. – 306 S.

Науковий керівник: канд. філол. наук, доц. Лепухова Н.І.

ФОНОГРАФІЧНІ ЗАСОБИ ПОЕТИЧНОГО ТЕКСТУ В ЙОГО ПЕРЕКЛАДАХ

Ірина Миколаївна Литвин

канд. філол. наук, доцент кафедри теорії та практики перекладу
Черкаський національний ун-т ім. Б.Хмельницького, Україна

Перед перекладачем поетичного тексту стоїть завдання передати індивідуальний стиль автора оригіналу, авторську естетику, яка виявляється як в ідейно-художньому задумі, так і у виборі засобів для його втілення (див. роботи А. Фьодорова, І. Алексєєвої, В. С. Віноградова, Т. Казакової, В. Коптілова, О. Петрової, В. Сдобнікова й ін.). «Від того, в якій формі матеріалізується зміст, залежить естетична цінність твору та рівень емоційно-експресивного впливу на читача», – підкреслює В. С. Віноградов [1, с. 17].

Передача в перекладі фонографічних засобів, які слугують створенню образності оригінального поетичного тексту, є одним із важливих і складних завдань перекладача такого твору. До фонографічних засобів поетичного тексту відносимо:

- ритм;
- розмір (або метр);
- риму;
- фонетико-сміслові фігури (звукопис):
 - асонанс,
 - алітерацію,
 - співзвучність;
- фонетичний каламбур;
- графіко-сміслові фігури:
 - знаки питання, оклику; лапки, три крапки тощо як засоби виразності;
 - велику літеру в загальних іменниках,
 - дефісацію – дефісне написання слова як засіб увиразнення;
- графіку віршів (структуру: розміщення рядків, строф, слів тощо).

Л. Якимчук зазначає, що особливістю поезії, на відміну від прози, є чітка ритмічність її малюнка... перекладач поетичних творів має «створити своєю мовою твір, який носії цієї мови сприйняли б як поетичний, при цьому будучи обмеженим розміром, римою, кількістю складів і строф» [5, с. 90]. У поетичних творах важливу роль відіграє їхня форма, проте у процесі перекладу повна передача і змісту, і формальних характеристик твору часто спричиняє труднощі. Тому, як зауважує О. Селіванова, у поетичних перекладах припустимою є «зміна ритміко-мелодійної структури вірша, що зумовлює модифікацію концептуального плану тексту» [4, с. 459].

У цій розвідці проілюструємо передачу фонографічних засобів поеми М. Лермонтова «Демон» (ритму; метру, рими; а також фонетико-сміслових фігур (асонансу, алітерації) в її українських перекладах, виконаних талановитими поетами В. Сосюрою та М. Драй-Хмарою [див. також : 3, с. 91].

Поема М. Лермонтова «Демон» написана чотирьохстопним ямбом – ритмічний акцент припадає на парні (сильні) склади, проте часто трапляються пропуски метричних наголосів (пірихії), які урізноманітнюють віршову ритмомелодику твору:

*И перед ним иной картины
Красы живые расцвели:
Роскошной Грузии долины
Ковром раскинулись вдали;
Счастливый, пышный край земли!*

В. Сосюра в українському перекладі поеми зберігає чотирьохстопний ямб оригіналу та пропуски метричних наголосів:

*І перед ним нові картини
З'явилися в ясній імлі:
Роскішна Грузія долини
Прослала килимом вдалі...
Щасливий, пишний край землі!*

Вдається передати метр оригіналу також і М. Драй-Хмарі:

*І знов розквітнули картини
краси живої перед ним;
розкішні Грузії долини
пишались килимом рясним.
Усе здавалось чарівним:*

У ліричній композиції та строфотворенні провідну роль відіграє **рима** – звукове явище, яке охоплює ритмічний акцент і наступні за ним звуки, іноді групи слів (складна рима), зрідка – цілі рядки (панторима). Рима виконує естетичну, мнемотехнічну, ритмоінтонаційну, жанрововизначальну функції, а також має смислове навантаженням, поглиблюючи зміст поетичного твору:

*И Демон видел... На мгновенье
Неизъяснимое волненье
В себе почувствовал он вдруг,
Немой души его пустыню
Наполнил благодатный звук –
И вновь постигнул он святыню
Любви, добра и красоты! (М. Лермонтов)*

Досить складне римування поеми М. Лермонтова (ААБВВВ, останній рядок має внутрішню риму з передостаннім) повторює в її українському перекладі В. Сосюра:

*И Демон бачив... Як світання,
Неясний вітер хвилювання
В собі відчув неждано він...
Його душі німу пустиню
Мов благовісний сповнив дзвін...
І осягнув він знов святиню
Добра, любові й красоти!..
У цілому вдається це і М. Драй-Хмарі:
І Демон глянув... Дивування
і неказанне хвилювання
нараз відчув у серці він.
Німу душі його пустиню
наповнив благородний дзвін,
і знову він збагнув святиню
краси, любові і добра...*

М. Лермонтов часто використовує **асонанс** – повторення однакових голосних звуків у рядку або строфі, що надає мові поеми милозвучності, підсилює її музикальність:

*И над вершинами Кавказа
Изгнанник рая пролетал:
Под ним Казбек, как грань алмаза,
Снегами вечными сиял,...*

Цю фонетико-сміслову фігуру вправно відтворюють в українських перекладах поеми і М. Драй-Хмара, і В. Сосюра:

*Над верховинами Кавказу
Вигнанець раю пролітав.
Під ним Казбек, як грань алмазу,
Снігами вічними сів... (переклад В. Сосюри).*

У наведеному фрагменті переважно наголошені голосні **а** й **і**. Цей прийом, що створює особливу мелодіку звучання, також збережено перекладачем.

*І над верхів'ями Кавказу
вигнанець райський пролітав.
Під ним Казбек, як грань алмазу,
снігами вічними сів... (переклад М. Драй-Хмари).*

Фонетико-сміслову фігурою, яка характеризує вірші М. Лермонтова, є **алітерація** – стилістичний прийом, який полягає у повторенні однорідних приголосних звуків задля підвищення інтонаційної виразності вірша, для емоційного поглиблення його змістового зв'язку [1]:

*И, глубоко внизу чернея,
Как трещина, жилище змея,
Вился излучистый Дарьял.
Цей прийом у цілому зберігає в перекладі В. Сосюра:
І повен жаху для людини
Мов щілина, житло зміїне,*

Дар'ял між горами з'яв...

Український поет додає рядок *І повен жаху для людини* (вилучивши інший: *И, глубоко внизу чернея*), допомагаючи читачеві перекладу відчутти ту емоцію, яку відчуває читач першоджерела. На нашу думку, цю емоцію (відчуття страху перед стрімкою, бурхливою гірською річкою, що тече між скелями в проваллі) викликає М. Лермонтов у читача завдяки повтору шиплячих [ч], [ж], [ш] і свистячих [з], [с] приголосних, втілюючи звуковий образ річки-змії.

Порівняємо з перекладом цього фрагменту М. Драй-Хмарою:

*і десь в глибокому проваллі
чорніли хвилі на Дар'ялі,
що вився в скелях, мов удав...*

М. Драй-Хмара повністю відтворює лермонтовський зоровий образ гірської річки лексичними засобами (шляхом лексичних трансформацій: *змея // удав*, метонімічних асоціацій *глубоко внизу // в глибокому проваллі*, *чернел Дарьял // чорніли хвилі на Дар'ялі*), проте фрагмент перекладу дещо втрачає у фонетичному плані (незважаючи на цікавий асонанс звуків *о-а*, *и-і*, алітерація *в-х-хв* не настільки переконлива, як в оригіналі).

Ревучий образ іншої гірської річки Кавказу – Терек – М. Лермонтов створює, використавши ту ж фонетичну фігуру – алітерацію звуків [р], [г], що підсилюється також задньоязиковими [х], [к]:

*И Терек, прыгая, как львица
С косматой гривой на хребте,
Ревел, – ...*

Цю фонетико-сміслову фігуру зберігають і В. Сосюра, і М. Драй-Хмара в своїх українських перекладах, увиразнюючи концептуальну метафору РІЧКА-ЛЕВ:

*І Терек, буйний, як левиця,
Піднявши гриву на хребті,
Ревів –... (переклад В. Сосюри).
І Терек, рвучись, як левиця,
Стрибав, гривастий, в даліні
й ревів, ... (переклад М. Драй-Хмари).*

Повторення подібних за звучанням приголосних у строфі підсилюють звукову виразність віршів як оригіналу, так і перекладів.

Будь-який переклад, а поетичний насамперед, не є точною копією оригіналу, він може лише наближатись до нього. В. С. Виноградов вказує на досить парадоксальні ознаки перекладу художнього тексту: він породжується оригіналом, а отже, залежить від нього. Але разом із тим переклад набуває певної самостійності, адже «має свого творця, свій мовний матеріал і своє життя в мовному, літературному та соціальному середовищі, що відрізняється від середовища першоджерела» [2, с. 24].

Література

1. Вікіпедія. Ел. ресурс. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.
2. Виноградов В. С. Перевод: общие и лексические проблемы; учебное пособие / В. С. Виноградов. – М. : КДУ, 2006. – 240 с.

3. Литвин І. М. Перекладознавство: навчальний посібник / І. М. Литвин. – Черкаси : Ю. Чабаненко, 2016 – 218 с.
4. Селіванова О. О. Світ свідомості в мові. Мир сознания в языке / О.О. Селіванова. – Черкаси : Ю. Чабаненко, 2012. – 488 с.
5. Якимчук Л. Д. Динаміка зв'язності у сучасному англомовному поетичному тексті / Л. Д. Якимчук // Іноземна філологія. – Вип. 98 – Львів : Світ, 1990. – С. 85-90.

РОЗБІЖНОСТІ В ГРАФІЧНОМУ ОФОРМЛЕННІ ІСПАНСЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ НАУКОВИХ СТАТЕЙ

студентка **Марина Станіславівна Марчук**
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна

Окрім того, що наука та її досягнення є вселюдським надбанням, вона також є всесвітнім майданчиком для діалогу, обміну досвідом та міжнародної комунікації, яка, як відомо, не може існувати без перекладу. У зв'язку з цим, переклад наукового та академічного дискурсу набуває все більшої ваги і дедалі більше привертає увагу перекладознавців. В українському перекладознавстві темою перекладу наукового стилю цікавилися О.М. Ільченко [8], Т.В. Жук [6], Н.С. Кузьменко [9], в іспанському — О. Торрес [4], Х. Фр́анко [2]. Праці зазначених авторів присвячені типовим помилкам, що виникають при перекладі лексичних одиниць з російської або англійської мови на українську або ж з англійської на іспанську. Проте, не лише лексика може становити труднощі при перекладі текстів наукового стилю, але й розбіжності в графічному оформленні наукових статей.

Графічне оформлення статті стосується в першу чергу її структури. Українські та іспанські наукові статті мають схожий порядок структурних елементів, крім однієї важливої відмінності: основна частина тексту іспанської статті зазвичай поділяється на декілька змістовних частин або розділів, що виділені окремим абзацом, який нумерується, жирним шрифтом та великими літерами. В українських статтях натомість жирним шрифтом використовується задля виділення обов'язкових елементів вступної частини, таких як «мета», «об'єкт», «актуальність», «висновки» тощо, а також ключові слова.

Стосовно курсивного шрифту, зауважимо, що в іспанській статті курсивом, а не лапками, виділяються слова іншомовного походження (англіцизми, галіцизми, латинізми тощо), а також назви праць, книг, періодичних видань та ін: «En 1977 se publicó en Italia el libro *Come si fa una tesi; di laurea*, cuya interpretación española fue inmediatamente ofrecida con el título *Cómo se hace una tesis doctoral*» [3]. Тим часом, назви глав і частин книги пишуться у лапках. Серед вимог Вищої атестаційної комісії України (далі — ВАК) до оформлення статей не знаходимо особливих вказівок стосовно застосування курсиву, однак наголошується, що «виділення тексту може бути курсивом, підкреслення не допускається» [5]. У той же час ми помітили численні підкреслення в українських статтях.

Особливої уваги, на нашу думку, також заслуговує використання лапок та графічне оформлення цитат. У загальних вимогах до підготовки, оформлення та видання наукової і навчально-методичної літератури читаємо: «Лапки не можна відокремлювати пробілами від слів, що в них містяться. Пробіли ставлять до та після лапок. Між лапками й розділовими знаками пробіли неприпустимі. Лапки набираються тим самим шрифтом, що й текст» [7]. При аналізі було помічено, що в українських статтях використовують переважно так звані «кутові лапки»/«французькі лапки»/ «ялинки» і так звані “англійські лапки”. Підтвердженням цієї позиції слугують такі цитати: «В окреслений нами період виникає поняття **«інтелектуальної експресивності»**, під яким розуміється виразне втілення у тексті власне інтелектуального (а не емоційного) змісту висловлювання» [об’єкт]; “Згідно з нею, науковий стиль віднесено до професійної зони» [10].

Як зазначено в *Diccionario panhispánico de dudas*, в іспанській мові також вживається декілька видів лапок. Зокрема, це ті ж «кутові лапки» (ісп. *angulares/latinas/españolas*), “англійські” або ‘прості’ [1]. Королівська академія іспанської мови рекомендує вживати в першу чергу саме «кутові лапки», щоб мати змогу використати інші види у тому випадку, коли лапки повторюються. В українському правописі працює те ж правило: якщо фраза взята у лапки, а всередині цієї фрази, у свою чергу, взяте у лапки певне слово чи словосполучення (назва, цитата тощо), то зовнішні лапки і внутрішні лапки повинні відрізнитися.

Специфікою іспанських наукових текстів є те, що досить часто посилання на цитату зазначаються унизу сторінки. Крім бібліографічних даних, посилання часто доповнюють коментарями та додатковими поясненнями. Якщо цитата містить більше, ніж три рядки, її зазначають з нового абзацу, без лапок, часом курсивом. Автор статті може також вдаватися до реформулювання слів автора оригінальної цитати і зазначати бібліографічні дані за допомогою виноски. Останнім часом все частіше можна зустріти американський метод цитування, що полягає у включенні посилання у саму цитату за допомогою дужок. У таких випадках слід вказати прізвище автора цитати, рік публікації та сторінку, на якій знаходиться відповідна цитата. Зауважимо, що в іспанських наукових текстах посилання зазначається не у квадратних, як в українському варіанті, а в круглих дужках.

За вимогами ВАК, посилання на джерела із списку літератури в тексті української статті має містити номер цитованої позиції зі списку літератури та номер сторінки (через кому): (наприклад [7, с. 112]). Американський метод цитування зустрічається також і в українських статтях: «За характером комунікації виділено спонтанний, підготовлений, офіційний, неофіційний, чоловічий, жіночий, дитячий, дискурс підлітків, людей похилого віку, аргументативний, конфліктний, авторитарний, лайливий [Белова 2002, 12]» [11].

У нашій розвідці ми знайшли і описали лише деякі з розбіжностей в графічному оформленні іспанських та українських наукових статей, а саме: відмінність у структурі, виділенні тексту, оформленні цитат тощо. Однак, крім розбіжностей, були знайдені спільні моменти, приміром, використання кутових лапок. На нашу думку, перекладач, який матиме справу з перекладом

іспанської статті на українську мову, окрім безпосереднього перекладу тексту, має приділити особливу увагу графічному оформленню статті. Крім труднощів, які викликають самі розбіжності, робота перекладача ускладнюється тим фактом, що ні в іспанському, ні в українському наукових просторах не існує єдиних вимог до оформлення статті. Проте, при виникненні зазначених труднощів, перекладач може звернутися до більш-менш авторитетних джерел, таких як ВАК або *Diccionario panhispánico de dudas*. Також важливим фактором при тому чи іншому перекладацькому рішенні можуть бути побажання замовника або в цьому конкретному випадку — видання. Зважаючи на те, що наше дослідження має ознайомлювальний характер, його тема потребує подальшого розгляду та глибинного аналізу.

Література та джерела ілюстративного матеріалу

1. Diccionario panhispánico de dudas [Електронний ресурс] / Diccionario – Режим доступу до ресурсу: <http://www.rae.es/recursos/diccionarios/dpd>.
2. Franco J. Traducción de textos científicos y técnicos [Електронний ресурс] / Javier Franco – Режим доступу до ресурсу: <http://www.tonosdigital.com/ojs/index.php/tonos/article/viewFile/1314/790>.
3. Gallego Mayordomo J. Dimensión intercultural del lenguaje académico y necesidades comunicativas en la enseñanza de EPFA (español para fines académicos) [Електронний ресурс] / Juan Luís Gallego Mayordomo. – 2002. – Режим доступу до ресурсу: https://cvc.cervantes.es/ensenanza/biblioteca_ele/asele/pdf/13/13_0274.pdf.
4. Torres-Hostench O. Detección de problemas en traducción científica [Електронний ресурс] / Olga Torres-Hostench – Режим доступу до ресурсу: <http://translationjournal.net/journal/48scientific.htm>.
5. Вимоги ВАК до оформлення статей [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://geography.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/08/vymogy.pdf>.
6. Жук Т. В. Актуальні проблеми перекладу наукових текстів українською мовою / Тетяна Василівна Жук // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Сер. : Філологічні науки. – 2012. – Кн. 2. – С. 59-61. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzfn_2012_2_16.
7. Загальні вимоги до підготовки, оформлення та видання наукової і навчально-методичної літератури : метод. рекомендації [Електронний ресурс] / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://eprints.kname.edu.ua/42344/1/>.
8. Ільченко О. М. Ще раз про перекладацькі помилки: науково-академічний лексикон / Ольга Михайлівна Ільченко. // Стиль і переклад. – 2014. – №1. – С. 238–251.
9. Кузьменко Н. В. Типові помилки при перекладі наукових текстів українською мовою [Електронний ресурс] / Наталя Вікторівна Кузьменко – Режим доступу до ресурсу: <http://repo.uipa.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2137/1/Kuzmenco.pdf>.
10. Шепітько С. В. Науковий віа академічний дискурс: питання типології [Електронний ресурс] / Світлана Віталіївна Шепітько // Вісник ХНУ. – 2014. – Режим доступу до ресурсу: <http://periodicals.karazin.ua/foreignphilology/article/view/2562/2303>

11. Шпенюк І. Є. Науково-академічний дискурс; сутність та лінгвокультурна специфіка [Електронний ресурс] / Ірина Євгенівна Шпенюк // Мовні та концептуальні картини світу – Режим доступу до ресурсу: http://philology.knu.ua/library/zagal/Movni_i_konceptualni_2010_29/372_377.pdf

Науковий керівник: канд. філол. наук, доц. Фокін С.Б.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ГАЗЕТНИХ ЗАГОЛОВКІВ У МЕДІА-ДИСКУРСІ

студентка **Анастасія Олександрівна Мачуська**
Київський університет імені Бориса Грінченка, Україна

Із розвитком інформаційних технологій та процесом глобалізації комунікації роль масової інформації значно зросла у сучасному суспільстві. Сьогодні ЗМІ відіграють важливу роль у повсякденному житті, інформуючи нас, формуючи наш світогляд і таким чином здійснюючи вплив на суспільну свідомість. Разом із друкованими засобами масової інформації почали розвиватися телебачення і Інтернет. Такий розвиток інформаційних технологій вплинув на роботу перекладачів, адже інформаційний обіг вимагає швидкого перекладу інформаційних текстів.

На початку ХІХ століття тексти в газетах не мали заголовків. Над кожною статтею вказувався тільки географічний пункт – назва міста, звідки прийшла стаття та дату її подання до редакції. Вперше заголовки з'явилися у афішах на першій сторінці номера, повідомляючи матеріали видання. Таким чином, поступово заголовки перейшли і на інші сторінки номера, розміщуючись над найважливішими статтями та інформаційними повідомленнями номера.

У свою чергу, М. М. Антонович вважає, що основною функцією заголовків є привернення уваги, суть якої полягає в тому, що вони містять чітке, стисле повідомлення, яке запалює іскру зацікавленості у потенційного читача.

Таким чином, газетні заголовки можна вважати найважливішою частиною структури новин. Вони не лише інформують, але й узагальнюють історію певної статті, щоб люди зацікавилися нею і придбали газету.

Українські заголовки та заголовки зарубіжних медіа значно відрізняються. Кожний заголовок має певні особливості, що відповідають його мові, культурним, релігійним чи ідеологічним аспектам. Тому для перекладу заголовків перекладачі використовують різні стратегії, мовні стилі та мовні трансформації.

Зазвичай заголовки формуються редактором, а не самим автором статті. Вони формуються у останню чергу, але водночас є першим елементом, який потрапляє на очі читачеві. Типовий заголовок у двох словах описує головну думку усієї історії. Він інформує швидко і точно, щоб розбудити зацікавленість читача і змусити його прочитати статтю до кінця. Один із дослідників заголовків Хоек (1981) зосередився на парадоксальній ситуації заголовку:

"Заголовок в парадоксальній ситуації має інформувати і в той же час не мати в собі занадто багато інформації. Він повинен показувати і приховувати одночасно".

Основні характеристики газетних заголовків

Порівнюючи заголовки українських та англійських видань, можна зазначити, що англійські заголовки часто написані в спеціальному стилі, що дуже відрізняється від звичайної англійської мови. У цьому стилі існують спеціальні правила граматики, а слова часто використовуються у досить незвичному стилі.

Беручи до уваги розбіжності в граматичній структурі та лексичному наповненні української та англійської мов, слід зазначити, що при перекладі часто використовуються граматичні й лексичні трансформації.

У якості ефектних мовних засобів, які активізують читацьку увагу, в газетних заголовках широко використовуються фразеологічні звороти. Це обумовлено тим, більшість фразеологізмів має експресивно-стилістичне забарвлення. Цей прийом дає автору можливість не тільки зацікавити аудиторію, а й налаштувати компетентного читача на діалог культурних однодумців.

Особливості англійських заголовків

1 – заголовки у вигляді неповних речень. Більшість заголовків складаються з іменникових фраз без дієслова.

- Facebook and the 'Dead Body' Problem [The NY Times];
- A Transgender Paradox, and Platform, in the Philippines [The NY Times];

2 – у заголовках часто використовується простий час як для поточних, так і для минулих подій.

- Greece reinforces land border with Turkey to stem flow of migrants [The Guardian];
- Dollar Roars Back as U.S. Growth Story Wins Over World Markets [The Wall Street Journal];

3 – заголовки часто містять інфінітиви для позначення майбутнього часу

- Wine bottles to get SMALLER at Tesco but UK's biggest supermarket says there's a good reason for it [The Sun];
- Transfer news round-up: Arsenal to make move for Ciprian Marica [INDEPENDENT];

4 – відсутність "to be" у заголовках. Замість цього використовується тире і двокрапку.

- UK residents threatened with deportation on charter flight to Jamaica [INDEPENDENT];
- A Limit to China's Economic Rise; Not Enough Babies [The Wall Street Journal];

5 – фразеологізми та скорочення у заголовках.

- Trump gives thumbs-down to comic who roasted his spokeswoman [The Washington Post] (to give thumb-down – a sign of disapproval or opposition; to roast – to humorously mock or humiliate someone);
- Hunt for PIA strategic partner put on hold [The Express Tribune] (on hold means to postpone something);

- Cold Shipping in Hot Demand as World Craves Fresh Food [The Wall Street Journal] (to be in hot demand means wanted by many people);

7 – використання цитат у заголовках.

- Iran nuclear deal 'best way' to stop threat – UK, France and Germany [BBC];
- North Korea: 'Real opportunity' for nuclear deal, Pompeo says [BBC];

8 – питальні заголовки.

- Are our online lives about to become 'private' again? [BBC];
- Taiwan seems to be benefiting from Trump's presidency. So why is no one celebrating? [The Washington Post].

Переклад газетних заголовків

У процесі перекладу заголовків статей друкованої преси перекладач стикається з такими процесами, як повноеквівалентний, частковоеквівалентний переклад, конкретизація перекладу або вільне переформулювання вихідного тексту. Простою мовою, переклад заголовків може бути повним, неповним і з трансформацією певних елементів.

Повноеквівалентний переклад:

- Death by the sea: how drug abuse is scarring Britain's coastal towns – Смерть біля моря: як зловживання наркотиками руйнує прибережні міста Великобританії [The Guardian];
- Armenians await change of government after peaceful revolt – Вірмени очікують зміни влади після мирного повстання [The Washington Post];

Частковоеквівалентний переклад:

- Federal budget: Half-a-billion dollars for the Great Barrier Reef – Австралія виділить \$500 млн для захисту Великого бар'єрного рифу [The Sydney Morning Herald];
- How Russian bots invaded Twitter to fight in Jeremy Corbyn's army
- Як російські боти у Twitter втручалися у вибори у Британії – Times [The Sunday times];
- Final Greek Bailout Talks Kick Off – Розпочалися заключні переговори з фінансової допомоги Греції [The Wall Street Journal];

Трансформація (перестановки, заміни, додавання, вилучення):

- Sen. Graham: Trump Deserves Nobel Peace Prize If North Korea Ends Nuclear Program – Сенатор США запропонував вручити Трампу Нобелівську премію за КНДР [Fox News];
- Pompeo starts Mideast tour with call for new Iran sanctions – США закликали союзників у світі ввести санкції проти Ірану [Reuters];
- Rotten durian causes Melbourne university evacuation – З університету в Австралії понад 500 людей евакуювали через зіпсований дуріан [BBC].

Англійській мові також притаманні атрибутивні ланцюги. Тому заголовки зі складними атрибутивними ланцюгами часто вимагають повної граматичної трансформації.

- Panama Canal expansion workers strike over pay [Washington Post] – Страйк робітників зупинив розширення Панамського каналу.
- Renault's electric concept cars – Frankfurt show: Renault goes electric – 2009 [BBC Top Gear] – Електричні концепт-машини Renault – Франкфурт шоу: Renault випустить електрокари – 2009.

Для адекватного перекладу заголовків з реаліями, скороченнями чи власними назвами необхідно ретельно опрацювати зміст статті, а також відмовитися від формальних словникових відповідників на користь функціональної точності.

Перекладачі-початківці часто доволіно змінюють заголовки, даючи статті свій власний заголовок. Незважаючи на те, що «новий» заголовок може краще відобразити зміст, завданням перекладача залишається адекватна передача особливостей іншомовного заголовка. Необхідно передати не тільки зміст, але і форму заголовка, не порушуючи при цьому норм української мови і стилістичних норм, прийнятих в українських газетах. Окрім цього, передача значення заголовків вимагає від перекладача знання контексту, оскільки переформулювання та відтворення первісного значення в перекладі стосується не лише його мовного значення, а й "ефекту", який він прагне досягти.

Отже, переклад газетно-інформаційних матеріалів є достатньо творчим процесом, який вимагає від перекладача знань певних особливостей цього жанру. Під час перекладу газетно-інформаційних текстів, перекладач повинен враховувати мету тексту, характер аудиторії, мовні характеристики тексту оригіналу, культурні та індивідуальні аспекти мови тощо.

Складність розуміння газетних і журнальних заголовків обумовлена двома причинами: допущення порушення мовних норм; недостатньо повні і глибокі знання реалій і культури країни мови, що вивчається, а також фразеології. Однією з найвагоміших проблем, яка може виникнути під час перекладу медійних заголовків – можливість передачі їх емоцій, впливу та основної думки з однієї мови на іншу.

Література

1. Hoek, L. (1981). The title mark (La marque du titre). La Haye: Mouton.
2. Комиссаров В. Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) / В. Н. Комиссаров. – М.: Высшая школа, 1990. – 253 с.
3. Антонович М. М. Функції газетних заголовків, виражених сполученнями типу NNN // Іноземна філологія. – 1992. – No 103. – С. 103–110.
4. Penalver Vicea, M. (1965). Is the title a rigid designator? (Le titre est-il un désignateur rigide). Paris: Les Éditions de Minuit.
5. Газетний заголовок як проблема перекладу (на прикладі іменникових фраз типу NNN) / І. М. Калиновська, М. М. Процик // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер. : Філологічна. – 2009. – Вип. 11. – С. 223–227.

Джерела періодики:

https://www.theguardian.com ,	https://www.washingtonpost.com ,
https://www.independent.co.uk ,	https://www.bbc.com/ukrainian ,
http://www.bbc.com/news ,	https://www.thetimes.co.uk ,
https://www.smh.com.au ,	http://www.foxnews.com ,
https://www.reuters.com ,	https://www.wsj.com/europe ,
https://www.bbc.co.uk/ ,	https://www.nytimes.com ,
https://www.thesun.co.uk ,	https://tribune.com.pk

Науковий керівник: викладач Коромисел М.В.

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ЕФЕКТИВНИХ ПРИЙОМІВ УСНОГО ПЕРЕКЛАДУ ПИСЬМОВИХ ТЕКСТІВ (SIGHT INTERPRETATION) В КУРСІ З ОСНОВ ПЕРЕКЛАДУ

канд. філол. наук **Ірина Миколаївна Навроцька**
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Луцьк

Робота з письмовими текстами різних жанрів і стилів є важливим компонентом в програмі навчання перекладу на початковому етапі, що дозволяє перевіряти й редагувати знання та формувати їх подальшу фахову лінгвістичну компетенцію, розвиваючи інтерес до перекладу як важливої теоретичної дисципліни. Перш за все, викладачеві потрібно оцінити рівень володіння студентами не лише іноземною, але й рідною мовою, здатність оперувати лексичним та граматичним матеріалом, розуміння реалій, текстової стилістики та прагматики, специфіки вживання термінів, сталих виразів, а також фонові знання з суміжних галузей, необхідні для адекватного та вірогідного перекладу.

В розробці курсу передбачено теоретичний та практичний модуль, тому під час розгляду теоретичних питань необхідно націлити студентів на важливість інструментів перекладу та пояснити методику їхнього подальшого практичного застосування з навчальною метою.

У перекладознавчих студіях можна натрапити різні формулювання усного перекладу текстів, що визначають як *translation* або *interpretation*. Наприклад, *sight interpretation* – rendering of material written in one language into spoken speech in another language; *sight translation* – the reading of a text by the interpreter from the source language into the target language, simultaneously, in a manner in which the content of the document can be easily understood by the audience [Vigo]. Л.М. Черноватий називає досліджуваний вид перекладу “перекладом із аркуша”, а сам текст для перекладу аббревіатурою “ТО” (текст оригіналу) [3, с. 252].

Цей різновид або спосіб (mode) перекладу є одним із найпоширеніших у юриспруденції, медіапросторі, форумах, політиці, шкільному англomовному середовищі, релігійних та благодійних організаціях тощо.

Цікавим також є спостереження, що в закордонній практиці вживають *at sight* і *at first sight translation*, маючи на увазі відмінність поданого для перекладу матеріалу. Так, в першому випадку говорять про заздалегідь підготовлений для ознайомлення текст, а в другому про спонтанний переклад, що дозволяє визначити вміння перекладача швидко зорієнтуватися в тематиці, призначенні інформації й приймати вдалі лінгвістичні рішення для повного та адекватного відтворення змісту.

Із навчальною метою можна використовувати заздалегідь підготовлені тексти невеликого формату, бажано відібрані з журналів та газет, наприклад тематика може стосуватися Science, Space Exploration, Nature, Business, Relationships, Life, Health і т. д., а також сучасної та класичної художньої прози. Як варіант, текстові фрагменти можуть мати вигляд презентацій, показаних на ноутбучі або через проектор.

Для розвитку й закріплення вмінь перекладу письмових текстів навчальні посібники звичайно містять готову добірку текстів, додаткові коментарі та вправи різного рівня складності на закріплення лексичних одиниць, фразових дієслів, іменників з однотипною семантикою, на сполучуваність, доповнення речень, а також побудову речень за ключовими словами й швидкісне читання. Словосполучення чи більші фрагменти, що можуть викликати труднощі, зазвичай, зазначені після тексту, в дужках, або в самому тексті курсивом. Такі вправи дозволяють сфокусуватися на новому матеріалі та розвивати не лише знання, але й креативність та ініціативність студентів, коли потрібно представити декілька варіантів перекладу одного й того ж речення. В цьому сенсі дуже хорошим перевіреним підручником є практикум з перекладу авторів К. Нестеренко та Н. Лисенко [2]. Паралельні художні тексти чудово продемонстровані у посібнику В. Карабана, в якому також з особливою ретельністю пояснено різні тонкощі тлумачення стилістично забарвлених автентичних текстів, що містять частки, пестливі слова, національні реалії та конотації [1].

Під час роботи з текстами викладачу слід звертати увагу студентів на пошукову діяльність, спонукати до використання тлумачних, тезаурусних та семантико-словотвірних, а також тематичних та термінологічних словників, електронних інформаційних джерел.

Вміння студентів швидко зорієнтуватися й розпочати вдалий переклад залежить не лише від ерудиції, знань політики, історії, географії, економіки, а й також від безпосередньої зацікавленості процесом читання та здатності ідентифікувати текстовий реєстр (жанр, стиль). Так, П. Ньюмарк [4, с. 13] розглядає такі текстові *стили*:

(1) *Narrative*: a dynamic sequence of events, where the emphasis is on the verbs or, for English, ‘dummy’ or ‘empty’ verbs plus verb-nouns or phrasal verbs (‘*He made a sudden appearance*’, ‘*He burst in*’). (2) *Description*, which is static, with emphasis on linking verbs, adjectives, adjectival nouns. (3) *Discussion*, a treatment of ideas, with emphasis on abstract nouns (concepts), verbs of thought, mental activity (‘consider’, ‘argue’, etc.), logical argument and connectives, (4) *Dialogue*, with emphasis on colloquialisms and phaticisms; а також стилістичні рівні *формальної шкали (stylistic scales)* [4, с. 14]:

<i>Officialese</i>	The consumption of any nutriments whatsoever is categorically prohibited in this establishment.
<i>Official</i>	The consumption of nutriments is prohibited.
<i>Formal</i>	You are requested not to consume food in this establishment.
<i>Neutral</i>	Eating is not allowed here.
<i>Informal</i>	Please don't eat here.
<i>Colloquial</i>	You can't feed your face here.
<i>Slang</i>	Lay off the nosh.
<i>Taboo</i>	Lay off the fucking nosh.

Ідентифікація стилю та формальної шкали дозволяє активувати тематичний словниковий запас та дотримуватися єдності форми й змісту текстового висловлювання.

Аналіз помилок при перекладі є невід’ємним компонентом навчання. Дані експерименту, проведеного Л.М. Черноватим, були отримані на основі застосування комплексної методики, що передбачає розбір помилок шляхом розмірковування вголос (thinking aloud) або ретроспективного з’ясування (retrospective probing), тобто коментарі перекладацьких рішень студентів та їхнє обґрунтування під час індивідуального розбору перекладених фрагментів [с. 252–253]. Автор методики проводив зрізи для студентів третього та четвертого курсів з використанням як англомовних, так і україномовних текстів для перекладу, запису на звуконосії та відведенням для ознайомлення часом у 30 секунд. Метою експерименту було виявлення основних та факультативних стратегій перекладу та їх систематизація. Виявленими типовими неточностями у процесі перекладу, на які вказує Л.М. Черноватий, є порушення узгоджуваності текстових блоків; невиправдана заміна головних членів речення, що призводить до зміни змісту; заміна частин мови; нездатність одночасно переробляти інформацію й готувати схеми для перекладу; нанизування підрядних речень замість предикативної групи та інші проблеми. Індикатором невпевненості слугували невмотивовані паузи, повтори, перефразовування для пошуку значень незнайомих слів чи розірваних синтаксичних структур.

Усі ці проблеми й лакунарні прояви ми спостерігали під час проведення практичних занять, але без спеціального експерименту, під час роботи з підготовленими та спонтанними текстовими фрагментами. Студенти другого курсу зі спеціалізацією “Середня освіта” показали досить непогані результати підготовленого перекладу з аркуша. Перекладацькі помилки переважно стосувалися порушення когерентності висловлювань, нетипового порядку слів, впливу німецької як другої іноземної при перекладі дат та чисел, незастосування метонімічного перекладу власних назв, тенденцію до дослівного перекладу, труднощі при тлумаченні абревіатур, знаходженні еквівалентів дієслівних та іменних груп, дво- й мультикомпонентних іменникових кластерів, перфектних форм. Під час ретроспективного аналізу помилок у своїй практиці ми застосовували прийоми пояснення сутності граматичних явищ, акцентуючи увагу на вміння підбирати найбільш вдалі лексико-граматичні трансформації, на різницю між мовленнєвими структурами, визначення сполучуваності завдяки підбору найкращих синонімічних відповідників.

Література

1. Карабан В. Переклад з української мови на англійську: навч. посібник-довідник для студентів вищих закладів освіти / В. Карабан, Дж. Мейс. – Вінниця: Нова книга, 2003. – 608 с.
2. Нестеренко Н.М. A Course in Interpreting and Translation : навч. посібник для студ. та виклад. вищих навч. закладів / Н.М. Нестеренко, К.В. Лисенко. – Вінниця : Нова книга, 2004. – 240 с.
3. Черноватий Л.М. Методика викладання перекладу як спеціальності : підручник для студ. вищих заклад. освіти за спеціальністю “Переклад”/ Л.М. Черноватий. – Вінниця: Нова Книга, 2013. – 376 с.

4. Newmark P. A Textbook of Translation / P. Newmark. Shanghai Foreign Language Education Press. – 293 pp.
5. Sight translation. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://linkinterpreting.uvigo.es/que-es-la-interpretacion/tecnicas/simultanea/traduccion-a-vista/?lang=en>.

ELEMENTY MITOLOGII SŁOWIAŃSKIEJ W KSZTAŁCENIU JĘZYKOWYM STUDENTÓW TŁUMACZY

Ewa Nazaruk-Stotska,

doktor nauk humanistycznych w dziedzinie literaturoznawstwa rosyjskiego
Czerkaski Uniwersytet Narodowy im. Bohdana Chmielnickiego

Celem niniejszego artykułu jest wskazanie, jaką rolę odgrywają elementy mitologii słowiańskiej w kształceniu studentów- tłumaczy (języki słowiańskie). Jako materiał do wykonania ćwiczeń językowych posłużyły nam teksty z kalendarza „Sekretnik szeptuchy” polskiej autorki, Katarzyny Bereniki Miszczuk

Znaczenie polskiej literatury współczesnej w kształceniu językowym tłumaczy.

Nakreślenie sylwetki autorki cyklu słowiańskiego– Katarzyny Bereniki Miszczuk Krótka informacja o tzw. Tetralogii słowiańskiej, czyli cyklu czterech powieści „Szeptucha”, „Noc Kupały”, „Żerca”, „Przesilenie” i jego zalet w kształceniu tłumaczy-slawistów: przystępny język, bliskość kulturowa (wiele mitycznych postaci jest bowiem identycznych/ podobnych w kulturze polskiej i ukraińskiej), interesująca tematyka.

Krótką informacją o „Sekretniku szeptuchy”, oraz uzasadnienie wyboru książki jako źródła ćwiczeń.

Sprawności językowe (czytanie, mówienie, pisanie) oraz elementy języka (rozumienie tekstów pisanych, słownictwo, gramatyka) w rozwijaniu których mogą być pomocne ćwiczenia wykonane na podstawie „Sekretnika szeptuchy”.

Prezentacja rozmaitych typów ćwiczeń przeznaczonych dla studentów o różnym poziomie zaawansowania językowego (od A1 do C1).

Podsumowanie. Rekomendacje do dalszych badań. Zachęta, by studenci czytali i dokonywali prób tłumaczenia fragmentów Tetralogii słowiańskiej na język ukraiński (powieści liczą po ok. 400 stron każda, zatem przetłumaczenie całego cyklu słowiańskiego, choć ciekawe, byłoby niezwykle czasochłonne).

Література

1. Dąbrowska Anna, Dobesz Urszula, Pasięka Małgorzata, (2010), Co warto wiedzieć: poradnik metodyczny dla nauczycieli języka polskiego jako obcego na Wschodzie, Ośrodek Rozwoju Edukacji, Warszawa;

2. Gębał E. Przemysław, (2010), *Dydaktyka kultury polskiej w kształceniu językowym cudzoziemców. Podejście porównawcze*, Wydawnictwo Universitas, Kraków;
3. Gieysztor Aleksander, (2006), *Mitologia Słowian*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa;
4. Janowska Iwona, (2010), *Planowanie lekcji języka obcego. Poradnik dla nauczycieli języków obcych*, Wydawnictwo Universitas, Kraków;
5. Komorowska Hanna, (2003), *Metodyka nauczania języków obcych*, Fraszka Edukacyjna, Warszawa;
6. Miodunka Władysław, (2009), *Kultura w nauczaniu języka polskiego jako obcego. Stan obecny – programy nauczania – pomoce dydaktyczne*, Wydawnictwo Universitas, Kraków;
7. Miszczuk Katarzyna Berenika, (2017), *Sekretnik szeptuchy. Co każda Słowianka wiedzieć powinna*, Wydawnictwo WAB, Warszawa;
8. Miszczuk Katarzyna Berenika, (2016), *Szeptucha*, Wydawnictwo WAB, Warszawa;
9. Miszczuk Katarzyna Berenika, (2016), *Noc Kupały*, Wydawnictwo WAB, Warszawa;
10. Miszczuk Katarzyna Berenika, (2017), *Żerca*, Wydawnictwo WAB, Warszawa;
11. Miszczuk Katarzyna Berenika, (2018), *Przesilenie*, Wydawnictwo WAB, Warszawa;
12. Seretny Anna, Lipińska Ewa, (2005), *ABC metodyki nauczania języka polskiego jako obcego*, Wydawnictwo Universitas, Kraków;
13. Seretny Anna, Lipińska Ewa, (2006), *Z zagadnień dydaktyki języka polskiego jako obcego*, Wydawnictwo Universitas, Kraków;
14. Zych Paweł, Vargas Witold, (2012), *Bestiariusz słowiański*, Wydawnictwo Bosz, Olszanica

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ТЕКСТІВ

студентка **Анна Юрїївна Нечипоренко**
Київський університет імені Бориса Грінченка, Україна

Переклад став невід'ємною частиною міжнародних переговорів, конференцій, політичних дебатів, тощо. Тому, крім одномовної комунікації, переклад у двомовному та багатомовному контексті відіграє важливу роль в завоюванні, створенні та підтримці політичної влади або прояві ідеології.

Для майстерного оволодіння перекладу суспільно – політичних текстів потрібно чітко розуміти, які особливості накладає жанрова приналежність матеріалу на характер діяльності перекладача. Тексти суспільно – політичної тематики поділяються на два вектори: з одного боку, використовуються, так звані, стандартизовані мовні кліше для підтримання образів – архетипів у свідомості цільової аудиторії; з іншого боку, переклад має носити експресивний характер, що відрізняє його від суто формального стилю, оскільки однією з головних цілей суспільно – політичного дискурсу є переконання або заклик читача до дій. В англійській пресі суспільно – політичного спрямування виділяють такі стилістичні прийоми: метафора, епітет, порівняння, парафраз, метонімія, синонімічні пари, анонімна побудова тексту, рекламна лексика, евфемізми, жаргонізм, фразеологізм, сленг, прислів'я, слова та вислови, що набули особливої популярності в наш час.

З усіх сленгів та термінів, які запозичені з англійської мови, тільки половина відноситься виключно до політичної тематики. До таких термінів можна віднести наступні слова: спічрайтер, спікер, лобіювати, імідж, лобі, іміджмейкер, тощо. Частина термінів-англіцизмів, що залишилася, була запозичена з таких сфер, як зв'язки з громадськістю і маркетинг: фокус-група, позиціонування, ребрендинг, піар, проект, бренд, презентація.

Суспільно – політичні виступи характеризуються застосуванням великої кількості стилістичних прийомів, наприклад порівнянням: Well, we simply have to work the problem just like we work the problem as firefighters – Що ж, ми просто повинні вирішити цю проблему так само, як це роблять пожежники. Слід також приділити увагу перекладу гіперболізованих лексичних одиниць. Так, під час свого виступу Вінстон Черчилль сказав: «The whole fury and might of the enemy must very soon be turned on us. Hitler knows that he will have to break us in this Island or lose the war. If we can stand up to him, all Europe may be free and the life of the world may move forward into broad, sunlit uplands. But if we fail, then the whole world, including the United States, including all that we have known and cared for, will sink into the abyss of a new Dark Age made more sinister, and perhaps more protracted, by the lights of perverted science. Let us therefore brace ourselves to our duties, and so bear ourselves that, if the British Empire and its Commonwealth last for a thousand years, men will still say, « This was their finest hour.» » – «Дуже скоро вся лють і міць ворога паде на нас, але Гітлер знає, що він повинен або розтрощити нас на цьому острові, або програти війну. Якщо ми зуміємо протистояти йому, вся Європа може стати вільною і перед усім світом відкриється широкий шлях до залитих сонцем вершин. Але якщо ми

падемо, тоді весь світ, включаючи Сполучені Штати, включаючи все те, що ми знали і любили, паде в безодню нового середньовіччя, яке світила науки зроблять ще більш похмурим і, мабуть, більш затяжним. Тому звернемося до виконання свого обов'язку і будемо триматися так, щоб, якщо Британській імперії і її Співдружності націй судилося проіснувати ще тисячу років, то і тоді, через тисячу років люди могли сказати: «Це був їх зоряний час»».

Широкої популярності набуло вживання метафоричних одиниць. Досить часто використовують метафоризацію в суспільно – політичних текстах для підсилення експресивності. Так, экс-президент США Барак Обама вживає у своїй промові метафору руху : «When the President – elect warned that *the road will be long*, and that «*we may not get there in one year or even one term, but America... I promise you – we as a people will get there*», the word «promise» surely activated, however unconsciously, *the rich narrative of exodus* that found a culminating expression in King`s last speech, in Memphis.» У цьому випадку художній засіб набуває особливо глибокого значення, оскільки в термінах шляху зображується вся історія американського народу, його рух скрізь велику кількість перешкод назустріч добробуту та процвітання.

Серед різноманіття політичних метафор можна виділити такі варіанти їх перекладу: *mail bomb* – величезна кількість повідомлень, відправлених на одну адресу, в результаті чого комп'ютер не може обробити отримані дані, *stock parking* – акції передані іншій людині, щоб приховати ім'я власника, *black book* – чорний список, *prime mover* – лідер, головний у якійсь справі, *red carpet* – зустріч на найвищому рівні, *forlorn hope* – безперспективне підприємство, *rotten apple* – людина, якій не варто довіряти, *fat cat* – заможна людина; спонсор політичної партії, *social butterfly* – світська людина, *blind alley* – безвихідне положення, *raw deal* – нечесні переговори, *monkey business* – нісенітниця, *idea hamster* – людина, яка постійно пропонує нові ідеї, *fast track* – швидкий кар'єрний зріст, *currency famine* – валютний голод, *species barrier* – імунітет, *easy money* – гроші зароблені без докладання великих зусиль, частіше нелегальним шляхом, *hatched man* – людина, яка усунена від політичної діяльності, *unsung hero* – неоспіваний герой, *landslide victory* – перемога на виборах з переважною більшістю голосів, *king's ransom* – величезна сума грошей, *top banana* – шеф. Більшість з них перекладається за допомогою описового способу перекладу.

Швидкий темп розвитку політичного життя спричинив виникнення цілої низки політичних неологізмів, що з точки зору перекладознавства ускладнює переклад текстів суспільно – політичного змісту, адже наразі не існує чіткого відповідника в українській мові: *omnishambles* – іронічне висловлювання загального настрою британців, що позначає ситуацію, яка повністю вийшла з-під контролю, *dog-whistle politics* – термін, що позначає політику з прихованим расистським або націоналістичним змістом, *Brexit* – вихід Британії з Європейського Союзу, *vote mob* – угруповання людей, яке було сформоване за допомогою соціальних мереж, з метою закликати молодих людей голосувати на чергових виборах, *trouble shooter* – людина, яка вирішує конфліктні ситуації, *Eurogeddon* – крах єдиної валюти Євросоюзу; відмова Греції використовувати євро, як грошову одиницю, *to take a walk* – голосувати за представника іншої партії, *Europhilia* – підтримка європейської інтеграції. В суспільно – політичній

пресі також широкої популярності набуває сленг. Так, наприклад, загальноживане словосполучення *rock – barrel*, що було запозичене з американського сленгу, дослівно означає «бочка з салом», але насправді повинно перекладатися як популяристичні заходи політичних діячів, що проводяться з метою завоювання прихильності більшості.

Не останнє місце в суспільно-політичному дискурсі відводиться анонімній побудові тексту. Це робиться з метою приховання джерела інформації, для узагальнення суспільної думки. Наприклад, *it is rumored that... , the word was that... , it is generally believed that... , critics feel that ... , it`s widely recognized that... , somebody`s reporting today... , it is reported that ... , the prevailing opinion is that..., the experts say that... , it is officially announced that... , it is suggested that... .*

Таким чином, можна дійти до висновку, що переклад текстів на суспільно-політичну тематику потребує від перекладача не лише вмінь та навичок, але й справжню майстерність у застосуванні стилістичних прийомів.

Література

1. Крупнов В.Н. Общественно-политическая лексика. Англо-русский словарь-справочник, Учебное пособие для студентов институтов и факультетов ин. яз. М.: Высшая школа 1985, 175 с.
2. Миньяр-Белоручева А.П., Миньяр-Белоручев К.В. Английский язык. Учебник устного перевода: Учебник для вузов / А.П. Миньяр-Белоручева, К.В. Миньяр-Белоручев.
3. Особливості перекладу суспільно – політичної лексики з англійської мови на українську [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://uk.x-pdf.ru/5politologiya/1774431-1-udk-81111125-akopyanc-vikl-ntu-hpi-vi-poltavskiy-student-ntu-hpi-osoblivosti-perekladu-suspilno-politichnoi-l.php>
4. Политическая метафора в англоязычном медиадискурсе [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/v/politicheskaya-metaphora-v-angloyazychnom-mediadiskurse>
5. Роль метафоры в организации текста [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/v/rol-metafory-v-organizatsii-teksta-na-materiale-angliyskogo-politicheskogo-diskursa>
6. Роль неологизмов в современной общественно-политической лексике английского языка [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/v/rol-neologizmov-v-sovremennoy-obschestvenno-politicheskoy-leksike-angliyskogo-yazyka>
7. Специфика английской общественно-политической терминологии и газетных заголовков [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://study-english.info/article037.php>
8. Winston Churchill «Their Finest Hour» [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://winstonchurchill.org/resources/speeches/1940-the-finest-hour/their-finest-hour/>

Науковий керівник: викладач Коромисел М.В.

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТІВ У СФЕРІ РЕКЛАМИ

студентка **Вікторія Сергіївна Нуждова**
Київський університет імені Бориса Грінченка, Україна

У сучасному глобалізованому світі рекламні компанії заповнили засоби масової інформації. Реклама є засобом впливу на споживачів товарів та послуг. Як не дивно, реклама належить до науково-технічного перекладу і вважається одним з найскладніших його видів. Сучасні науковці зазначають, що реклама є своєрідним видом комунікації між виробником та споживачем не тільки на національному, а і на міжнародному рівні. Саме тому, головним завданням реклами є передати сенс доступно, щоб кожен зміг її зрозуміти.

Одним із засобів передачі суті є мова, а її інтерпретатором – переклад. Адекватність перекладу є вкрай важливою, оскільки мова культур і народів по-різному формує свідомість людини. Наприклад, в українській мові ми розрізняємо синій та блакитний кольори, в той час, як в англійській мові позначають тільки єдиний колір «blue». Це найпростіший приклад того, як мова відображає різне бачення світу. Отож, перекладаючи рекламу, треба бути уважним і зважати на звичаї та традиції країни для якої перекладають чи адаптують рекламу.

Основною одиницею рекламної комунікації є «реklamний текст». Він є досить багатофункціональним і включає в себе, окрім словесного складника, екстралінгвістичні компоненти: звук, зображення, образ і т.д. Завдяки такому поєднанню рекламний текст здатен впливати на аудиторію і привертати її увагу.

Необхідно зазначити, що аби висвітлити сутність рекламного тексту, треба розуміти основні його складники:

1. Заголовок
2. Слоган
3. Основний рекламний текст
4. Фраза-відлуння

Ці частини не обов'язково присутні у кожній рекламі, бо все залежить від особливості товару, який рекламують. Утім, разом вони складають систему.

Заголовок та слоган часто плутають між собою, але слід їх розрізняти. Заголовок, в більшості випадків, підбирається окремо для товару і зображує сенс окремого ролику (1. Who else wants a screen star figure? – Хто ще хоче фігуру телезірки? 2. How I improved my memory in one evening? – Як я покращив свою пам'ять усього за один вечір).

Слоган відображає загальну концепцію і цінності, які пропагує фірма. Девіз компанії в рекламі має формулюватись чітко і правильно. Як правило, їх перекладу відводиться найбільше часу. Слоган або використовується у кожній рекламі, або згадується тільки інколи. Слогани можна поділити на три великі групи:

1. Ті, що перекладають дослівно;
2. Ті, що адаптують;
3. Ті, що не перекладають.

Останні виступають візуальним оформленням реклами (1. Panasonic. Ideas for life. 2. Nokia. Connecting people. 3. Canon: You can. 4. Nike. Just do it). Такий хід залишається на розсуд рекламодавця і іноді може бути ризикованим, адже, навіть, прості фрази можуть бути незрозумілими для аудиторії.

Слід бути обережним зі слоганами, які передаються дослівно. Прикладом прямої передачі слоганів можуть бути або дуже прості вислови, або надто об'ємні (1.McDonald's. I'm lovin' it – Я це люблю. 2.Red Bull. It Gives You Wiiiings! – Редбул надає крила! 3. There are some things money can't buy. For everything else, there's Master Card – Є деякі речі, які не можна купити. Для всього іншого існує MasterCard).

Найбільше проблем викликають адаптовані слогани. Слоган компанії «Max Factor » в англійському варіанті звучить як «The Make Up of Make Up Artists». Перекласти точно досить важко, оскільки, тут використовується гра слів. При прямому перекладі це звучало би як «Макіяж візажиста». Утім, це не тільки неправильно, а ще і спотворює сенс. Отож, варіант «Радять професіонали», який запропонували перекладачі, викликає більше довіри.

Ще одним цікавим прикладом є слоган компанії «KitKat» – «Have a break, have a kitkat». Знову ж таки при прямій передачі слів отримуємо – «Май перерву, май KitKat», а при правильному перекладі – «Зроби паузу, з'їж KitKat».

Щодо основного тексту, то тут необхідно дотримуватись правил як стандартизації, так і адаптації, що дозволяє рекламодавцям збалансувати економічний фактор і не забути про цільову аудиторію.

Фраза-відлуння, загалом, відображає суть заголовку і має легко запам'ятовуватись, щоб залишитись у споживачів залишились спогади про неї. Наприклад, «Make it happen» у компанії «Maybelline».

Виявляється, дуже складно створити єдиний концепт реклами, який був би універсальним для кожної країни. Утім, існує переклад і при його розумному використанні можна донести сенс до глядачів. Для цього рекламодавці аналізують не тільки ринок, а культурні і ментальні особливості цільової аудиторії країни на яку поширюється реклама. Інколи рекламодавці, неуважно дослідивши, припускаються помилок при перекладі.

Англійський слоган для сигарет Salem "Salem – Feeling Free" був перекладений на японську мову як "Коли ви курите Salem ви відчуваєте таким оновленим, що ваш розум здається вільним та порожнім".

А девіз компанії Pepsi "Come alive with the Pepsi Generation" був перекладений на китайську мову, як "Pepsi повертає ваших предків з могили".

Отже, основним фактором при перекладі є те, що необхідно не тільки використати всі навички і знання теоретичних основ перекладу, а ще і бути уважним до ментальних особливостей країни та екстралінгвістичних компонентів реклами.

Науковий керівник: викладач Коромисел М.В.

Література

1. Бандуля Т. Переклад рекламного слогану як перекладознавча проблема [Електронний ресурс] / Т. Бандуля // Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського. – Філологічні науки / Актуальні

- проблеми перекладу – Режим доступу до ресурсу: http://www.rusnauka.com/14_ENXXI_2013/Philologia/6_137859.doc.htm
2. Белікова О.Ф., Колесник А. О. Перекладацькі прийоми під час перекладу термінології наукових текстів // [Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг](#). – 2010. – Вип. 1. – С. 719-727. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esprstp_2010_1_103
 3. Зирка В.В. Манипулятивні ігри в рекламі: лінгвістический аспект / Зирка В.В. – Днепропетровск : ДНУ, 2004. – 294 с.
 4. Кирмач У.К. Особливості національних, культурних, ментальних та гендерних характеристик при перекладі іншомовних рекламних текстів / У.К. Кирмач, М.М. Літвінова // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка.
 5. Canon [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://global.canon/en/index.html>
 6. KitKat [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.kitkat.com/>
 7. MasterCard [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.mastercard.us/en-us.html>
 8. Maybelline [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://maybelline.ua/>
 9. McDonald's [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.mcdonalds.com/us/en-us.html>
 10. Nokia [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://www.nokia.com/uk_ua
 11. Panasonic [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.panasonic.com/global/home.html>
 12. Red Bull [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.redbull.com/ua-uk/>

ЗАБУТІ СТОРІНКИ УКРАЇНСЬКОГО ХУДОЖНЬОГО ПЕРЕКЛАДУ (про маловідомих перекладачів детективної прози А. К. Дойла)

викладач **Юлія Володимирівна Опанасенко**
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
Україна

Сьогодні ім'я славнозвісного детектива Шерлока Холмса відоме кожному. Герой Артура Конан Дойла не втратив своєї популярності й актуальності навіть через понад століття від свого народження. Наразі оповіданнями та повістями англійського митця зачитується широка аудиторія в усьому світі, яка не має ані вікових, ані гендерних обмежень. Окрім того, сюжети холмсіани осмислюються вже по-новому й отримують дещо іншу інтерпретацію у творах сучасного мистецтва.

Не оминула така хвиля шаленої популярності цього героя й нашої країни. Постійно виходять друком класичні історії про Шерлока Холмса авторства

А. К. Дойла, прем'єрні покази нових пригод знаного детектива збирають перед екранами мільйони телеглядачів, сюжети англійського митця надихають українських письменників на створення власної холмсїани, на просторах всесвітньої мережі з'являються спільноти шанувальників Холмса. Проте нині хочеться віддати належне тим людям, які вперше познайомили українського читача з творчим доробком сера Артура Ігнатіуса Конан Дойла.

Мета нашої розвідки полягає в тому, щоб здійснити огляд діяльності тих перекладачів творів Конан Дойла, імена яких, попри вагомий внесок у збагачення національного літературного процесу, несправедливо залишаються забутими у сучасних літературознавчих та перекладознавчих колах.

Чи не найвідомішими інтерпретаторами детективної прози Конан Дойла є Микола Дмитренко та Володимир Панченко. Саме з Шерлоком Холмсом у їхніх перекладах знайомилися і продовжують це робити кілька останніх поколінь українських читачів. Однак вони не були першими, хто сприяв освоєнню творчості англійського письменника українською культурою.

Нині відомо, що перший український переклад творів про Шерлока Холмса з'явився 115 років тому. Тоді в 5-х числах щоденної львівської української газети «Діло» за 1903 р. публікували детектив «Синій карбункул» (з «Пригод Шерльока Гольмса») у перекладі Ярослава Гординського.

Ярослав Дмитрович Гординський (Гординський-Антонович) (1882–1939), окрім своєї перекладацької діяльності, був доктором філології, відомим педагогом, літературознавцем і письменником. Він народився на Львівщині, освіту здобував у Львівському й Віденському університетах, де під час навчання і взявся до перекладу творів Конан Дойла. Протягом 1905–1912 років Гординський жив у м. Коломия, тут він викладав в українській гімназії, видавав свої статті й книги. До слова, Ярослав Гординський – батько Святослава Гординського, відомого українського художника, поета й мистецтвознавця [1].

Окрім прози, Я. Гординський перекладав ще й поезію. Зокрема «Сон літньої ночі», «Бурю», «Венецького купця» та «Річарда III» В. Шекспіра. Щоправда останні три твори надруковані не були [2, с. 35]. Він також залишив по собі переклади з Й. В. Гете та Г. Гайне. Я. Гординський є автором кількох перекладознавчих праць, у яких «проблема перекладу поєднувалася з проблемою взаємин літератур, їхніх типологічних зв'язків та спорідненостей» [3, с. 315].

Повість А. Конан Дойла “The Hound of the Baskervilles” неодноразово видавалася українською мовою. Автором одного з перших перекладів була Марія Овруцька. Її переклад «Собака Баскервілів» побачив світ 1937 р. в київському «Державному Літературному Видавництві». Марія Яківна Овруцька (1895–1986) народилася і все життя прожила в Києві. Вона працювала бухгалтером у Київському відділенні держбанку, редактором і завідувачем відділу видавництва «Радянська школа». Вагомим є внесок М. Овруцької у розвиток українського художнього перекладу, позаяк вона не лише перекладала українською мовою твори А. К. Дойла, Дж. Б. Шоу, Р. Роллана, Ф. Шіллера, Л. Фейхтвагена, О. Бальзака, а й сприяла поширенню українського слова за межами своєї батьківщини, перекладаючи німецькою доробок М. Коцюбинського, І. Франка, Ю. Яновського, А. Головка, О. Вишні,

С. Складенка та ін.

Несправедливо забутим лишається талановитий і багатогранний перекладач Микола Олексійович Іванов (Іванів), старший брат літератора і бібліографа Юрія Меженка. 1928 р. в харківському «Державному Літературному Видавництві» вийшли друком «Вибрані твори» А. Конан Дойла в двох томах: Т. 1. «Пригоди Шерлока Холмса. Пес Баскервілів»; Т. 2. «Пригоди Шерлока Холмса». У першому томі цього видання не зазначено прізвища перекладача, проте думки перекладознавців щодо того, що автором перекладу всієї збірки є М. Іванов, збігаються [2, с. 264–265].

Перекладацький доробок цієї визначної постаті в історії українського художнього перекладу дійсно вражає своїм розмаїттям та масштабністю, адже М. Іванов перекладав з англійської (Дж. Лондон, Ф. Купер, Ч. Діккенс, М. Твен, Г. Уеллс, Дж. Свіфт), французької (В. Гюґо, А. Доде, Ж. Верн, Ж. Тудуз, А. Боро, Ф. Рабле), іспанської (В. Б. Ібаньєс, М. де Сервантес Сааведра, Ф. де Кеведо-і-Вільєгас, Р. Х. Сендер, Ф. Гарсія Лорка) та німецької (В. Гауф) мов. Варто зазначити, що окрім детективної прози А. К. Дойла, М. Іванов переклав ще й історичний роман митця “The Lost World” («Втрачений світ»), який перевидавався кілька разів.

Трагічно склалася доля цього талановитого перекладача. Його біографія рясніє численними прогалинами, починаючи від точної дати народження й закінчуючи датою та обставинами смерті М. Іванова. Відомо, що він народився у Харкові у 80-их роках минулого століття, але з початком війни його слід згубився.

На життєвий і творчий шлях М. Іванова проливає світло у своїй фундаментальній праці «Український художній переклад та перекладачі 1920–30-х років» професор Л. В. Коломієць. Зокрема, посилаючись на Н. В. Стрішенець, вона зазначає, що під час окупації він перебував у Харкові та входив до складу письменницької секції при Харківському товаристві «Просвіта», яка об'єднувала більшість харківських письменників і критиків. Далі слід Миколи Іванова обривається у Німеччині. Лада Коломієць наводить слова дружини Миколи Олексійовича, яка пригадує, як до них у Німеччині зайшли двоє військових і забрали її чоловіка, після чого вона його більше ніколи не бачила. Дослідники припускають, що М. Іванова було заарештовано радянськими органами безпеки, тому він загинув у таборах [2, с. 264].

Не менш загадковою виявилася постать іще одного інтерпретатора творчої спадщини А. Конан Дойла, нашого сучасника Еміля Хоменка. Свого часу він переклав повість “A Study in Scarlet” («По багряному сліду»). Цей переклад побачив світ 1957 р. у київському видавництві «Молодь» (серія «Бібліотека пригод та наукової фантастики»).

Еміль Якович Хоменко народився 24 грудня 1928 р. у Харкові. Його батьки родом із Полтавщини. Мати – Євдокія Григорівна Решетник – знана постать в історії академічної зоології та екології України, батько – Яків Андрійович Хоменко – філолог, перекладач, людина енциклопедичних знань, працював в Інституті мовознавства й літератури в Києві, навчався там в аспірантурі. Під час навчання Яків Андрійович працював бібліотекарем, був знайомий із П. Тичиною, М. Рильським, О. Гончарем, редагував роман Гончара «Прапорносії».

Тривалий період життя Еміля Хоменка та його батьків припадає на тяжкі воєнні та повоєнні роки. З боєм згадує Еміль Якович їхню з матір'ю тяжку дорогу до Києва, коли в Полтаву ввійшли німці; безробіття батьків; неодноразові пограбування їхнього помешкання; непросту працю матері в Червоному Хресті; арешт Євдокії Григорівни; численні доноси на неї від її ж колег. Ще трагічнішим для родини Хоменків став повоєнний період. У 1948 р. Еміля засудили й вислали до Мордовії, як члена ОУН; майже одразу ж засудили й батька (обидва відбули повних вісім років, до 1956 р.). Еміль Хоменко відсидів шість місяців у тюрмі, потім пройшов табори Мордовії, Караганди, Воркути. Перебуваючи в ув'язненні він вивчав англійську й спілкувався нею з товаришами.

Ще юнаком Еміль Хоменко, як талановита та високоосвічена людина, мав великі плани і мрії, проте деяким із них не судилося здійснитися через репресії та гоніння. За освітою Еміль Якович – інженер-електрик, кібернетик, математик. У 1947 році він вступив на перший курс фізичного факультету, однак через засудження наступного року припинив навчання. Захистив диплом лише в 1963 р., згодом навчався в аспірантурі. Однак, як і батько, він займався перекладами. Перекладав А. К. Дойла, В. Фолкнера, Дж. Лондона, М. Твена, Л. Берг. Він також писав статті до «Молодої гвардії» під різними псевдонімами. У 1993 р. Еміль записав зі слів матері її спогади про Олену Телігу, опубліковані 1994 р. в «Українському слові» під назвою «Моя Оленіана» [4, с. 138–143].

Цей перелік маловідомих, точніше несправедливо забутих, перекладачів, які своєю працею долучали українців до надбань європейської культури, зокрема творчості Артура Конан Дойла, не є вичерпним. Так, автором цієї розвідки не було знайдено жодних біографічних відомостей про Антіна Шебеца, ім'я якого значиться під перекладом повісті А. Конан Дойла “A Study in Scarlet” («Кривавий шлях»), виданого 1908 р. накладом «Народного Слова» у «Загальній друкарні» Львова. Цей самий переклад видавався також «Українською книгарнею» в Канаді в м. Едмонтон, провінція Альберта, проте без зазначення року видання.

Ця робота, яку ще тільки доведеться виконати, потрібна для того, щоб через перекладну літературу, через історію українського художнього перекладу по-новому осмислити історію української літератури. З огляду на це, наведемо слушну думку професора Р. П. Зорівчак, висловлену в праці «Український художній переклад як націєтворчий чинник»: «Без історії українського художнього перекладу немає історії української культури і, отже, історії української нації» [5, с. 7]. Важко не погодитися з цими словами. Адже гідне ставлення не лише до оригінальної, а й до перекладної літератури та її творців є важливим чинником та складовою національного відродження.

Література

1. Бандурка Я. Вперше детектив про Шерлока Голмса українською переклав 115 років тому професор коломийської гімназії. Фото. *Дзеркало Media*. URL: <https://dzerkalo.media/vpershe-detektyv-pro-sherloka-golmsa-ukrayinskoyu-pereklav-115-rokiv-tomu-profesor-kolomyjskoyi-gimnaziyi-foto/>. (дата звернення: 30.04.2018).

2. Коломієць Л. В. Український художній переклад та перекладачі 1920–30-х років: матеріали до курсу «Історія перекладу»: навч. посіб. Вінниця: Нова Книга, 2015. 360 с.
3. Кальниченко О. А., Полякова Ю. Ю. Українська перекладознавча думка 1920-х – початку 1930-х років: хрестоматія вибраних праць з перекладознавства до курсу «Історія перекладу» / укл. Л. Черноватий, В. Карабан. Вінниця: Нова Книга, 2011. 504 с.
4. Коробченко М. Євдокія Решетник (1903–1996) – видатна постать в історії академічної зоології та екології в Україні. *Вісник Національного науково-природничого музею*. Київ, 2016. Т. 14. С. 136–146.
5. Зорівчак Р. Український художній переклад як націєтворчий чинник. *Літературна Україна*. 2005. №1 (13 січня). С. 7.

Науковий керівник: канд. філол. наук, доцент В. М. Кикоть

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ФАХОВОЇ ДИПЛОМАТИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Студентка **Крістіна Сергіївна Пигуль**
Київський університет імені Бориса Грінченка, Україна

Дипломатичний переклад відноситься до такого виду перекладу, який автоматично виключає його повне розуміння та осмислення, оскільки є сферою малодослідженою та відносно закритою.

Однак, надзвичайно особлива роль функціонування дипломатичної літератури в загальносвітовому просторі зумовлює необхідність дослідження перекладу аби посилити можливість успішного впливу на хід прийняття важливих рішень не лише для однієї країни, але й для певних регіонів на арені міжнародного значення.

Особливості перекладу дипломатичної літератури включають чітко визначені правила. Беручи до уваги той факт, що здійснення перекладу відбувається безпосередньо в посольствах, консульствах, тощо, процес його виконання передбачає бездоганне знання термінології, інтуїтивне сприйняття суперечливих явищ у дипломатичному середовищі, а також володіння професійною технікою [2].

Світовий порядок сприяє розвитку подій, який спричиняє появу нової лексики, яка, в свою чергу, трансформується в усталену термінологію. Варто зазначити, що дипломатична термінологія не вичерпується обмеженим набором термінів, навпаки – вона стосується практично будь-якої сфери, постійно збагачуючись із плином часу. Таким чином, нові терміни-індикатори актуальних реалій сьогодення приходять на зміну застарілим термінам. Тому використання таких термінів, як *superpowers*, *blocks*, *polarization*, мало де можна зустріти, натомість терміни *ethnic cleansing*, *money laundering*, *free trade zona*, *offshore financial centre*, бушівське *axis of evil* (вісь зла), *flypaper theory/strategy* (теорія липучки), *nanosocialism* (наносуспільство), *democide* (демоцид), *micronation* (віртуальна держава), *euroscpticism* (евроскептицизм)

повинні привертати увагу перекладача, аби мати змогу влучно пояснити значення цих термінів [3].

Термінологія у фаховій дипломатичній літературі – це унікальна система, яка характеризується складністю та відмінною структурованістю термінологічних одиниць. Починаючи від витоків формування дипломатії, і продовжуючи свій розвиток у сьогоденні, термінологічні елементи постійно збагачуються, водночас зберігаючи в собі набуті в давнину архаїзми та сприяючи утворенню нових не асимільованих запозичень. Наявність цих елементів ускладнює переклад тим, що деякі поняття надзвичайно важко охарактеризувати одним словом, чи навіть словосполученням, при цьому важливою функцією якісного перекладу є збереження смислового навантаження тексту та його правильне структурне оформлення. Оскільки дипломатія як самобутнє явище вміщає в себе складні поняття із політичної, економічної, юридичної, військової та інших сфер її функціонування, необхідно враховувати кожен із аспектів при перекладі фахової літератури [1].

Більше того, переклад дипломатичної літератури набуває складності за наявності аббревіатур, словосполучень та запозичених термінів. Хоча це далеко не вичерпний список труднощів, які постають перед перекладачем, однак ознайомитися із цим варто у будь-якому разі. Зазвичай виділяють такі групи термінів та інших мовних одиниць, які при перекладі з англійської та українську мову викликають певний «*standstill*» у перекладача:

1. Терміни схожі за своїм смисловим навантаженням: *preliminary* – попередній і прелімінарний, *preamble* – окреслює преамбулу чи вступну частину, *ratification* – може означати ратифікацію чи підтвердження.

2. Застарілі терміни, характерні для англійського високого стилю, які не мають еквівалентних одиниць в українській мові: *forthwith* – одразу, *inquire* – з'ясувати.

3. Аббревіатури, акроніми та інші типи скорочень, перед здійсненням перекладу яких, спочатку потрібно розшифрувати їх значення. Як правило, вони використовуються для позначення назв економічних, політичних організацій, партій, географічних об'єктів, тощо. Відповідники впорядковані у спеціальних словниках, проте можливе використання транслітерації або транскрипції, залежно від типу терміну. Наприклад, *UN* – ООН, *UNESCO* – ЮНЕСКО, *NATO* – НАТО, *Interpol* – Інтерпол.

4. Дипломатичні визначення латиною, які сягають стародавніх витоків дипломатії. Наприклад, *meeting in camera* – таємне засідання, тощо. Особливістю переходу латинських та англійських одиниць в український текст є транскрибування: *to be declared non-grata* – проголосити когось нон-грата. Слова, які запозичені з латини: *an edict* (лат. *edictum*) – едикт (прототип акту чи наказу), *to condemn* (лат. *condemnāre*) – засуджувати [4].

5. Фальшиві друзі перекладача, або слова, що мають значення далеке від загальновідомого: *whereas* – означає *taking into consideration*, тобто, беручи до уваги; *protocol* – не офіційний документ «протокол», а правила дипломатичного етикету [4].

6. Полісемантичні терміни. Дипломатичне середовище передбачає використання певного набору усталених термінів, які мають різне значення, залежно від контексту. Такими термінами можна вважати: *state*, *digest*, *party*,

asylum. Розглянемо термін *asylum*, що має два значення: *the giving of refuge within the extraterritorial grounds of an embassy (not generally done in American embassies); when one state allows someone to live within its borders, out of reach of the authority of a second state from which the person seeks protection*. Щодо терміну *state* (зазвичай позначає державу), слід наголосити на тому, що, враховуючи країни, які складаються із штатів у своєму адміністративному поділі, цей термін може перекладатися як штат. *Party* має значення не лише як партія, але і як сторона чи уряд країни у документах, які підтверджують прийняття того чи іншого рішення [4].

Таким чином, перекладаючи дипломатичну літературу варто враховувати численну кількість аспектів, аналізуючи невичерпний спектр суперечливих понять, обираючи при цьому найбільш оптимальні рішення. Тому обрати один чітко визначений спосіб перекладу неможливо. Слід орієнтуватися на кожен із запропонованих, поєднуючи їх, аби досягти якісного результату. Тобто, перекладаючи фахову дипломатичну літературу, в першу чергу, потрібно бути дипломатом.

Література

1. Антонюк С.М., Бурковська Л.Д. Переклад юридичної, економічної та соціально-політичної літератури. / Хмельницький: ХНУ, 2008. – 72 с.
2. Зарума-Панських О. Р. Англійська лексика міжнародних договорів: структурні, семантичні і дискурсні особливості: автореф. дис. на здобуття наук, ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 "Германські мови" / О. Р. Зарума-Панських. – Львів, 2001. – 19 с.
3. Encyclopedia Britannica / Режим доступу. – <https://www.britannica.com/topic/axis-of-evil>
4. US Diplomacy Center / Diplomatic Dictionary / Режим доступу. – <https://diplomacy.state.gov/discoverdiplomacy/references/169792.htm>

Науковий керівник: викладач Коромисел М. В.

NOWOCZESNE FORMY EPISTOLARNE

doktor nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa polskiego

Liliya Potapenko

Narodowy Uniwersytet Imienia Bohdana Chmielnickiego w Czerkasach
(Ukraina).

List prywatny jako gatunek mowy przeszedł swój ostatni etap przekształceń jakościowych przed „mutacją” końca XX wieku jeszcze w epoce romantyzmu, a później tylko korzystał z całego dorobku epistolografii. Walory artystyczne były zaś wyraźnie uzależnione od twórcy. Taki stan rzeczy Skwarczyńska nazwała *zastojem w zakresie formy*. Biorąc pod uwagę, że forma w liście nierozłącznie powiązana jest funkcją, rzeczywiście możemy mówić o zastoju gatunku, który trwał do lat 80. XX wieku, czyli do momentu wejścia w życie poczty elektronicznej i telefonii komórkowej.

Nowa rzeczywistość tworzy nowe formy komunikacji ludzkiej, jak to zapowiadała swego czasu Stefania Skwarczyńska. Maria Woźniakiewicz-Dziadosz w

rozważaniach o zanikaniu literackich odmian listu mówi o malejącej roli korespondencji i współczesnym zaniku epistolografii coraz częściej zastępowanej innymi technikami komunikacyjnymi [4, s. 26].

Ewa Malinowska zaś wierdzi, że dzięki telefonom komórkowym i internetowi epistolografia znów stała się modna, ale jej jakość jest zupełnie inna. Inna, ponieważ: «Człowiek współczesny wybiera jednak taką formę wypowiedzi, która informacje przekaże możliwie najszybciej przy najmniejszym wysiłku nadawcy» [2, s. 192].

Sadzę, że każda z badaczek ma tu swoją rację. Ale jest oczywiste, że obecnie zamiast pisać listy uczestniczymy we wszechogarniającej komunikacji telefonicznej i wysyłamy e-maile i sms-y. Nawet ludzie wykształceni w codziennej komunikacji na odległość wybierają drogę elektroniczną z racji przyśpieszenia i celowości kontaktu z odbiorcą. Powoduje to poddanie się sugestii gatunku listu elektronicznego, który w istocie swojej jest hybrydą mowy i pisma. Jak zauważa Marta Dąbrowska, list elektroniczny, przynajmniej w ogólnym swoim zarysie, zachowuje pewne wymogi formalne, ale w przeciwieństwie do listu tradycyjnego brak w nim wielu lub wszystkich elementów ramy tekstowej, kurczenie treści, akceptację popełnionych przy szybkim pisaniu różnego rodzaju błędów i zastąpienie werbalnego wyrazu emocji przez symbole graficzne lub obrazki. Brane razem, te cechy tworzą swojego rodzaju artystycznie „niepełnosprawny” wzór najnowszego listu prywatnego [1].

Drugą formą przekształcenia się formy listu w warunkach upowszechnienia się komunikacji elektronicznej jest *sms* – krótka wiadomość tekstowa, której istota też posiada naturę hybrydalną będąc pochodną jednocześnie listu i rozmowy telefonicznej. Może jest *sms* tym samym dla e-mailu, czym w dawne czasy był bilet dla normalnego listu?

Czyli *sms* jest następnym w stosunku do e-mailu i kolejnym w stosunku do listu tradycyjnego stopniem redukcji tekstu, co następuje z przyczyny ograniczenia liczby zawartych w nim znaków. Wymuszona minimalizacja tekstu w krótkich wiadomościach tekstowych zachodzi drogą znacznego obcinania ramy tekstowej lub całkowitej jej redukcji, rezygnacji z wykładników tradycyjnej grzeczności, stosowania skrótów, emotikonów i piktogramów, rezygnacji z interpunkcji.

Marta Dąbrowska dostrzega w *sms*-ach wykształcenie się swoistej niekonwencjonalnej grzeczności w intencji podtrzymania dobrych stosunków między nadawcą a odbiorcą. Polega ona, według Dąbrowskiej, na starannym doborze środków gwarantujących przejrzystość, zrozumiałość i bezpośredniość wysyłanych komunikatów [6].

Rozwój współczesnych technicznych środków komunikacji nie jest jednak ograniczony do komórki i poczty elektronicznej. Komputer ofiaruje też inne sposoby nawiązania werbalnych kontaktów. Popularne są liczne komputerowe programy konwersacyjne jak *Skype* i in., których użytkownicy w sposób pisemny nawiązują natychmiastowy dialog lub nawet polilog.

Oprócz tego internauci prowadzą *blogi* – dzienniczki online, które wbrew intencji prawdziwego dziennika są otwarte na publiczne sądy i komentarze zawartych w nich treści. Zasadą prowadzenia *blogów* jest gatunkowa konwencja listu, którego adresatem jest każdy wirtualny odbiorca.

Internauci także uczestniczą w *forach* i *czatach*, uprawiają wiele innych praktyk internetowych, których status może zostać obiektem oddzielnej analizy genologicznej.

Zasygnalizowane wyżej gatunki będące zawiłym splotem cech gatunkowych listu, dziennika, prywatnej rozmowy ustnej i mowy publicznej w naturze swojej niewątpliwie w mniejszym lub większym stopniu odwołują się do pierwotnej formy pośredniej komunikacji, jaką jest list.

Wyjaśniając stosunek utworów najnowszej epistolografii do jej tradycji warto przywołać tekst pokazujący, jak w pierwszej połowie XX wieku perspektywę listu wyobrażała sobie Stefania Skwarczyńska: «*Wbrew sceptycznym opiniom twierdzimy, że możliwości listu także w zakresie jego linii kompozycyjnych nie są wyczerpane, że list żyje i może zdobywać nowe formy. Telefony, telegrafy, radia mogą niszczyć jego częstotliwość, tempo życia może podważać modę listu, ale nie może mieć wpływu na jego możliwości estetyczne, bo te są zależne tylko bezpośrednio od człowieka-twórcy*» [3, s. 267].

Wydaje się, badaczka nie doceniła niebezpieczeństwa, które tkwi w rozwoju technicznych środków przekazu. Ale wyjątkowo ważna jest tu myśl o decydującej roli człowieka-twórcy dla utrwalenia estetyki gatunku. To jest widoczne nawet na przykładzie krótkiej wiadomości tekstowej, która według założenia gatunku otwiera wyjątkowo wąskie ramy dla artyzmu. I tylko kreatywność nadawcy może decydować o informacyjnej pojemności i emocjonalnej wyrazistości komunikatu.

Wnioski i perspektywy dla dalszych badań. Konkludując wywody dotyczące stanu rzeczy w zakresie losów listu i jego współczesnych przekształceń stwierdzamy, że w dążeniu do szybkiego, uproszczonego przekazu list w najnowszych swoich przejawach przestaje być formą artystyczną, ale pozostaje w granicach literatury użytkowej, ze względu nie tylko na zaistniałe wcześniej wzorce tradycyjne, ale też – swój niezniszczalny potencjał gatunkowy.

Zapewne nie tego spodziewała się Stefania Skwarczyńska przepowiadając listowi *nowe formy* i sugerując niepodatność na wpływy jego *możliwości estetycznych*. Nowe formy komunikacji są o wiele głębszym regresem wobec tradycyjnych konwencji gatunkowych, niż praktyki romantyków. Jednak, z drugiej strony, skrajny pesymizm w tej sprawie jest pozbawiony podstaw, ponieważ najnowsze formy listu istnieją obok form tradycyjnych, podobnie jak zaistniały niegdyś na tle procesu literackiego awangardowe kierunki – modernizm, neoromantyzm i in. – nie zmieniając dominacji tradycji w historii literatury. Fakt istnienia czegoś takiego jak rozmowa telefoniczna, krótka wiadomość tekstowa, e-mail lub forum wcale nie likwiduje możliwości sporządzenia epistoły w dobrym znaczeniu tego słowa „staroświeckiej” (może nawet wysyłanej drogą elektroniczną) – z uwzględnieniem wykładników klasycznej kompozycji i pozytywistycznym nastawieniem wobec treści. Dlatego Skwarczyńską niewątpliwie ma rację mówiąc, że to twórca decyduje o pięknie swego listu.

Pozostało wyjaśnić, czy jedynie fakt nienaruszalności listu tradycyjnego może nas godzić z zaistnieniem najnowszych gatunków epistolograficznych. Czy same w sobie one rzeczywiście są jednoznacznie ujemnym zjawiskiem we współczesnej kulturze języka i komunikacji w ogóle? Czy może istnieją argumenty, które pozwolą zaakceptować tak dalece idące transformacje „normalnego” listu? Wydaje się, że odpowiedź jest raczej pozytywna.

Po pierwsze, ma rację Ewa Malinowska, mówiąc o nowej modzie na epistolografię, ponieważ wystukują teksty na klawiaturze i cisną przyciski telefonów

w intencji utrzymania kontaktu na piśmie nawet ci, którzy prawie nigdy nie brali się do pisania tradycyjnego listu. Epistolografia demokratyzuje się.

Po drugiej, zakładana intencja wirtualnych komunikatów narzuca wymóg ich lapidarności. Dany wymóg z kolei spowodował eksplozję kreatywności nadawców w wynalezieniu sposobów tworzenia efektywnych komunikatów. *Lapidarność jest siostrą talentu*, – te skrzydlate słowa Antoniego Czechowa i tu się sprawdziły.

Bibliografia

1. Dąbrowska M., *Język e-maila jako hybryda mowy i pisma*, [w:] Grzegorz Szpila (red.), *Język trzeciego tysiąclecia*, seria *Język a komunikacja 1*, Kraków 2000.
2. Malinowska Ewa, *Napisz do mnie przez telefon – od epistoły do SMS-a*, [w:] Danuta Ostaszewska (red.), *Gatunki mowy i ich ewolucja*, t.2, *Tekst a gatunek*, Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2004.
3. Skwarczyńska Stefania, 2006, *Teoria listu*, Białystok.
4. Woźniakiewicz-Dziadosz Maria, *Stefanii Skwarczyńskiej teoria listu*, [w:] Artur Blaim, Zbigniew Maciejewski (red.), *Literatura i komunikacja. Od listu do powieści autobiograficznej*, Lublin: Wyd-wo UMCS, 1998, s. 23-32.

КОРЕФЕРЕНТНІ ЗАМІНИ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ КАЗКИ О.УАЙЛЬДА «ЩАСЛИВИЙ ПРИНЦ»

канд. пед. наук, викладач **Віталіна Станіславівна Рейдало**
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького
м. Черкаси, Україна

Вивченню перекладацьких заміни присвячені праці відомих теоретиків лінгвістики та перекладознавства: Л. Бархударова, М. Гарбовського, В. Комісарова, Л. Латишева, Я. Рецкера, О. Селіванової, О. Швейцера. У ході дослідження ми керувалися новою класифікацією перекладацьких трансформацій, розробленою О. Селівановою.

Трансформацію розуміємо, за О. Селівановою, як перетворення, модифікацію форми або змісту й форми в перекладному тексті з метою досягнення балансу різних видів інформації та прагматичного впливу на адресата порівняно з текстом оригіналу. Відтак, перекладацькі трансформації умовно диференціюють на формальні, формально-змістові, а в межах других виокремлюють формально-змістові з прагматичним компонентом [3, с. 202].

Серед зафіксованих нами перетворень, використаних перекладачем Д. Радієнко в перекладі літературної казки англійського письменника Оскара Уайльда «Щасливий Принц» мали місце формально-змістові лексичні трансформації.

Формально-змістові трансформації на лексичному рівні мають два плани, у яких репрезентовано зміст мовних одиниць: денотативний та конотативний. У денотативному плані, який маніфестує поняттєво-логічне ядро значення, цей тип трансформацій у перекладі представляють словникові відповідники

лексем, що отримують у мові перекладу неоднаковий із вихідною одиницею семний набір, актуалізований контекстом повідомлення [3, с. 204].

До формально-змістових лексичних трансформацій денотативного плану відносимо: синонімічні, кореферентні, метонімічні, метафоричні й антонімічні трансформації. На думку О. Селіванової, «антонімічний переклад є нічим іншим, як синонімічною заміною зважаючи на загальну відповідність цілісного змісту, хоч і дещо модифікованого в перекладі» [3].

Метою статті є охарактеризувати один із видів формально-змістових лексичних трансформацій денотативного плану – кореферентні трансформації – у перекладі авторської казки Оскара Уайльда «Щасливий Принц» українською мовою.

В українському перекладі англомовних текстів кореферентні трансформації перекладачі застосовують достатньо часто. «Кореферентний ряд у тексті представлений позначеннями найчастіше особи, персонажа різними властивими йому найменуваннями. Перекладач може використати будь-яку номінацію за умови її доцільності в певному контексті. Тим самим змінюється форма та зміст, незмінним залишається лише референт» [3, с. 204]. «Мають місце в перекладах й інші кореферентні трансформації, наприклад, заміна особового займенника на словосполуку, що характеризує вік і зовнішність персонажа, чи вказує на родинні зв'язки» [2, с. 115].

Відзначимо, що повторення особових займенників у художньому творі є характерною ознакою англомовних текстів.

Напр.: *His friends had gone away to Egypt six weeks before, but **he** had stayed behind, for **he** was in love with the most beautiful Reed. **He** had met her early in the spring as **he** was flying down the river after a big yellow moth, and had been so attracted by her slender waist that **he** had stopped to talk to her.*

Проте для української літературної мови тавтологія неприйнятна. Відтак, можна сказати, що для уникнення цього негативного стилістичного явища в українських перекладах використовують кореферентні заміни. Але не тільки для цього. Кореферентні трансформації зазвичай виконують у тексті перекладу інформативну функцію, характеризують особу (персонажа), вказують на їхній вік, родинні зв'язки, професію, ознаки зовнішності, статус учасника комунікації, науковий ступінь тощо [2, с. 116].

Пор.: *“How cool I feel,” said **the boy**, “I must be getting better”; and he sank into a delicious slumber // – Як прохолодно, – мовив **малий**. – Певно, мені краще. – I він солодко задрімав.* Англійське слово **boy** – хлопець при перекладі замінено кореферентом **малий**, що надає додаткову інформацію про вік хлопчика.

Іншу кореферентну заміну спостерігаємо в наступному реченні. Пор.: *Far away,” continued **the statue** in a low musical voice, “far away in a little street there is a poor house” // – Далеко звідси, – заговорив **Принц** тихим і мелодійним голосом, – далеко-далеко звідси, на вузькій вулиці, є малий будинок.* На перший погляд така трансформація є вдалою, але О. Уайльд був майстром парадоксальної форми вираження думки (статуя – нежива істота – промовляє тихим мелодійним голосом), що є характерною рисою стилю письменника [5, с. 77]. Тому в цьому випадку кореферентну трансформацію можна не використовувати.

Зазвичай в українському перекладі використовують заміну особового займенника на іменник, що може вказувати на родо-видову приналежність головного (другорядного) героя, як це представлено в реченні: *So he plucked out the Prince's other eye, and darted down with it* // Тоді **Стриж** виклював у Принца друге око і спустився до міста. Присвійний займенник замінено при перекладі іменником, що характеризує сферу діяльності, професію матері хлопчика, пор.: *In a bed in the corner of the room her little boy is lying ill* // А в кутку кімнати, на ліжку, лежить хворий маленький син **швачки**.

Цікавою є кореферентна трансформація, супроводжена набуттям метафоричного значення у перекладі: ... *and give it to her and her father will not beat her* // ... віддай **цій крихітці**, і тоді батько її не битиме. Особовий займенник в об'єктному відмінку **her** замінено на словосполучку вказівного займенника з іменником **ця крихітка** з метафоричним забарвленням, що вказує на вік і зовнішній вигляд персонажа. «Крихітка – зменш.-пестл. до крихта; перен., пестл. про маленьку дитину, тварину або маля тварини» [4].

Відтак, кореферентні заміни часто трапляються в українському перекладі Д. Радієнко літературної казки О. Уайльда «Щасливий Принц». Перекладачка використовує такі трансформації для акцентуації уваги на різних статусах героїв: професії персонажів, вікових і зовнішніх характеристиках, родо-видовій приналежності, позиції в суспільстві тощо.

Література

1. Вайлд О. Щасливий Принц / The Happy Prince // Вайлд О. Кентервільський привид = The Canterville Ghost / Оскар Вайлд = Oscar Wilde; пер. з англ. Д. О. Радієнко. – Харків : Фоліо, 2017. – 255 с. – (Вид. з парал. текстом). – Англ. та укр. мовами. – С. 58-77.
2. Литвин І. М. Перекладознавство : навч. посібник / Ірина Миколаївна Литвин. – Вид. 4-те, допов. – Черкаси : видавець Ю. А. Чабаненко, 2016. – 218 с.
3. Селіванова О. О. Проблема диференціації перекладацьких трансформацій [Електронний ресурс] / О. О. Селіванова // Нова філологія. – 2012. – № 50. – С. 201-208. – Режим доступу : http://irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?..
4. Словник української мови : в 11 т. [Електронний ресурс] / АН УРСР, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні; гол. ред. І. К. Білодід. – К. : Наукова думка, 1970–1980. – 11 т. – Заголовок з екрану. – Режим доступу : http://ukrlit.org/slovnyk/slovnyk_ukrainskoi_movy_v_11_tomakh
5. Янченко Ю. В. Художньо-естетична своєрідність казок Оскара Уайльда [Електронний ресурс] / Ю. В. Янченко // Наукові записки Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди. Сер. : Літературознавство. – 2009. – Вип. 3(1). – С. 74-80. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzl_2009_3\(1\)__10](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzl_2009_3(1)__10).

ЗІСТАВЛЕННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОГО ТА АНГЛОМОВНОГО НАУКОВОГО СТИЛЮ У РОЗРІЗІ НАВЧАННЯ МАГІСТРАНТІВ ПИСЕМНОГО МОВЛЕННЯ

ст. викладач **Людмила Володимирівна Рибалка**
Черкаський національний університет ім. Б.Хмельницького

Розширення міжнародних наукових контактів, що динамічно розвиваються протягом останніх десятиліть, передбачає необхідність навчання магістрантів немовних спеціальностей усвідомлення правил ефективного оформлення наукового писемного мовлення. Це і зумовлює **актуальність** дослідження проблематики, пов'язаної із крос-культурною науковою комунікацією, що перебуває сьогодні в центрі уваги лінгвістичної науки. У зв'язку з цим важливими стають порівняльно-стилістичні розвідки, спрямовані на виявлення стилістичної норми функціональних різновидів мовлення, зокрема, наукової комунікації. Дослідженням особливостей навчання наукового писемного мовлення з урахуванням особливостей українського та англomовного наукового стилю присвячені роботи О.Ю.Дубенко [1], О.М. Ільченко [2], Г.С. Онуфрієнко [3], Т.В. Яхонтової [4].

Метою цього дослідження є визначення спільних і відмінних рис українського та англomовного наукового стилю у розрізі навчання магістрантів писемного мовлення, його об'єктом виступають жанрово-стилістичні характеристики українського та англomовного наукового писемного мовлення. Завдання дослідження полягають у тому, щоб виявити загальні стандарти наукового стилю, що поширюються і на англomовні, і на українські наукові тексти, та описати жанрово-стильові особливості українського й англomовного наукового мовлення.

Зауважимо, що тільки зараз, з розвитком міжнародних науково-професійних контактів, набула ширшої популярності тема науково-академічної комунікації, якій донедавна недостатньо приділялося уваги в університетських мовних курсах підготовки магістрантів та аспірантів. На відміну від місця і ролі письма в українській академічній культурі, місце і роль письма в американській академічній культурі має глибоку довготривалу традицію і методичне підґрунтя. [5, с. 2]

Т. Яхонтова зазначає, що «у ході еволюції письма як дослідницької галузі та навчальної дисципліни у США сформувався широкий діапазон дидактичних підходів та методів. Їх можна об'єднати за загальною спрямованістю: 1) статичні, зосереджені на кінцевому продукті процесу письма –тексті (*productapproach*); 2) процесуальні, коли у фокусі процес написання (*processapproach*); 3) жанрові, спрямовані на опанування провідних жанрових особливостей різних текстів (*genre-basedapproach*)» [4, с. 112].

Зупинімось на жанрово-стильових особливостях українського й англomовного наукового мовлення. Основні жанри наукового стилю англійської та української мов, можна сказати, не виявляють принципових розбіжностей:

українська
дисертація
наукова стаття

англійська
thesis, dissertation
(research) paper

анотація

research paper abstract / journal abstract

наукова доповідь

(conference) paper

тези доповіді

conference abstract

рецензія

review

Але такий жанр як «реферат» не має точного відповідника, лише приблизно можна передати англійською як “summary”, “synopsis”. Водночас в номенклатурі англійських наукових жанрів не розрізняють жанри «стаття» та «доповідь», їх позначають терміном “paper”.

Для нашої розвідки оберемо жанр наукової статті, а саме вступу до неї. Наукова комунікація передбачає виявлення певних об’єктивних закономірностей, висунення та подальше обґрунтування наукових концепцій і гіпотез. Ці завдання зумовлюють такі провідні ознаки наукового стилю мови, як його логічна послідовність, об’єктивність, інформативність, однозначність, точність, лаконічність тощо [3, с. 101].

Названі ознаки вимагають композиційно-мовленнєвої регламентованості наукових текстів. Тому в обох порівнюваних мовах вони характеризуються чіткою структуризацією.

УКРАЇНСЬКИЙ ВАРІАНТ

За вимогами ВАК до наукової статті, опублікованої у фаховому виданні, у вступі необхідно відобразити такі елементи:

- постановка проблеми у загальному вигляді та її зв’язок з важливими практичними завданнями;
- останні дослідження та публікації, на які спирається автор, виділення невирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується дана стаття; її можна назвати “вихідні передумови”;
- формулювання цілей статті (постановка завдання); вказаний розділ вельми важливий, бо з нього читач визначає корисність для себе пропонованої статті; мета статті випливає з постановки загальної проблеми і огляду раніше виконаних досліджень, тобто дана стаття має на меті ліквідувати “білі плями” у загальній проблемі.

АНГЛОМОВНИЙ ВАРІАНТ

An introduction generally consists of six elements:

- Element 1: The writer first has to state the broad theme or topic of the study.
- Element 2: Once the broad theme/topic has been introduced, its academic and practical importance (if applicable) has to be explained.
- Element 3: The author next summarises the available literature and cites the most important previous studies that are relevant to the current research.
- Element 4: Next, the author indicates the most important gaps, inconsistencies and/or controversies in the literature that the current study will address. The author also explains the study’s **main contribution** in such a way that the benefits to the reader are accentuated.
- Element 5: of the introduction must always provide a clear indication of the following:
 - the **core research problem/question** to be addressed in the study,
 - the **specific research objectives** that will guide your research,

- the **context** in which the study will be conducted, and
- the **units of analysis** of the study.
- Element 6: Finally, one has to provide the reader with an outline of the structure of the rest of the article [5, с 7].

Порівнюючи структуру, приходимо до висновку, що в обох варіантах до вступу як макроблоку наукової статті вимоги співвідносні, але різняться у кількості і якісній характеристиці мікроблоків, що входять до вступу. Англomовний варіант цього жанру вимагає більш детального відображення змісту дослідження.

Концептуальна модель жанрово орієнтованого навчання англomовного наукового письма для магістрантів, аспірантів українських вузів була розроблена у низці праць Т.В. Яхонтової на основі творчої модифікації американського підходу. Її методологічною основою є бачення жанрів наукового спілкування як водночас нормативних зразків та креативних процесів. Відповідно, навчання англomовного наукового письма має два основних рівні реалізації: перший рівень присвячено оволодінню науковими жанрами як моделями, а другий – розвитку навичок їх вільного, креативного використання [4, с. 114]. Розглянуті вимоги до вступу до наукової статті і є моделлю, яку опрацьовують магістранти. Доцільно попередньо стисло і в доступній для молодих науковців формі ознайомити їх з теоретичними аспектами, що може включати визначення комунікативних цілей та загальні відомості про особливості функціонування та стиль комунікації, прийнятий у англomовному науковому дискурсі, порівняти його з українським. Так, окрім чіткої структуризації в обох порівнюваних мовах, науковий стиль характеризується лексико-синтаксичною орієнтацією на норми книжної писемної мови: переобтяженням складнопідрядними реченнями, зворотами та конструкціями, вставними та підсумовуючими словами: *infact, insomeinstances, therefore, on the contrary, to go back to* // згідно з, відповідно до, таким чином, отже. Спільною рисою є також безособовість викладу: *It has been commonly assumed; It has recently been alternatively postulated; Let us consider the phenomena more closely, one can see* // загально визнаним є...; // можна припустити; необхідно підкреслити; розглянемо явище. Розбіжність є в тому, що в українському науковому писемному мовленні частіше використовують займенник «ми», що свідчить про те, що автор представляє групу людей, водночас англomовні науковці частіше вживають на позначення автора займенник “I”, що вказує на персоналізованість англomовного наукового дискурсу. Вирази *I guess* та *I think/I believe* у науковому дискурсі вживаються, коли автор бере на себе відповідальність за власні слова.

Таким чином, ми намагались окреслити особливості структурно-композиційної та функціонально-сислової організації мікромодулю вступ такого жанру сучасного українського й англomовного наукового дискурсу як наукова стаття. Ми розглянули їхні важливі складові елементи, виділили модель текстуалізації жанрового змісту та окреслили деякі суттєві мовні моменти.

Література

1. Дубенко О. Ю. Англо-американські та українські наукові тексти в порівняльно-стилістичному аспекті. [Електронний ресурс] / О. Ю.

- Дубенко. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: https://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Nvynu/filolog/2009_16/R4Dubenko.pdf
2. Ільченко О. М. Етикетизація англо-американського наукового дискурсу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. / Ільченко О. М. – Київ, 2002. – 58 с.
 3. Онуфрієнко Г. С. Науковий стиль української мови: Навчальний посібник з алгоритмічними приписами. / Г. С. Онуфрієнко. – Київ: Центр учбової літератури, 2009. – 392 с. – (2-ге вид перероб. та доп.).
 4. Яхонтова Т. Ю. Навчання англомовного наукового письма: американський досвід в українському освітньому контексті / Т. Ю. Яхонтова // Агора. Україна і США: взаємодія у галузі політики, економіки, науки та культури / Т. Ю. Яхонтова. – Київ: Стило, 2007. – С. 110–116.
 5. Kotze T. Guidelines on writing a first quantitative academic article / Theuns Kotze., Department of Marketing and Management University of Pretoria, 2007. – 84 p. – (2nd edition).

ШЛЯХИ ПОДОЛАННЯ ТРУДНОЩІВ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ: МЕТОДИЧНА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ

к. пед. наук, доц. **Людмила Пилипівна Рудакова**
(Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького)

Художній переклад прози чи поезії – це справжнє мистецтво, творчість. Довголітня історія перекладознавства ґрунтується на потребі у висококваліфікованих фахівцях-перекладачах для уможливлення міжнародного спілкування. За умов розширення міжнародних зав'язків та обміну інформацією, перекладознавство динамічно розвивається, а мова постійно оновлюється й збагачується. Розширення міжкультурних контактів, тенденції до глобалізації й уніфікації світової цивілізації привертають особливу увагу до питань співвідношення і взаємозв'язку мови та культури народів, оскільки, виконуючи свою кумулятивну функцію, мова є скарбницею культурних цінностей, системою, яка відбиває, зберігає й передає від покоління до покоління інформацію, накопичену колективною свідомістю. Будь-які зміни в суспільстві знаходять відбиток, віддзеркалюються й викарбовуються в мові, створюючи особливий шар мовних засобів, в яких закріплюються поняття, специфічна інформація про історію, географію, державний устрій, предмети матеріальної та духовної культури минулого та сьогодення. «Система культурних цінностей цивілізації фіксується в мові, є відбитком певного соціуму» [20].

У зв'язку із цим з'являються нові теорії та погляди на проблеми перекладу. Відповідно зростають і вимоги до його якості. Важливе місце в перекладі художньої літератури займає переклад реалій [5-8; 14; 16, с. 78-79; 19; 20]. Це справа не лише перекладацької техніки, а й перекладацького мистецтва, яка вимагає від перекладача володіння неабиякими фоновими

знаннями. Успішне виконання функцій перекладача передбачає всебічне знайомство з історією, культурою, літературою, звичаями, сучасним життям та іншими реаліями народу, що говорить мовою оригіналу. Іншими словами, основними вимогами до повноцінного перекладу є володіння перекладачем реаліями, їхнім функціонуванням за конкретних умов життя і побуту країни, з мови якої здійснюється переклад. Залежно від переваги того чи іншого виду інформації, що містить у собі реалія в кожному конкретному випадку (денотативної, конотативної, зокрема національно-культурної), від її композиційної заданості в ситуативному контексті, перекладачі по-різному відтворюють її семантико-стилістичні функції [19; 21].

Хоча переклад – є справою творчою та індивідуальною, і кожен перекладач може за допомогою своєї майстерності формувати власні шляхи донесення до читача змісту реалій, все ж існують загальноприйняті способи їхнього перекладу для запобігання втрати національного колориту [7; 8; 11; 12; 20], хоча твердження, що реалії перекладаються є неточним. „Перекласти – це значить віднайти відповідник у цільовій мові, а як же цього досягти, якщо в етнокультурі, матеріальній чи духовній, в історії носіїв цільової мови немає співвідносного об’єкта, поняття чи явища?” [8]. Перед перекладачем постає складне завдання – передати національний дух народу. «Таємниця національності кожного народу не в його одязі і кухні, а в його, так би мовити, манері розуміти речі» (В. Г. Белінський), «формуванні й формулюванні думки» (І. О. Зимня). Передача національного складу мислення розширює уявлення читача про світ, допомагає йому усвідомити себе, і є дуже трудомістким процесом для фахівця-перекладача.

У перекладознавстві терміном «переклад» називають як процес передачі змісту, вираженого однією мовою, засобами іншої мови, так і результат цього процесу – усний чи письмовий текст. Еквівалентність, або адекватність, перекладу передбачає збереження всіх видів інформації, у тому числі змістовної, смислової, семантичної, стилістичної і функціонально-комунікативної, що міститься в тексті оригіналу. Основними критеріями оцінки перекладу можна вважати передачу смислової інформації та збереження національного та історичного колориту тексту оригіналу.

Вибір прийомів перекладу реалій визначається кваліфікацією і творчим почерком перекладача. Відомо, що фахівці-перекладачі користуються такими основними прийомами передачі реалій, як транскрипція / транслітерація та переклад. У свою чергу, переклад реалій здійснюється за допомогою 1) неологізмів (калька, напівкалька, освоєння, семантичний неологізм, «створення нового терміну мовою перекладу»); 2) заміни реалій; 3) приблизного перекладу (родо-видова заміна, функціональний аналог, опис, пояснення); 4) контекстуального перекладу, 5) лексико-семантичних модифікацій (звуження / конкретизація, розширення / генералізація, емпатизація / нейтралізація, функціональна заміна, описовий переклад, перекладацький коментар) (Л. С. Бархударов, Т. А. Казакова, В. Н. Комісаров, Л. К. Латишев, О. Д. Швейцер) [1; 4; 9; 11-13; 15; 21].

Це питання отримує різний ступінь висвітлення у працях О. С. Ахманової, Л. С. Бархударова, Є. В. Бреуса, Є. М. Верещагіна і В. Г. Костомарова,

В. С. Виноградова, С. Влахова та С. Флоріна, Р. П. Зорівчак, В. І. Карабана, Т. Р. Кияка, В. Н. Комісарова, Г. Д. Томахіна, А. В. Федорова, О. Д. Швейцера.

Актуальність статті полягає в необхідності пошуку нових шляхів подолання труднощів перекладу національно-специфічних реалій, соціокультурної інформації, притаманної народу-носію мови й культури тексту оригіналу, оскільки перекладач постійно зустрічається з проблемою перекладу реалій, які відносяться до елементів мови, що позначають поняття, незрозумілі або відсутні в інших культурах, і завжди становлять у процесі перекладу неабияку складність. **Метою** нашої статті є продемонструвати один з можливих шляхів подолання таких труднощів.

Для відбору релевантних засобів передачі реалій у перекладі іншомовної оригінальної художньої літератури пропонуємо за доцільне розглянути коментар як пояснення, тлумачення соціокультурних фактів. Таке тлумачення допоможе перекладачу точніше зрозуміти певний об'єкт перекладу та передати його адекватно.

Перекладацький, або контекстуальний, коментар розглядається як додатковий прийом, що супроводжує реалію, перекладену у будь-який інший спосіб, проте вона потребує ще більш розширеного пояснення, або якщо тлумачні словники не дають вокабули, достатньо глибокої для певного контексту, або саме поняття взагалі відсутнє або трактується в цільовій культурі інакше. Наприклад, *kvass is a mildly alcoholic drink made from fermented rye bread, yeast or berries* [9, с. 112].

У нашому дослідженні для передачі національно-специфічних явищ ми розглядаємо реалії дещо ширше і вживаємо для позначення а) необхідних для адекватного спілкування та взаєморозуміння між народами у процесі здійснення інтеркомунікації відомостей, мовної та позамовної інформації про країну, мова якої вивчається; б) матеріальних та духовних цінностей нації; в) її реальних фактів та концептуальних понять; г) номінативних одиниць мови й імплікатів, асоціацій та пресупозицій, що передають існуючу систему понять, цінностей та уявлень про світ іншого народу, норм, конвенційних засад і правил вербальної та невербальної поведінки носіїв іншомовної культури [16, с. 8-9].

Перевага надається коментарю, оскільки пояснення реалій іншомовної культури, як лінгвістичних, так і екстралінгвістичних, пов'язано з певними труднощами. Основна трудність полягає в тому, що слово є основним носієм інформації і, крім понятійного, концептуального значення, має додаткові значення – конотаційні, пресупозиційні та контекстуальні [2-3; 16-18]. Коментування сприяє формуванню автоматизмів рецепції, орієнтовних навичок і вмій відбудови «знання, якого бракує» та адекватного перекладу [16, с. 89].

У лінгвокраїнознавстві зазвичай виокремлюють три види коментарю: одиничний, системний і комплексний [2; 3, 25-28; 14], у лінгводидактиці – змістовий, історичний та етикетно-узуальний [10] і/або пояснювальний, орієнтувальний, інтерпретувальний і антиципуючий / рецепуючий. Такі коментарі спрямовані на заповнення смислових лакун у процесі читання [17; 18] й перекладу художньої літератури.

Пояснювальний коментар спрямовано на пояснення понять і реалій, які заважають адекватному розумінню змісту і форми. Він може мати різні форми:

довідки, розшифровки, роз'яснення іноді з екскурсами в текст. Такий коментар може співпадати із словниковою статтею одномовного (тлумачного) словника і може бути доповнений конотативними національно-специфічними значеннями реалій іншомовної культури.

Наприклад: *Jeep – a trademark of a type of car made for traveling over rough ground* [22, с. 703]. *Earlier a sturdy military automobile with four-wheel drive, originally used during the Second World War by the US army* [23, с. 811].

Орієнтувальний коментар слугує для привернення уваги перекладача до особливо важливих компонентів змісту та форми, до деталей, які здаються незначними на перший погляд, для встановлення різних зв'язків, пошуку певної інформації, підтвердження або спростування тверджень. Наприклад: у реченні "*He belonged to **the Hill***" – «Він належав до Капітолійського пагорба», мається на увазі у Вашингтоні. Так, перекладач підкреслює, що говорячи про свого батька, головна героїня акцентує увагу співрозмовника на тому, що її батько – сенатор, і вона ним пишається.

Інтерпретувальний коментар спрямовано на запобігання неглибокому, поверхневому розумінню, на привернення уваги до експліцитних та імпліцитно виражених реалій, на спонукання до порівняння, оцінки, узагальнення тощо. Наприклад, в оповіданні «Майбутній час» автор, Р. Ліпсайт говорить про свого героя "*Gary is **typically American***" – «типовий американець», бо той завжди хоче бути першим, найкращим, тобто «здійснити американську мрію».

Антиципуючий / рецепуючий коментар сприяє встановленню проспективних і ретроспективних зв'язків, диференціації реалій за значущістю й новизною. Наприклад, назвою оповідання «Четверте липня» (День Незалежності в Сполучених Штатах Америки) Р. Бранкато допомагає читачеві, а отже й перекладачеві зрозуміти, а, може, й спрогнозувати поведінку головного героя в кульмінаційний момент, коли бажання звільнитися від ідеї фікс бере верх над бажанням помститися кривднику.

Пояснювальний та інтерпретувальний коментарі спрямовано на запобігання труднощів розуміння змісту художнього тексту, а орієнтуєчий та антиципуючий / рецепуючий – на виховання уважного читача [18, 232-234], висококваліфікованого перекладача. Для заповнення соціокультурних лакун застосовується пояснювальний коментар у вигляді довідок, розшифровок або роз'яснень. Для семантизації топонімічної лексики бажано використовувати карту країни, види великих міст. Студентам, майбутнім перекладачам, рекомендується користуватися словниками, енциклопедіями, довідниками.

Як відомо, у процесі перекладу художніх творів неможливо передбачити абсолютно всі мовні явища, які зустрінуться в тексті й будуть позначені реаліями, оскільки лексичний запас будь-якої мови практично невичерпний. У зв'язку із цим варто вміти знаходити „внутрішній текстовий коментар” (самокоментування). Він є поясненням такої інформації в самому тексті й має, за твердженням Л. П. Смелякової, великі переваги перед іншими видами коментарю, бо таке пояснення органічно вплітається в тканину розповіді і в перекладача немає потреби звертатися до довідкової літератури – реалії можна зрозуміти з контексту. Наприклад, у реченні: *Down Fifth Avenue, she walked toward **Bergdorf Goodman**, where the girls were to buy dresses for birthday parties*

and dancing school (Plain. *Blessings*) через П'яту авеню і те, що там можна купити – дівчаткам нарядні спідниці до дня народження та для танців у школі – можна здогадатися, що *Bergdorf Goodman* – це крамниця коштовного ексклюзивного одягу [16, с. 113-115].

Отже, важливо вміти знаходити такі коментарі (самокоментування) в художньому тексті. Приклади внутрішніх текстових коментарів, одержані шляхом наскрізної вибірки з художніх творів британських і американських письменників, дозволили упорядкувати їх у такий спосіб:

1. **Експліцитний** та **імпліцитний** коментар.

2. **Розгорнутий** та **згорнутий (лаконічний)** коментар:

а) *She finished the bedtime ritual: the hair combing, the brief story and good-night kisses* (Plain. *Blessings*);

б) *She was the talker – the extrovert* (Mazer. *Furlough* – 1944).

3. **Контактний** і **дистантний** коментар:

а) *What was then known as the Fillmore, an area where mostly black people lived* (Adams. *Caroline's Daughters*);

б) *He's got Regents... That's a state exam!* (Miller. *Death of a Salesman*).

4. **Явний** і **прихований** коментар:

а) *She graduated with outstanding record, enough to provide her with a prized clerkship for the following year* (Plain. *Blessings*);

б) *He is staying at the Waldorf [hotel]. The Waldorf. Yes, only the best* (Plain. *Blessings*) [16] (У наведених прикладах жирним шрифтом виокремлено реалії та підкреслено їх внутрішні текстові коментарі).

Внутрішній текстовий коментар не лише розкриває основне значення іншомовних культурних реалій або лексичних одиниць, які їх позначають, а й допомагає глибше проникнути в задум автора, формує ґрунтовне уявлення про іншомовну культуру, розширює світогляд та збагачує тезаурус, розвиває контекстуальну здогадку. З метою розвитку вищезазначених умінь можна запропонувати виконання таких вправ, як:

Вміння помічати такі «підказки» – внутрішні коментарі допоможе запобігти труднощам прочитання, сприятиме кращому орієнтуванню в тексті, уможливить правильне розуміння та адекватний переклад як окремих реалій, соціокультурних явищ мовного та позамовного порядку, так і передачу глибинного змісту художнього твору.

Подальшу перспективу дослідження ми вбачаємо у вивченні можливих шляхів перекладу національно-специфічних алюзій, експліцитного та імпліцитного коментарів.

Список літератури:

1. Бархударов Л. С. Язык и перевод / Леонид Степанович Бархударов. – М. : Международные отношения, 1975. – 240 с.
2. Брагина А. А. Толкование текста и учебный комментарий (беседа о лексико-семантических особенностях слова) // Лингвострановедческий аспект преподавания русского языка иностранцам / Под ред. Е.М.Верещагина и В.Г.Костомарова. – М. : Изд-во МГУ, 1974. – С. 65–78.

3. Бражник Н. О. Лінгвокраїнознавчий аспект навчання іспанської мови у середніх навчальних закладах / Наталія Олексіївна Бражник // Іноземні мови. – 1995. – №№ 3-4. – С. 25-28.
4. Бреус Е. В. Основы теории и практики перевода с русского языка на английский: Учебное пособие. 2-е изд., испр. и доп. / Евгений Васильевич Бреус. — М. : Изд-во УРАО, 2000. — 208 с.
5. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Язык и культура / Евгений Михайлович Верещагин, Виталий Григорьевич Костомаров. — М. : Индрик, 2005.— 1038 с.
6. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы) / Венедикт Степанович Виноградов. -- М. : РАО, 2001. – 224 с.
7. Влахов С., Флорин С. Непереводимое в переводе. /Монография. — М. : Высшая школа, 1986.— 384 с.
8. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад / Роксоляна Петрівна Зорівчак. – Львів : ЛНУ, 1989. – 216 с.
9. Казакова Т. А. Практические основы перевода / Тамара Анатольевна Казакова. — СПб. : Союз, 2002. – 319 с.
10. Коломінова О.О. Методика формування соціокультурної компетенції учнів молодшого шкільного віку у процесі навчання усного англомовного спілкування: Дис... канд. пед. наук: 13.00.02. – К., 1999. – 350 с.
11. Комиссаров В. Н. Слово о переводе / Вилен Наумович Комиссаров. — М. : Международные отношения, 1973. – 245 с.
12. Комиссаров В. Н. Теория перевода / Вилен Наумович Комиссаров. — М. : Высшая школа, 1990. — 251 с.
13. Крупнов В. Н. Практикум по переводу с английского языка на русский / Виктор Николаевич Крупнов. – Москва: Высшая школа, 2005. – 279 с.
14. Кулибина Н. В. Лингвострановедческий подход к художественному тексту // Е. М. Верещагин. Лингвострановедение и текст. – М. : Русский язык, 1987. – С. 54-60.
15. Латышев Л.К. Перевод проблемы теории, практики и методики преподавания / Лев Константинович Латышев. — М. : Просвещение, 1988. — 160 с.
16. Рудакова Л.П. Навчання студентів розуміння соціокультурної інформації при читанні англомовної художньої літератури у вищих мовних навчальних закладах: Дис... канд. пед. наук: 13.00.02. – К., 2004. – 255 с.
17. Смелякова Л.П. Художественный текст в обучении иностранным языкам в языковом вузе (Теория и практика отбора): Монография. – СПб.: Образование, 1992. – 142 с.
18. Смелякова Л.П. Теоретические основы отбора художественного текстового материала для языкового вуза (на материале английского языка): Дис... д-ра пед. наук: 13.00.02. – К., 1992. – 390 с.
19. Томахин, Г. Д. Реалии-американизмы: пособие по страноведению / Геннадий Дмитриевич Томахин. — М. : Высшая школа, 1988. — 239 с.
20. Федоров А. В. Основы общей теории перевода / Андрей Венедиктович Федоров. – СПб : СПбГУ; М. : ИД «ФИЛОЛОГИЯ ТРИ», 2002. – 416 с.

21. Швейцер А.Д. Теория перевода. Статус, проблемы, аспекты / Александр Давидович Швейцер. — М. : Наука, 1988. — 215 с.
22. Longman Dictionary of English Language and Culture. — L.: Longman Publishers, 1999. — 1568 p.
23. New Webster's Dictionary of the English Language. College Edition. — Cleveland: World Publishing Co., 1988. — 1824 p.

Список джерел фактичного матеріалу:

1. Adams A. Caroline's Daughters. — New York: The New American Library Inc., 1993. — 395 p.
2. Brancato R.F. Fourth of July // Sixteen Short Stories by Outstanding Writers for Young Adults. — New York, 1985. — P. 102-111.
3. Lipsyte R. Future Tense // Sixteen Short Stories by Outstanding Writers for Young Adults. — New York, 1985. — P. 60-71.
4. Mazer H. Furlough — 1944 // Sixteen Short Stories by Outstanding Writers for Young Adults. — New York, 1985. — P. 83-91.
5. Miller A. Death of a Salesman. — Penguin Books Ltd., 1976. — 139p.
6. Plain B. Blessings. — New York: Random House Inc., 1989. — 393 p.

ЛІНГВІСТИЧНІ ТА ЖАНРОВО-КОМПОЗИЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКИХ НАРОДНИХ І ЛІТЕРАТУРНИХ КАЗОК

студентка **Ніна Олегівна Сайко**

Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова,
Київ, Україна

Постановка проблеми, актуальність дослідження. Британська казка має певну традицію, що містить багату спадщину фольклорних образів, народного гумору, чарівних пригод, незвичайних подій. Початок її закладений ще у кельтській міфології й разом з тим переплітається численними нитками споріднення з європейським фольклором. За тривалий час самостійного існування британські казки стали носіями національної самосвідомості, своєрідним узагальненням британського духу й образу думки. Поетичне сприйняття світу, особливості мови, моральні ідеали багатьох поколінь англійських письменників і поетів виховувалися саме британським фольклором – образним, ліричним, безтурботним, веселий і шляхетний у своїй простоті; особлива роль у цьому процесі належить народним казкам.

Саме в процесі свого формування англійська літературна казка набуває певних специфічних особливостей, які й відрізняють її від народної казки. По-перше, літературна казка є роботою автора та не відноситься до колективної творчості. По-друге, особистість автора накладає суттєвий відбиток на стилістику літературної казки, зумовлює добір лексичних одиниць та використання тих чи інших художніх засобів. По-третє, на відміну від народної казки, сюжетна різноманітність англійських літературних казкових оповідей не обмежується лише фольклорними джерелами. Нарешті, літературна казка

ставить перед собою більш свідомі та більш визначені задачі, ніж народна, і може виконувати більш різноманітні функції. Зокрема, англійська літературна казка може мати політичний або соціальний підтекст, в алегоричній формі виражати протест або критику, спрямовану проти певних явищ реальної дійсності [3, с. 431].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вибірково досліджувалися поетика чарівної казки (роботи Г. Бетт, К. Бріггс, Дж. Толкіена, С. Томпсона), джерела й розвиток британського фольклору (Алвіс і Брінлі Піс, Б. Трабшоу, Д.К. Уілгус), фрагментарно розглядалися фольклорні мотиви у творчості різних письменників (Н.М. Демурова, Дж. Зайпс, А.И. Гульцев, Х. Карпентер, Дж. Падні, Ф. Дж. Харви-Дартон). Усі вони дотримувалися різних точок зору щодо правильності використання таких термінів як «folk tales» (народні оповідання) і «fairy tales» (чарівні оповідання). В свою чергу Дж. Толкін вважає, що для найменування казкового жанру слід обмежитися терміном – «fairy story» (чарівне оповідання).

С. Томпсон визнає правомірність використання терміну «folk tales», аргументуючи це тим що: «The term folktale has always been used loosely to cover the whole range of traditional oral narratives» (Термін народне оповідання зазвичай використовується для визначення цілого ряду традиційних усних оповідань). Що стосується визначення fairy tales», то в даному випадку С. Томпсон стверджує: «...fairy tale is applied to stories filled with incredible marvels» (казка – це оповідання з фантастичними чудесами) [4, с. 312].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Лінгвокогнітивний напрямок вивчення семантико-структурного тексту казки передбачає проведення дослідження від вивчення особливостей організації вмісту тексту до мовних засобів реалізації його композицій. Нині композиція тлумачиться як лінгвокогнітивний конструкт, який інтегрує композиційну та змістову структури, що в свою чергу, відображає художнє оброблення викладених у тексті подій, та композиційно-сміслову структуру, що слугує способом інтерпретації головної ідеї тексту. У даній роботі ми зосереджуватимемо свою увагу на порівняння двох видів казкового тексту, а саме авторського та фольклорного, виходячи з цього виділимо три основні акценти: структурно-семантичний, сюжетно-смісловий та вербальний.

Мета статті. Метою є дослідження характерних рис композиційної структури казкового тексту. Об'єктом – став казковий жанр, а предметом – лінгвістичні особливості народної та літературної казки.

Виклад основного матеріалу. Усна народна проза не можлива без існування казки (folktale, fairy-tale), її естетично-домінантна функція відрізняє її від інших усних оповідань, де за основу береться лише інформування читача про ті, чи інші події. Вигадка, недостовірність розповіді, є головної ознакою яка дає можливість зараховувати усні оповідання до розряду казок, які переказують з метою розваги та повчання. Основу англійської казки становить надзвичайна історія про вигадані події і явища, які сприймаються й переживаються як реальні. Характерною лінгвістичною ознакою казки є усталений зачин і прикінцеві формули. Зачин у більшості випадків не має часово визначеного характеру.

Казка – це явище історичне; вона з'явилася тоді, коли людина перестала мислити міфологічно, коли чисто поетична вигадка почала грати переважну роль. Але це сталося не відразу, потрібен був тривалий час, перш ніж казка стала явищем мистецтва [6, с. 180].

Англійська казка дає нам можливість побувати в дитинстві, причому, не просто в дитинстві, не в дитинстві свого або якогось іншого дитини, а в своєму власному. Наприклад, Вірджинія Вулф писала про казки Керролла, що це не дитячі книги, але книги, в яких ми стаємо дітьми. І ці її слова можна поширити на всю англійську казку. Неодноразово підкреслювалося, що англійська казка близька до фольклору. Але це не зовсім так. Вона майже не звертається до традиційних казкових сюжетів, а якщо і звертається, то, як правило, переосмислює їх у пародійному плані, як ми бачили вище. В іншому ж літературна казка воліє звертатися не до казки фольклорної, а до її основи – міфології.

І, можливо, саме завдяки цьому зверненню до тих часів, коли чудесне ще не було дивом, а було так само природно, як світло сонця, прихід весни, спів птахів, англійська казка володіє якимись невловимими чарами, чимось, чого вже немає в нашому світі, але що ми ще пам'ятаємо в наших снах і мріях. Це щось неможливо пояснити, це музика, яка звучить у словах і назвах, це аромат, що доноситься з, здавалося б, мертвих сторінок.

Сутність терміну «композиція» як багатоаспектного феномену досліджується в різних наукових працях: з позиції літератури, мови, художнього тексту, лінгвокогнітивістики. Науковці виділяють безліч видів композиції, звертаючи увагу на різні аспекти засобів організації тексту, таких як: зовнішня й внутрішня композиція, композиція образу, композиція сюжету, композиція як сполучення мовленнєвих форм.

Відомо, що чимало англійських народних казок розпочинаються такою фразою «Once upon a time» або «There was once». В англійській казці нерідко початкові форми супроводжуються вказівкою на певний час дії зі згадкою історичних і легендарних осіб. Це свідчить про конкретність мислення англійців: «When good King Arthur reigned» та «In the reign of King John» [4, с. 87]. Ще однією характерною особливістю англійського казкового тексту є характерні й прикінцеві формули, що описують щасливе завершення подій, та результат з повчальною мораллю: «They lived in a large house, and Jack's mother lived with them in great happiness until she died», «They lived happily ever after», «And they lived happy ever afterwards.», «And they all lived happy and died happy».

У своїй праці Н. Бачинська зауважує, що характерними ознаками чарівної англійської казки є насиченість подіями, швидка зміна одних дій іншими, які виявляються в русі персонажів і їхніх діалогах. Також казці притаманні повтори подій, окремих висловів, що вказує на повільність оповіді. Характерною особливістю авторської казки є детальний опис навколишнього світу й довгого шляху героя: «As he travelled far and he travelled fast, and he travelled east and west, north and south, over hills, and dales, and valleys, and mountains, and woods, and sheepwalks, but never a sign of the missing castle did he see» [1, с. 12].

Досить часто у народних казках згадуються власні назви: конкретні замки, графства, міста – «in Bamborough Castle», «in Yorkshire», «at Dublin», «they lived in the little house with the green shutters, which stands on the hill». Отже, оповідання завжди має змістово-прагматичний відтінок і соціокультурну інформацію, яка вплетена в зміст. Характерною особливістю англійських казок є наявність образних виразів, які використовуються для посилення враження «the Gingerbread man in chocolate jacket and raisins for buttons». Досить детально описується зовнішність героїв, білизна обличчя, краса волосся, очі: «golden hair», «milk-white face», «eyes as green as grass», «eyes like a coal of fire», «lips like cherries», «cheeks red as June», «sweet as rose», «bonnie lady» [4, с. 88].

Уявлення про насильство і зло в фольклорних казках передається через такі негативні персонажі, як чудовиська, велетні, що характеризуються відповідними епітетами: «horrible», «cruel», «terrible», «monstrous», «awful». Негативні персонажі завжди вимовляють певні мовленнєві формули: «Be he alive or be he dead, I'll grind his bones to make my bread!», «Snouk but and snouk ben, I find the smell of an earthly man, Be he living, or be he dead, His heart this night shall kitchen my bread», «Fee, fi, fo, fum! I smell the blood of an Englishman!». Для структури англійської народної казки характерні лексичні й синтаксичні повтори: «So they fought and fought and fought», «So she went along, and she went along»,

«So she sat and thought and thought and thought» тощо. При цьому повторюються й частини мови, і віршовані вставки: «Chinny chin chi», «Cat! Cat! Kill the rat» [1, с. 13].

Якщо характеризувати авторську казку, то тут персонажна система також опирається на традиційний зразок, але переглядає, удосконалює та соціалізує його. Всі герої британської літературної казки індивідуальні, наділені характерами (особистими – брати в Рескина або загальними – персонажі-диваки в Керролла), описуються портретно; автор дає картину їхнього внутрішнього життя (роздуму й сумніви Аліси). Атрибути персонажів досить реалістичні (наприклад, кальян Гусениці); характер героя може трансформуватися: внаслідок пройдених випробувань (Невагома принцеса), або якогось зовнішнього фактору (іронічне трактування – Герцогиня в «Алісі...»).

У зв'язку з тим, що авторська казка існує в письмовій формі, велике значення в ній надається детальним описам природи, портретній та психологічній характеристиці образів.

Для більш точного та детального порівняння літературної та фольклорної казки наведемо шість основних відмінних характеристик за О. Зубенко:

1) літературна казка виникає на ґрунті фольклорної і на відміну від своєї попередниці існує в письмовій формі; літературна казка не є імпровізованим твором, тому вона завжди завершена і не змінюється;

2) літературна казка має індивідуальну зорієнтованість, причина якої є факт наявності автора даного твору, тому казка виражає ідеї письменника та суспільства, до якого він належить; дійсність у літературній казці проходить крізь індивідуальну свідомість (дійсність фольклорної казки пропущена крізь призму сприйняття народу);

3) літературна казка містить ліричні відступи письменника, детальну портретну та психологічну характеристику образу;

4) незважаючи на присутність в авторській казці елементів чарівного, вона більш наближена до реального життя, відображає ідеї та прагнення людей, які є сучасниками автора, розкриває конкретно-історичні суспільні ідеали;

5) герої авторських казок досить різноманітні, з різними зовнішніми ознаками (у фольклорній казці герой ідеалізований, він втілює всі найкращі риси з народної уяви);

6) події, вчинки, характери героїв у літературній казці вимагають умотивування, причин-но-наслідкового зв'язку [2, с. 82]

Незважаючи на те, що в чарівній казці існує тенденція локалізувати дію експозиції, випробування у географічній реальності (при збереженій невизначеності художнього часу), все ж художній простір як авторської так і народної казки не відповідає реальності. Простір чарівного казкового тексту знаходить своє відображення у двох світах: світом повсякденного життя, в якому насправді герой зазвичай з'являється на світ і стикається з чарівним потойбічним світом, в якому він проходить важкі випробування. Чарівний світ є антисвітом якщо порівнювати з реальністю, що і стає мотивацією для фантастичних казкових подій.

Висновки та пропозиції. Отож, у даній роботі ми встановили, що казка є одним з основних жанрів усної народно-поетичної творчості, епічним, переважно прозовим художнім твором. Казка представляє собою своєрідний синтез народної мудрості, народного світогляду. Казкову літературу можна розділити на дві категорії: фольклорні та літературні. У фольклорних казках знаходить своє відображення первісний світогляд. Даний світогляд реалізується в міфах і обрядах, навколо яких будується сюжет фольклорної казки.

Також, ми визначили, що літературна казка є літературним жанром, який ґрунтується на фольклорних джерелах, запозичуючи у них певні елементи. Але головною відмінністю літературної казки від фольклорної є усвідомлене творчість, коли письменник сам створює свій твір. Характерна персонажна система літературної казки більше вільна, складна і розгалужена, чим у фольклорної, де з'являється ряд нових образів (соціальні типи, античні образи). Традиційні ж чарівні персонажі піддаються трансформації (наділяються сучасними атрибутами), герої вже мають характери, які багато в чому визначають розвиток казкового сюжету.

Отже, можна зробити висновок про те, що літературна казка Великобританії зберігає тільки основні казкові функції й мотиви; вона прагне до їхньої трансформації, створюючи композиційно більш складні добутки; головною особливістю структури британської літературної казки є її іронічне фарбування й тісний зв'язок з моральною стороною добутку.

На нашу думку, перспективним представляється подальше дослідження національних стереотипів на прикладі художніх творів, зокрема, англійської традиційної літературної казки.

Література

1. Бачинська Н. Я. Лінгвістичні особливості англійських фольклорних текстів / Н. Я. Бачинська // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія. – 2015. – № 18. – С. 11–14.
2. Зубенко О. А. Співвідношення літературної та фольклорної казки / О. А. Зубенко // Філологічні науки. – 2012. – № 12. – С. 78–82.
3. Івашків О. В. Особливості англомовного казкового дискурсу / О. В. Івашків // Наукові записки. Сер.: Філологічні науки. – 2011. – Випуск 96 (1). – С. 429–432.
4. Корниенко Е. Р. Роль народної сказки в изучении иностранного языка / Е. Р. Корниенко // Иностранные языки в школе. – 2007. – № 7. – С. 86–91.
5. Овчиннікова Л. В. Англійська літературна казка ХХ століття / Л. В. Овчиннікова // Історія, класифікація, поетика. – М.: Флінта: Наука. – 2003. – С. 312.
6. Юнина О. Е. Лингвокультурологические особенности английской литературной сказки / О. Е. Юнина // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – № 17 (228). – 2011. – С. 180–184.

Науковий керівник: канд. іст. наук, доц. Уліщенко А.Б.

ВІДТВОРЕННЯ ОНОМАТОПЕЙ У ПЕРЕКЛАДІ (НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ Ш. СІЛЬВЕРСТЕЙНА «ЛАФКАДІО – ЛЕВ, ЯКИЙ НЕ ЗЛЯКАВСЯ МИСЛИВЦІВ» ТА «ДЕ ЗАКІНЧУЄТЬСЯ ТРОТУАР»)

канд. філол. наук, **Ірина Василівна Струк**
Національний авіаційний університет, Київ, Україна
студентка **Єлизавета Олександрівна Кисленко**
Національний авіаційний університет, Київ, Україна

Ономастика досягла значних успіхів завдяки цілій низці видатних дослідників різних країн та століть. З античних часів до теперішнього часу вчені продовжують досліджувати особливості творення онімів, їх семантики, функціонування тощо. Наслідком такої універсальної зацікавленості власними назвами є неосяжні наукові здобутки, які потребують узагальнення та систематизації. Серед відомих дослідників, які сказали своє слово у цій царині – А.А. Потебня, С.В. Воронін, І.В. Арнольд, І.Р. Гальперін, В.В. Фатюхін, С.С. Шляхова [1; 2].

За визначенням одного з сучасних практиків і теоретиків Л.Г. Верби, ономастопея – це спосіб творення слів шляхом звуконаслідування, імітації звуків, які видають тварини чи відтворення у слові тих звуків, які відчуються чи асоціюються з певною дією, що має звукове вираження чи супроводжується характерним звуком. Саме це визначення ми поклали в основу аналізу творів відомого сучасного американського письменника Шела Сільверстейна.

Загалом, на перший погляд, може виникнути враження, що звуки, що супроводжують дію в англійській та українській мовах часто співпадають та не викликають ніяких труднощів у перекладі, то вже «мова тварин» чується, а

відповідно переглядаються дещо по-іншому. До звукоімітаційних слів належать дієслова та іменники, що позначають крики тварин, такі, наприклад, як: *meow* – кіт та *mew* – кошення, *purr* – кіт (мурчати, муркати).

Ономатопеї англійської та української мов різняться як за характером семантичного обсягу, так і за характером відображення зовнішніх звуків. Проаналізувавши твори письменника Ш. Сільверстейна, ми змогли виділити наступну семантичну групу: Звуки природних явищ і представники тваринного світу, яка в свою чергу поділяється на 2 підгрупи.

Підгрупа 1 включає: 1) звуки дощу, граду (*хльостати*; *hammer*); 2) звуки струмка, водоспаду, хвиль (*дзюркіт*; *bubble*); 3) звуки грому (*гриміти*; *grumble*); 4) звуки вітру (*вуми*; *roar*); 5) звуки дерев, листя, трави (*шелестіти*; *rustle*) 6) звуки, утворені від дотику з поверхнею (*мон-мон*; *stomp-stomp*).

Підгрупа 2 включає зооніми, що наслідують звуки тварин, птахів. Зазначена підгрупа включає: 1) звуки домашніх тварин і птахів (*мукання*; *bellow*); 2) звуки диких тварин і птахів (*щебет*; *roar*); 3) звуки комах, земноводних і плазунів (*кумкання*; *croak*); 4) ономатопеїчні назви деяких птахів (*свистун*; *kittiwake*).

До прикладу, розглянемо найбільш частотну семантичну групу ономатопей – «Звуки природних явищ і представники тваринного світу» та проаналізуємо прийоми перекладу другої підгрупи.

“Well,” said the old, old lion, “if you are a lion you had better help us eat up those men, because if you are a man we are certainly going to eat you up. So make up your mind, Grmmfi.” [5, с. 106]

«Отже, – сказав старий-престарий лев. – Якщо ти лев, давай зжеремо цих мисливців, а якщо ти людина, ми зжеремо тебе самого. Вирішуй, Грммф» [4, с. 106]

У цьому прикладі помітно, як автор вдається до відтворення звуконаслідувальних зоонімів, в основі яких лежить імітація лев'ячого рику. На думку Ш. Сільверстейна, лев'ячий рик можна передати за допомогою приголосних [r] та [g]. Звертаючись до повторів і звукових сполучень, він створює вигук – *Grmmfi*, який не залишає іншого вибору для перекладу як транскрибування, щоб не втратити те ж саме звучання в мові перекладу. Тому отримуємо таке злиття звуків як – *Грммфф*.

На іншому прикладі розглянемо ще одну досить поширену підгрупу ономатопей – звуки вітру:

And the grass was blowing in the breeze [6, с. 58]; – *«і травичку колихав вітерець...»* [3, с. 58].

Приклад яскраво ілюструє явну невідповідність ономатопей мови оригіналу звуконаслідувальним одиницям мови перекладу. Так, автор використав непряму ономатопею при перекладі. За словником слово *blow* має перше значення *дути*, *віяти*, що без сумніву асоціюється у читача із звуком вітру. Однак, слово *колихати* створює картину колиски і читач пов'язує цей образ із сном, що було необхідним для опису тієї сцени, де всі леви спали на сонці після обіду. Таким чином перекладач використав ситуативний прийом перекладу і дієслово *колихати* було обрано згідно із контекстом.

Отже, у ході дослідження було виявлено, що при перекладі творів «Лафкадіо – лев, який не злякався мисливців» та «Де закінчується тротуар»

перекладач вдавався до різних шляхів перекладу, а саме до еквівалентного способу перекладу ономастичної та перекладу звуконаслідувальної лексики шляхом створення нових слів, тим самим зберігаючи сенс і адаптуючи художні тексти для читачів.

Література

1. Арнольд І. В. Лексикологія сучасної англійської мови / І. В. Арнольд. – М. : Видавництво літератури на іноземних мовах, 1959. – 351 с.
2. Воронін С. В. Англійські ономастичні: фоносемантична класифікація / С. В. Воронін. – СПб. : Гелікон Плюс, 2004. – 328 с.
3. Сільверстейн Ш. Де закінчується тротуар / Шел Сільверстейн ; пер. з англ. Тараса В'єнца, Галини Михайлівської, Зоряни Лісевич, Галини Ільницької, Володимира Чернишенка, Наталії Безсонової. – Тернопіль : Богдан, 2011. – 192 с.
4. Сільверстейн Ш. Лафкадіо. Лев, який не злякався мисливців / Шел Сільверстейн; пер. з англ. О. Негребецького. – Львів: Добра Читальня: Видавництво Старого Лева, 2009. – 112 с.
5. Silverstein S. Lafcadio, the lion why shot back / Shel Silverstein. – USA : Harper Collins, 1991. – 112 с.
6. Silverstein S. Where the side walk ends / Shel Silverstein. – New York : Harper Collins, 1974. – 190 с.

Науковий керівник: канд. філол. Наук Струк І.В.

СПОСОБИ ПЕРЕДАЧІ АФРИКАНСЬКИХ ГЕОГРАФІЧНИХ НАЗВ ПРИ ПЕРЕКЛАДІ У АНГЛОМОВНОМУ ТА ФРАНКОМОВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

студент **Вячеслав Миколайович Тарасенко**
Київський університет імені Бориса Грінченка, Україна

При перекладі географічних назв використовуються п'ять основних способів:

- транскрибування;
- транслітерування;
- змішане транскодування;
- адаптивне транскодування;
- калькування.

Транскрибування

При транскрибуванні слово записується буквами кирилиці. Має на меті послідовно відбити звуковий склад мови. Через відмінності деяких звуків в українській, французькій та англійській мовах, як правило, існує декілька варіантів транскрипції. Приживаються зазвичай ті варіанти, які ближчі природі української мови.

Наприклад:

Côte d'Ivoire — Кот-д'Івуар

Cameroun	—	Камерун
Emi Koussi	—	Емі-Кусі

Транслітерування

При транслітеруванні кількість неоднозначностей менша ніж при транскрибуванні, оскільки слово перекладається побуквенно згідно з таблицею відповідностей символів, але побуквенне транскодування далеко не завжди відповідає реальному звучанню слова в мові оригіналу, крім того, його результат не завжди зручний для носіїв української мови.

Наприклад:

Botswana	—	Ботсвана
Burkina Faso	—	Буркіна-Фасо
Togo	—	Того
Burundi	—	Бурунді

Змішане транскодування

Змішане транскодування – це переважне застосування транскрибування з елементами транслітерування.

Наприклад:

Libya	—	Лівія
Rwanda	—	Руанда
Mayotte	—	Майотта
Visoke	—	Бісоке

Адаптивне транскодування

Адаптивне транскодування – спосіб, при якому форма слова в мові оригіналу дещо адаптується до фонетичної та граматичної структури мови перекладу.

Наприклад:

Egypt	—	Єгипет
Guinée	—	Гвінея

Калькування

Калькування – це засіб перекладу лексичної одиниці оригіналу шляхом заміни її складових частин їх лексичними відповідностями у мові перекладу.

Наприклад:

Lake Nasser	—	Озеро Насера
Blue Nile	—	Блакитний Ніл

Література

1. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: підручник / М. П. Кочерган. – 2-ге вид. – К. Академія, 2005. – 120с.
2. Бархударов Л. С. Язык и перевод. Вопросы общей и частной теории переводов / Л. С. Бархударов. – М. : Международные отношения, 1975.

Науковий керівник: викладач Коромисел М.В.

МОРФОЛОГІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ МУЛЬТФІЛЬМУ «ИВАН ЦАРЕВИЧ И СЕРЬІЙ ВОЛК»

магістрантка **Дарина Миколаївна Цимбаліста**
Черкаський національний університет ім. Б.Хмельницького, Україна

Граматичні системи російської та української мов відрізняються між собою як морфологічними категоріями, так і способами їх вираження. Тому під час перекладу перекладач повинен зважати на специфіку морфологічних систем мов оригіналу та перекладу і вдаватися до перетворень на морфологічному рівні.

Основні морфологічні категорії (рід, число, відмінок, відміна; тип дієслова, що знаходять своє вираження в певних афіксах та флексіях тощо) служать для оформлення певного змісту при творенні оригінального тексту [1, с. 191]. Трансформації на морфологічному рівні – це спосіб перекладу, за якого граматична одиниця в оригіналі перетворюється на одиницю мови перекладу з іншим граматичним значенням. На морфологічному рівні виокремлюють такі перетворення: *категорійну заміну, частиномовну заміну, заміну морфологічних засобів лексичними, транспозицію числа, часу* тощо [5, с. 460].

Метою нашої статті є аналіз морфологічних трансформацій в українському перекладі першої частина мультфільму «Іван Царевич і сірий Вовк» (переклад виконаний автором статті Д. Ц.),. Під час роботи над перекладом мультиплікаційного фільму нами було використано трансформації на морфологічному рівні: категорійні заміни:

Да что же это такое! Отдохнуть не дают // Та що ж це таке! Відпочити не дадуть.

У перекладі ми вдалися до прийому транспозиції числа: слово оригіналу *не дают* вжито в теперішньому часі множини, яке у мові перекладу передається майбутнім часом множини – *не дадуть*.

Під час перекладу було використано заміну відмінка: *Ты должен жениться на Василисе // Ти повинен одружитися із Василиною*.

Місцевий відмінок у мові оригіналу замінено орудним відмінком у мові перекладу: *...на Василисе // ...із Василиною*, що продиктовано специфікою синтаксичного керування дієслів-еквівалентів *жениться // одружитися* в українській і російській мовах.

У перекладі було використано категорійну заміну, передаючи ступінь порівняння прикметника: *Ты же скоро умнее всех будешь // Ти ж скоро будеш розумнішою від усіх*. Безприйменникову конструкцію оригіналу *умнее всех* було змінено прийменниковою конструкцією *розумнішою від усіх*, що передає причинові відношення, значення яких виражено прийменниково-відмінковою формою *від + Род. в.*

Каска медная на солнце блестит... // Каска мідна на сонці виблискує...

Дієслово недоконаного виду в оригіналі *блестеть* – «ярко светиться, сверкать, сиять (обычно ровным светом, блеском)» [3, с. 83] замінили у перекладі дієсловом *виблискувати* – «раз у раз блищати, яскраво переливатися, відбиваючи проміння, світло» [6, т. 1, с. 354], що належить до оцінного способу дієслівної дії, тобто такого, що виражає міру або ступінь перебігу дії з погляду

мовця, тобто нефазові акціональні значення (перервно-пом'якшеної характеристики (поблискувати, поколювати)) тощо [4, с. 227].

У перекладі було застосовано заміну числа: *командирские часы // командирський годинник*, що продиктовано особливостями граматичних систем української та російської мов: *Тогда сувениры – матрешки, ушанки, командирские часы // Тоді сувеніри – матрешки, вушанки, командирський годинник*.

Отже, в українському перекладі першої частини російськомовного мультфільму «Іван Царевич і Сірій Вовк» на морфологічному рівні ми найчастіше використовували категорійні заміни – *зміни в перекладі роду, числа, відмінка, часу, стану, форми ступеня порівняння* тощо, що продиктовано особливостями граматичних систем української та російської мов.

Література

1. Кияк Т. Р. Перекладознавство (німецько-український напрям): підручник / Т. Р. Кияк, А. М. Науменко, О. Д. Огуй. – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – 543 с.
2. Литвин І. М. Перекладознавство. Навчальний посібник / І. М. Литвин. – Вид. 4-те, допов. – Черкаси: видавець Ю. А. Чабаненко, 2016. – 218 с.
3. Ожегов С. И., Шведова Н. Ю. Толковый словарь русского языка / С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова. – М.: ООО «ИТИ технология», 1968. – 900 с.
4. Плющ М. Я. Грамматика української мови: У 2 ч. Ч. I. Морфеміка. Словотвір. Морфологія: Підручник. – К.: Вища школа, 2005. – 286 с.
5. Селіванова О. О. Світ свідомості в мові. Мир сознания в языке. Монографічне видання / О. О. Селіванова. – Черкаси: Ю. Чабаненко, 2012. – 488с.
6. Словник української мови: у 11 т. – К.: Наук. думка, 1970 – 1980.

Науковий керівник: канд. філол. наук, доц. Литвин І.М.

АНГЛОМОВНИЙ НАУКОВИЙ ТЕКСТ, ЙОГО МОВНІ ТА ПОЗАМОВНІ РИСИ, ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ВІДТВОРЕННЯ В ПЕРЕКЛАДІ

студентка **Альбіна Миколаївна Чеботар**
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

У зв'язку з розвитком наукового співробітництва України та зарубіжних країн та поширенням обміну інформацією, вміння перекладати англійськомовну літературу наукового характеру набуває особливого значення і є необхідною передумовою адекватного порозуміння між науковцями різних країн. Особливості та проблеми перекладу наукової літератури висвітлювали в своїх працях такі вчені — В. Карабан, В. Комісаров, І. Носенко та ін.

[5, с. 150].

Також, одним із важливих напрямів дослідження є розгляд специфіки англомовних наукових текстів, яка зумовлена сукупністю мовних та позамовних рис. Характеризуючи науковий текст, виділяють мовні риси, це його лексичні та граматичні одиниці, та позамовні риси — соціокультурні, ідеологічні, історичні, психологічні, прагматичні, етнокультурні, форма суспільної свідомості, вид діяльності та тип мислення або такі позамовні фактори, як: темперамент, мовні навички, рівень та характер освіти, інтереси та вподобання, настрої комуніканта у момент мовлення. У науковому тексті завжди присутні засоби, що підвищують рівень насиченості інформації, для наукового тексту характерна відсутність емоційного забарвлення, широко розвинена синонімія і термінологічність. Науковий текст — це закінчене мовленнєве утворення, яке містить змістовну, структурно-граматичну єдність, що реалізується в усній або писемній формі, характеризується замкнутістю, зв'язністю, різними типами лексичного, граматичного, логічного, стилістичного зв'язку і має певну граматичну настанову [4, с. 266].

Логічний шлях побудови наукових текстів зумовлює абсолютна перевага когнітивної інформації і головна позамовна риса наукових текстів — логічність, що виявляється у правильному використанні комунікантами мовних засобів, за допомогою яких можна уникнути суперечливості в тексті та досягти його зв'язності. Так, до граматичних особливостей перекладу належить використання великої кількості складнопідрядних і складносурядних речень для вираження логічних зв'язків між об'єктами, фактами, діями. Також характерним є вживання пасивного стану, безособових форм дієслів, дієприкметникових зворотів, специфічних синтаксичних конструкцій.

Мовні засоби мають дискретний та лінійний характер [1, с. 56 — 59]. Мовними ознаками є безособовість, монологічний характер викладу, завершеність, повнота та однозначність висловлювань, відсутність підтексту, широке використання абстрактної лексики та ін., яке досягається певними лексичними засобами та граматичними конструкціями. Якщо розглянути абстрактну лексику як мовну рису наукового тексту, то бачимо, що наукові тексти тяжіють до безособових конструкцій, до утворення нових термінів у процесі стрімкої наукової діяльності, до розповсюдження одного і того ж самого терміну в різних галузях однієї наукової мови. Найтиповішою мовною ознакою наукового тексту є насиченість його термінами, термінологічними словосполученнями, професіоналізмами, а також наявність лексики, синтаксичних конструкцій, скорочень, аббревіатур, що й становить проблему при перекладі наукових англомовних текстів.

Через розбіжності в будові англійської та української мов, важливе значення мають особливості перекладу англомовних наукових текстів на лексичному та граматичному рівні. Науковий текст, як жоден інший, багатий на слова іншомовного походження тому, що наука — явище інтернаціональне, тому запозичення є одним із найважливіших джерел поповнення термінології. Друге важливе джерело — терміни, утворені за рахунок власних мовних ресурсів, за допомогою словотвірних способів:

афіксації, префіксації, словоскладання, аббревіації. В науковій лексиці співіснують запозичення з іншої мови чи мов й власна лексика.

Важливо звернути увагу на особливості перекладу абстрактної термінологічної лексики. Головним прийомом перекладу терміна є знаходження еквівалента, *робочий стіл — desktop, перезавантажити — reload*, але багато термінів, які не мають еквівалента, тоді використовують описовий метод, наприклад: *follow-up post — повідомлення або стаття в форумі онлайн або дискусії, computer to plate — система прямого експонування на друковані форми* [2, с. 170].

Виявляються труднощі з перекладом : по-перше, займенників, артиклів, часових форм дієслів, дієслів активного часу, дієслів доконаного виду у сполученні з дієприкметниками; по-друге, складносурядних та складнопідрядних речень, безособових речень; по-третє, з перекладом безособового підмету *it “It is important not to confuse programming languages with markup languages” — “Важливо розрізняти мови програмування і мови розмітки”* за рахунок заміни члена речення, а й також з перекладом інтернаціоналізмів, наприклад, *точний — accurate (не акуратний), дані — data (не дата), цифра — figure (не фігура)*. Переклад іншомовних слів може ускладнюватися ще й тим, що в науковій літературі, поєднуючись з іншим словом, воно може набувати іншого значення, наприклад, *revolutionary changes in the architecture — значні (не революційні) зміни в архітектурі* [3, с. 70].

Деякі форми і конструкції англійської мови відсутні в українській мові: модальні дієслова, перфектний інфінітив, герундій, артиклі. Наприклад, в українській мові відсутні неозначений та означений артиклі, що вживаються в англійській мові не тільки як певні означення, а й сигналізують про особливості розподілу інформації в англійському реченні [3, с. 108].

Отже, у науковому тексті при перекладі виділяється ціла низка лексичних та граматичних особливостей. Наукова мова постійно розвивається паралельно з розвитком різних галузей науки, тому на особливості перекладу слід звертати велику увагу. Всі існуючі особливості перекладу наукових текстів зумовлені інтенсивним розвитком науки в наш час, активною кооперацією й обміном науковою інформацією нашої країни з іншими зарубіжними країнами, і тому велику роль відіграє правильний переклад літератури наукового характеру, що є важливою умовою адекватного порозуміння представників різних галузей науки.

Література

1. Верещагін Є.М. Мова та культура: Лінгвокраїнознавство у викладанні англійської мови як іноземної / Є.М. Верещагін, В.Г. Костомаров. — М.: Англійська мова, 1983. — 269 с.
2. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури / В.І. Карабан // Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. — Вінниця: “Нова книга”, 2004. — 575 с.

3. Кипнис И.Ю. Грамматические особенности перевода английского научно-технического текста. Грамматический справочник /И.Ю. Кипнис, С.А. Хомченко — Минск: БНТУ, 2010. — 121 с.
4. Симоненко Т.В. Українська мова за професійним спрямуванням /
5. Т.В. Симоненко, Г.В. Чорновол, Н.П. Руденко. — К.: ВЦ “Академія”, 2009. — 272 с.
6. Скрипак А.И. Интертекстуальность как категориальный признак современного научного дискурса [Текст]/А.И. Скрипак // Известия Российского государственного педагогического университета имени
7. А.И. Герцена, — 2008. — №74(1) — С. 450 — 453. — Библиогр.: 453 с.

Науковий керівник: докт. філол. наук, проф. Іщенко Н.Г.

ПЕРЕКЛАД МЕТАФОРИЧНИХ ТЕРМІНІВ НА ОСНОВІ ДИСКУРСУ МАСС-МЕДІА

студентка **Марина Дмитрівна Черкасова**
Київський університет імені Бориса Грінченка, Україна

В умовах розвитку інформаційного суспільства проблема перекладу текстів та контенту масс-медіа є дуже нагальною. Використання метафоричних термінів обумовлене культурними особливостями країн та народів. Загалом, метафоричні вислови мають дві функції: конотативну та естетичну. Перша полягає в наданні характеристики певній події, ситуації, об'єкту. Друга полягає у забарвленні викладу матеріалу на привертанні уваги глядача або читача. Саме тому вживання метафор є поширеним. Вдалий переклад метафор повинен ґрунтуватися на розумінні культурних особливостей мовленнєвого середовища, в якому вони вживаються. Здебільшого, метафори передають ставлення нації до певних явищ, і їх невдалий переклад може бути образливим або незрозумілим для інших. Основна проблема при здійсненні такого перекладу – це вираження не значення, а смислу метафоричного терміну. Вдалий переклад – такий, що викликає максимально подібне емоційне ставлення до отриманої інформації як при прочитанні оригіналу так і при прочитанні перекладу. Відповідно до стилю викладу матеріалу та специфіки сюжету, переклад метафоричних термінів буде відрізнятися.

Для перекладу метафор необхідно вирішувати низку проблем, пов'язаних з лінгвістичними, літературознавчими, культурологічними, філософськими та іншими проблемами.

Виокремлюють такі прийоми при перекладі метафор:

- 1) збереження образу у мові перекладу;
- 2) заміна образу мови джерела стандартним образом мови перекладу, який не суперечить культурі мови перекладу;
- 3) відтворення метафори за допомогою образного порівняння зі збереженням образу;

4) переклад метафори за допомогою образного порівняння з тлумаченням його значення, що сприяє розумінню, але позбавляє експресивної забарвленості;

5) відтворення семантики метафори описово при, наприклад, недосконалому розумінні вислову;

6) пропущення метафори, якщо вона є надлишковою;

7) збереження метафори з конкретизацією значення з метою підсилити створюваний образ.

Переклад має здійснюватися з повним розумінням смислу метафори вихідного тексту та з адекватною передачею вислову на мову перекладу.

При перекладі англomовних масс-медіа на українську мову існує низка усталених метафоричних висловів, які не потребують додаткового осмислення та інтерпретацій. Наприклад, a significant event – знаменна подія; as follows from reliable sources – як повідомляють компетентні джерела; restricted information – інформація для службового користування/секретна інформація тощо.

Проте, набагато частіше зустрічають вислови, які не мають відповідників та вимагають додаткової уваги. Їх переклад має здійснюватись без порушення жанрових, стилістичних, комунікативних особливостей вихідного тексту.

Відповідно до основних способів перекладу метафоричних висловів, повний переклад використовується коли метафоричні одиниці оригіналу та перекладу збігаються. Наприклад, «There is no battlefield of liberty on which there is not a piece of land that is marked out as American and there is no day of remembrance in Britain that is not also a commemoration of American courage and sacrifice far from home.» – Немає такого поля бою за свободу, де б не було ділянки землі, на якій не відзначились би американці. Під час будь-якого поминального дня в Британії згадують мужність і саможертвність американців, які загинули далеко від дому.

Одним зі способів перекладу вербалізованих неометафоричних іменників слід вважати описовий метод. Наприклад, webmaster – розробляти/упорядковувати веб-сайт, webmail – надсилати електронну пошту, gangster–перемагати по-гангстерськи/ по-брутальному: "This was the first time that I've ever been outtoughed and gangstered on the basketball court" (Chicago Sun-Times, Jan. 24, 1992) – "Це вперше, коли мене перевершили, по-гангстерськи обійшли на баскетбольному майдані"; Gangstered it, ripped the belt right off Holyfield's proud, muscular body (Washington Post, Nov. 14, 1998) – Переміг брутально, прямо зірвав пояс з гордого, могутнього торсу Голіфілда.

Принцип додавання чи випущення використовується, якщо бачимо значні відмінності в схожості метафори в двох мовах. Our task must be to build tomorrow today. – Наше завдання в тому, щоб побудувати це завтра вже сьогодні (додавання).

Ironically, Bernanke, the academic expert on the Great Depression, adopted what had been described by Ethan Harris, chief U.S. economist for Barclays Capital, as a "see no evil, hear no evil, speak no evil" policy with respect to asset bubbles. – Бернанке, академічний спеціаліст з Великої депресії, іронічно перефразував вислів Етана Харріса, головного економіста Баркліз Кепітал: політика «ігнорування та замовчування» фінансових пірамід (випущення).

При висвітленні певних подій, засоби масової інформації використовують метафори для підкреслення, привертання уваги або ж навпаки для пом'якшення інформації. Читач краще сприймає інформацію, коли може нібито уявити її, тому в такому випадку використовуються метафори, пов'язані з буденними речами. Важливість метафори JOURNEY (подорож) в англomовних джерелах полягає в тому, що вони передають суть однієї події або певного досвіду через інші терміни та словосполучення. Відповідно, концепція подорожі дозволяє нам, наприклад, застосувати його складові елементи до інших концепцій. Окрім від'їзду, шляху та пункту призначення, фізичний досвід подорожі також включає мандрівників, перешкоди, які можуть виникнути, переміщення, використовуваний транспортний засіб та відстань. Так, можемо бачити такі метафоричні словосполучення good – is moving up, bad – is moving down, making progress – is forward movement, lack of progress – is lack of movement.

Паралельне іменування метафоричної основи використовується при перекладі текстів, побудованих на поширеній метафорі, коли згідно з міжмовними правилами потрібно замінити або структурно змінити метафору, а за характером інформації початковий образ потрібно зберегти. Наприклад, «It was courage that made us such a successful political force, but our journey must understand where it went wrong. – Такою успішною політичною силою зробила нас мужність, проте ми маємо зрозуміти, де ми збилися зі шляху.

Існує багато публіцистичних текстів наукової тематики, де можна побачити різноманіття метафор, які схожі на художні, і вони не тільки пояснюють текст, але й показують ставлення автора до матеріалу статті. Якщо дослівний переклад метафори є зрозумілим та адекватним для мови перекладу, то можемо здійснювати прямий переклад. Наприклад, «Researchers are interested in spotting and studying such far-out objects because they provide a window on the early universe». Дослідники зацікавлені у вивченні таких далеких об'єктів, оскільки вони забезпечують вікно до Всесвіту.

При перекладі, зокрема метафор, в першу чергу необхідно враховувати еквівалентність. «For five years Sandino conducted a heroic struggle in the jungles against the very much better equipped United States marines. Finally, unconquered, he agreed to a peace conference.» – Протягом п'яти років Сандіно вів в лісових заростях героїчну боротьбу проти значно краще озброєної морської піхоти США і не був переможений. Нарешті, він погодився на мирні переговори. В даному випадку доречно зберегти значення третього типу і значна частина синтаксичних структур.

Заголовок з видання The Washington Post «How the music industry turned a blind eye to decades of allegations that R. Kelly abused young women» – Як музична індустрія не зважала на десятиліття звинувачень, що Р. Келлі жорстко повадився з молодими жінками. Переклад здійснено із заміною образу мови джерела стандартним образом мови перекладу, який не суперечить культурі мови перекладу.

Таким чином, переклад метафоричних термінів це доволі складний процес, який включає в себе знання культурних, мовленнєвих особливостей обох мов перекладу. В засобах масової інформації використання метафор є поширеним, зокрема, з метою привертання уваги аудиторії. Говорячи про

пресу, здебільшого, метафори використовуються в заголовках статей. Головне завдання перекладача – забезпечити адекватність перекладу, зберегти сенс метафори та передати її з дотримання всіх особливостей жанру перекладу. Варто пам'ятати, що одні метафоричні терміни можуть мати свої відповідники в іншій мові і вони можуть лексично відрізнятися. Різна тематика текстів, матеріалів ЗМІ по-різному використовують метафори, тому варто враховувати всі фактори моделювання перекладу.

Література

1. Kort S. Metaphor in media discourse: Representations of 'Arabs' and 'Americans' in American and Arab news media [Електронний ресурс] / Samia Kort // University of the West of England. – 2018. – Режим доступу до ресурсу: <http://eprints.uwe.ac.uk/32627/>
2. Антонівська М. О. Головні особливості функціонування та перекладу метафор у сфері публіцистичного дискурсу [Електронний ресурс] / М. О. Антонівська // «Young Scientist». – 2016. – Режим доступу до ресурсу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/4/169.pdf>
3. Моркотун С. Відтворення експресивності образних засобів при перекладі текстів політичного дискурсу / Сергій Моркотун. // Синопис: текст, контекст, медіа. – 2017.
4. Ясинецька О. А. Переклад нової англомовної конверсійної метафорики українською мовою [Електронний ресурс] / Олена Анатоліївна Ясинецька // ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ. – 2009. – Режим доступу до ресурсу: http://philology.knu.ua/library/zagal/Studia_Linguistica_3/363_367.pdf.

Науковий керівник: викладач Коромисел М.В.

ACTUAL PROBLEMS OF ARABIC LANGUAGE TRANSLATION

студентка **Анастасія Леонідівна Шатківська**
Київський університет імені Бориса Грінченка, Україна

Arabic language is one of the widest spread languages in the world. The number of native and non-native Arabic speakers is 422 million. It is one of six official and working languages in the General Assembly and in the Organization of United Nation main bodies. Arabic is official language of the Arab world, which includes 23 countries, making it the fifth most spoken language in the world.

The differences between Arabic and English structures create difficulty in translation. Every translator meets a lot of problems during the translation from Arabic language because of the cultural differences between the English-speaking world and the Arabic-speaking world.

These two languages belong to different language families. Arabic is from the Semitic language family and English is from Anglo-Saxons. Their grammar is very different from each other. That is why it creates many errors of translation.

Arabic language has no verb to be in the present tense, and no auxiliary do. It has only a single present tense, as compared to English, which has the simple and continuous forms. Moreover, Arabic does not make connection between past completed action and present action. It does not have the perfect tense. Also, there are no modal verbs in Arabic. The Interpreters should be extremely careful to make translation accurate.

Arabic has only a three-consonant root in its basis. All words (parts of speech) are formed by combining the three-root consonants with fixed vowel patterns and, sometimes, an affix. Arab translators can make mistakes distinguishing English parts of speech (nouns from verbs or adjectives, etc.) because of the lack of patterns.

It exists a great difference of the writing system between Arabic and English. Arab texts are read from right to left and written in a cursive script and rules of punctuation are easier than English. So, the translators, who make translation Arab text documents, need much more time for that to read and to translate them than other translators, who make translation from the Indo-European language families.

Another issue for translator is differences between spoken and formal written Arabic. Every translator must always be sure that he finds out main sense and purpose of the document, which should be translated. Standard Modern Arabic (SMA) is universal formal language that technically all Arab countries use for mass-media and policy. Hence, translation from SMA is easier and more available. However, SMA is not used when it comes to other spheres of life. It is extremely difficult to make translation from the spoken Arabic language which is wide spread in the Arab world. Moreover, every country has its own language specifics and dialects.

One of the biggest challenges in Arabic translation is a big variety of dialects in the Arab world. While in English, people from the USA, Canada, the UK and Australia may have slightly language differences, it is essentially still the same. If they come from different continents to communicate they understand each other easily. We can not say the same about Arabic language. The unique phenomenon of Arabic is that every Arab country developed its own separate language, which is led out from Classical Arabic origin. It means that two people from two different Arab nations may have difficulties of understanding each other. Of course, this fact presents many problems connected with translation. Although, the translator can fluent speak Arabic, but there is chance that he can be failed making the translation of some dialect.

One more problem includes font choice. There are more types of fonts for Arab text than for English. It causes delays when the translator works with an old software or even when he works with a different type of word processing program. If the translator wants to make a translation the most appropriate to original, it may take extra time to find out a necessary font, which belongs to original document.

Another issue is more about differences of cultures than languages. Every, even the most experienced, translator meet with difficulty making a translation of Arabic. Arab culture is extremely unordinary, and it has an influence on the language. There are many words, which exist only in Arabic and do not have any

analogues in other languages. The translator cannot explain a meaning of some words shortly.

Examples:

- Khalwah, an unmarried man and woman who are alone in a space with no one else around.

- ATiit al-arHaam, having strained relationships in a family (with relatives).

No one of these concepts is easy to understand in English. Moreover, the translator cannot explain a meaning of some words shortly That is why the translator should translate them using one or two sentences as opposed to a single word or short phrase.

Furthermore, Muslim religion, Arab traditions and morals have a big influence on culture of speaking. Most of Arab state constitutions follow Koran and legislature follow Sharia's norms. As results, there are many taboos, which every foreign should know and support. Arab people respect and give much attention to God. They often

Refer to God during the formal negotiation and in official letter. Hence to the Arab world there are many some concepts that are insulting to God and thus must be avoided. Obviously, this situation complicates a translation work. All translators must respect their religious views and be careful making translation because any simple mistake may cause an international scandal.

Arab language has been born in desert and was shaped by the conditions in the region, which are dry and hot. As a result, a big number of ordinary words (such as sand) hold cultural and religious meaning that is easily understood among Arab-speaking people but will be completely misunderstood for English-speaking people.

Some of translation issues may be semantic. The most, it relates to policy, because Arab political system and administrative structure are different much from European and American countries. All political departments and figures have its name being unordinary to other states. Arab countries have such titles as king, prince, sheikh, ayatollah, amir al-mu'minin and many others unlike American titles president, prime-minister, state secretary etc. However, it should be translation with transliteration, but often there is no obvious connection with the Western world. Sometimes, it needs explaining but it complicates a translation and takes more time. Hence the translator must be well prepared to make accurate translation in this sphere, knowing all details and nuances.

Литература

1. Mohammed Abdulrahman Aljubayri, Dr. Mahmoud Alasal. Some problems of translation from English into Arabic. Qassim Private Colleges and Department of Applied Linguistics. – Kingdom of Saudi Arabia, 2016. Available at: <https://imou1.files.wordpress.com/2016/04/some-problems-of-translation.pdf> [Accessed 23 Apr. 2018].
2. Dr. Elsadig Mohamed Khalifa. Problems in translating English and Arabic LANGUAGES. European Journal of English Language and Literature Studies Vol.3, No.4, pp.22-34 / Published by European Centre for Research Training and Development UK. – UK, September 2015. Available at: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:http://www.eajournals.o>

rg/wp-content/uploads/Problems-in-Translating-English-and-Arabic-Languages----Structure1.pdf [Accessed 23 Apr. 2018].

3. "Arabic – Ethnologue". Ethnologue / Simons, Gary F. and Charles D. Fennig (eds.). 2018. Ethnologue: Languages of the World, 21th edition – Retrieved 21 February 2018. Available at: <https://www.ethnologue.com/language/ara> [Accessed 23 Apr. 2018].
4. Basma Ahmad SedkiDajani, Fatima Mohamad AminOmari. A Comparison between the Arabic and the English Language. Pages 701-706. University of Jordan. World conference Psychology and Sociology 2012 – 3 July 2013 Available online at: <https://www.sciencedirect.com> [Accessed 23 Apr. 2018].
5. Amani Bilal Mahmoud Ashqar, Dr. Abdel Karim Daragmeh, Dr. Ruqayya Herzallah. The Problem of Equivalence: The Translation into Arabic of Specialized Technological Texts. An-Najah National University Faculty of Graduate Studies – 20 May 2013. Available at: <https://scholar.najah.edu/sites/default/files/Amani%20Ashqar.pdf> [Accessed 23 Apr. 2018].
6. Ahmad Abdelmoneim Youssef Masry Zidan. A Linguistic Analysis of Some Problems of Arabic-English Translation of Legal Texts / with Special Reference to Contracts. Cambridge Scholars Publishing // Lady Stephenson Library, Newcastle upon Tyne, NE6 2PA, UK – 2015.
7. Hadeel Mohammad Ashour. Major Differences between Arabic and English Pronunciation Systems: A Contrastive Analysis Study. M.A in English Methodology and Curricula PhD Student at Al-Madinah international university/ Malaysia. Vol 1, Issue 1 – Jan 2017.

Науковий керівник: викладач Коромисел М. В.

ВЗАЄМОДІЯ СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВ У ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ П.Г.ЖИТЕЦЬКОГО

Канд. філол. наук, доцент **Лариса Віталіївна Корновенко**
Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

Основи вивчення історії української мови було закладено ще в XIX – на початку XX століття творчою науковою діяльністю таких лінгвістів, як О. О. Потебня, О. І. Соболевський, М. К. Грунський, П. Г. Житецький та інші.

Великий внесок у розбудову науки про історію української мови на початковому її етапі зробив П. Г. Житецький такими працями: «Очерк звуковой истории малорусского наречия» (1875), «Описание Пересопницкой рукописи XVI века» (1876), «Очерк литературной истории малорусского наречия XVII и XVIII веков» (1889), «К истории литературной русской речи в XVIII веке» (1903) та інші [5, с 188].

Мета нашої статті – висвітлити погляди П. Г. Житецького на проблему взаємодії слов'янських мов. Звичайно, сучасна наука про слов'янську мовну старовину набагато різниться від слов'янознавства ХІХ століття. Але і тоді було чимало світлих умів, – зазначає Р. В. Кравчук, – які своєю невтомною працею створювали основи славістики і розвивали її далі [3, с. 3].

П. Г. Житецький належить до тих дослідників, які, порівнюючи між собою слова різних слов'янських мов, форми слів, вивчаючи старі пам'ятки, твори Ф. Прокоповича, Г. Сковороди, І. Котляревського та інших, створили теорію спільнослов'янської прамови, спільного мовного кореня, з якого розвинулися всі слов'янські мови [1, с. 37 – 49]. Водночас, у дослідженні питання про час формування української мови, П. Г. Житецький спирається на історичний метод, виголошений у 1848 році І. І. Срезневським у книзі «Мысли об истории русского языка»: «Народ виражає себе в мові. Народ діє; його діяльністю керує розум: розум і діяльність народу відбиваються в його мові. Діяльність є рух; ряд рухів – це ряд змін; зміни, що відбуваються в розумі і діяльності народу, також відбуваються в мові. Отже, змінюються народи, – змінюються і їх мови... Без усвідомлення цих питань неможливо зрозуміти закони, яким підлягає мова як особливе явище природи. Розв'язання їх становить історію мови; дослідження про мову, які входять до складу народної науки, неможливі без напряду історичного. Історія мови невіддільна від історії народу, повинна входити в народну науку як її необхідна частина [цит. по: 3, с. 13].

Великою заслугою П. Г. Житецького є монографія «Очерк литературной истории малорусского наречия в XVII в.» , яка цінна не лише тим, що містить відомості про початковий стан формування української літературної мови, але й тим, що має додаток, де опубліковано «Словарь книжной малорусской речи по рукописи XVII века» (в оригіналі – «Синонима славянорусская»). Проаналізувавши давньоруські писемні пам'ятки, учений довів, що звукові риси української мови можна знайти в джерелах навіть ХІІ ст. Автор не тільки здійснив фаховий лінгвістичний аналіз, а й подав нарис шкільної освіти в Україні ХVІІ ст., простежив процес посилення масової національної свідомості в українців.

З огляду на сучасний стан розвитку мовознавства концепцію «спільноруської спадщини» в творчості П. Г. Житецького представлено досить схематично: «Немає сумніву, – зазначає мовознавець, – що великоруська і малоруська народності споріднені між собою, що між ними справді існує взаємне тяжіння, доведене історією, але ця внутрішня єдність всього руського племені не виключає народних типів, не порушується існуванням у малоросів окремої мови та окремої літератури...» [2, с. 8].

Звернімо увагу, що, обстоюючи право українського народу на самовизначення, П. Г. Житецький не виявляє націоналістичної обмеженості. Він указує, що «... до ХІV або краще до ХІІІ ст., тобто до татарського погрому, мова, наприклад, Київського князівства мало відрізнялась від мови Новгородського і Володимирівського; а раніше, коли життя Русі було зосереджене в Києві і великий водний шлях по Дніпру був головним руслом нашої історії, теперішні великоруська і малоруська мови існували як **цілком злиті, наче в зерні**» [цит. по: 3, с. 6].

Учений описує звукові особливості тогочасної української мови, що

зближує її з *мовами південноруськими* – болгарською, сербською, словенською (наприклад, «широке **е** без йотованого призвука **і**, отже, без пом'якшення попереднього приголосного») [2, с. 59], указує на консонантні особливості (наприклад, «неперехідна м'якість приголосних, які менш розвинені в українській мові, аніж у російській») [2, с. 60], «проте твердість губних і гортанних приголосних є домінуючою рисою української мови, не чужою й різним говіркам російським...» [2, с. 61], почасти порівнює українську мову з білоруською [2, с. 87]. Однак, на думку Л. Т. Масенко, «майже повне ігнорування Житецьким білоруського матеріалу» шкодить методології в уявленні про взаємовідносини мов [4, с. 315].

Плідно працював учений над вивченням складного питання взаємовідношень обох типів старої літературної мови (за термінологією автора, *книжної українсько і слов'яно-української*). Зокрема, він описує спільні та відмінні риси українського та церковнослов'янського консонантизму [2, с. 62 – 65]. «Роблячи спробу наукового аналізу книжної української мови в цілому її складі», П. Г. Житецький намагається виокремити «риси схожості її з мовою церковнослов'янською», відзначає в книжній українській мові «так звані спільноруські елементи її, чужі церковнослов'янській мові», знаходить у російській і українській мові особливості, «найзручніше пояснювані найближчою спорідненістю між ними, яка схиляє до думки, що обидві вони постали з одного найближчого джерела» [2, с. 58 – 59]. Відомо, що друга мова, яка виконувала на Русі літературні функції, була південнослов'янська, з походження старослов'янська, що вже в XII ст. перетворюється у східнослов'янський варіант [6, с. 14], – саме ця мова отримала у П. Г. Житецького такі образні визначення: «літературний фокус для діалектних подробиць; уніформа для всіх народних наріч» [2, с. 22]. Велике наукове значення має його оцінка та аналіз граматики М. Смотрицького, який намагався в належній «чистоті» зберегти церковнослов'янську як специфічну мову східного «древнього благочестя»; дбав про те, щоб у церковних книгах суворо додержувалась орфографія «граматична (граматичних – власне орфографічних – правил) діалекту «словенскаго пространного и всякоя благости и сладости преисполненнаго». Ці граматичні принципи практично здійснював при редагуванні богослужбових книг у Росії Єпіфаній Славинецький.

У праці «Очерк литературной истории малорусского наречия в XVII веке» висловлено погляди П. Г. Житецького на церковнослов'янську мову. Саме вони розкривають розуміння автором цієї мови та збагачують авторський науковий стиль. Наприклад, нова слов'янська мова, яка «... через неруську домішку була мало зрозуміла народові, подаючи й книжним людям зразки не зовсім зручні для наслідування [2, с. 23], на думку вченого, не позбавлялася ... стихійного впливу народної мови, що постійно вторгалась у слов'янську мову, *наче ясний промінь сонця в темну, ветху будівлю*» [2, с. 23]. Пор. ще: «Зберігалася, отже, сама лише видимість церковнослов'янської мови, яка вважалася *пишним одягом думки, завжди зверненої до матерій більш-менш поважних. Це була ветха одяга старого батька на молодому організмі юнака-сина*» [2, с. 45].

Питанням *україно-польських зв'язків* П. Г. Житецький цікавився задля «вивчення впливів між мовами українською і польською з лексичного погляду»

[2, с. 45]. Зокрема, мовознавець зауважує: «Є деяка польська домішка і в самій народній українській (*малорусской* – за автором) мові» [2, с. 51]. Дослідник пояснює лінгвістичну терпимість до польських слів у середовищі українських письменників тим, що «більшість тогочасних літературних діячів були уродженцями Волинської і Галицької землі, де з особливою силою відчувався вплив польської культури» [2, с. 55]. Разом із тим зазначає, що і польська мова не уникла українського впливу. Учений виокремлює слова, спільні в українській і польській мовах та наявні у російській тільки в діалектах, називає невелику кількість слів, зафіксованих у російській та польській мовах, але відсутніх в українській мові. Автор уважає ці слова «спільнослов'янською спадщиною, які не збереглися в українській мові» [2, с. 53].

Сучасний лінгвіст Л. Т. Масенко в примітках до праць П. Г. Житецького, досить критично зауважує, що цей список слів не можна вважати достатньо обробленим, адже він сформований «...без урахування відповідних фактів розселення і точних вказівок на говірки». Зокрема, дослідниця наводить до деяких російсько-польських відповідників українські аналоги. Пор.: *Гóди, ов* – святкування, бенкет: Ворон., *весельные годы* – весільне святкування: Ворон. Польс. *gody, weselne gody*. Тор – видне місце, де буває багато народу: Вологод. Польс. *tor* – шлях, дорога, слід. Але й в укр. *торувати* та ін. [4, с. 311 – 312].

П. Г. Житецький не цурався і найгострішої наукової полеміки, коли йшлося про захист української мови як мови самостійної, а не наріччя російської. Його доповідь «Как говорили в Киеве в XIV и XV вв.», виголошену та надруковану 1883р. у «Чтениях в Обществе Нестора-летописца», можна з упевненістю назвати першою соціолінгвістичною розвідкою, об'єктом вивчення якої є соціолема (соціальна спільнота, спільність людей, що говорять однією мовою, соціальний субстрат мови), представлена в давніх київських пам'ятках («Ізборнику Святослава» 1073р.; Добриловому Євангелії, Галицькому Євангелії та ін.). Учений намагається відповісти на питання про те, як «говорили в известной местности в то или другое время» [2, с. 288], тим самим відновлюючи дискусію про автохтонність української народності й української мови в Києві і Середній Наддніпрянщині.

Отже, праці П. Г. Житецького з питань взаємодії слов'янських мов займають вагомe місце в історії слов'янської філології. Саме на «цьому ґрунті взаємодії, вважає учений, створилося багато слів, про походження яких важко сказати щось певне» [2, с. 51]. Сам же автор, хоча й досяг високих наукових звань і ступенів члена-кореспондента Петербурзької Академії наук та доктора філології, так і не був допущений до викладання в університеті Києва, де прожив більшу частину свого життя. У колах своїх ідейних однодумців – учасників визвольного «громадівського» руху – від їх імені твердо подавав «голос зміцнілої національної свідомості, яка не хоче миритися з приниженим становищем у державі», виступав за дух демократичної свободи, котрий розвалив монархію польську за те, що вона не дозволяла народові нашому бути тим, чим він хотів бути в своєму соціальному існуванні [2, с. 27].

От сей-то дух і єсть, за П. Г. Житецьким, – народно-національна сила, котру мусимо ми розвивати, не цураючись кращих традицій минулого, досвіду європейської науки і політики. Ці настанови і застереження не втратили актуальності й сьогодні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Булаховский Л. А. К истории взаимоотношений славянских литературных языков // Изв. ОЛЯ. – Т. 10. – 1951. – Вып. 1. – С. 37 – 49.
2. Житецький П. Г. Вибрані праці. Філологія / Упорядкування, вст. ст. Л. Т. Масенко. – К.: Наукова думка, 1987. – 327 с.
3. Кравчук Р. В. З історії слов'янського мовознавства (видатні славістично-мовознавці). – К.: Держ. уч.-пед. вид-во «Радянська школа», 1961. – 140 с.
4. Масенко Л. Г. Упорядкування, вступна стаття і примітки // Житецький П. Г. Вибрані праці. Філологія. – К.: Наукова думка, 1987. – 327 с.
5. Німчук В. В., Чепіга І. П. Історія української мови. – Інститут мовознавства імені О. О. Потебні НАН України 1930 – 2005, Матеріали до історії. – К.: Видавництво "Довіра". – 2005. – С. 188 – 201.
6. Русанівський В. М. Джерела розвитку східнослов'янських літературних мов. – К.: Наукова думка, 1985. – 226 с.

НАШІ АВТОРИ

1. **Афанасьєва Ольга Сергіївна** – кандидат педагогічних наук, викладач кафедри фонетики і граматики англійської мови ННІ іноземних мов Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. afanasyeva_o@ukr.net
2. **Багач Ірина Григорівна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри романо-германської філології та перекладу Черкаського державного технологічного університету. Irina_sa@i.ua
3. **Богданович Анастасія Дмитрівна**, студентка Київського університету імені Бориса Грінченка, напряму підготовки «Країнознавство». NBoghanovich98@gmail.com
4. **Браницька Яніна Валентинівна**, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри теорії та практики перекладу ННІ іноземних мов Черкаського національного університету імені Б. Хмельницького.
5. **Бунь Тетяна Михайлівна**, старший викладач кафедри теорії та практики перекладу ННІ іноземних мов Черкаського національного університету імені Б. Хмельницького.
6. **Вовк Олена Іванівна**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри англійської філології ННІ іноземних мов Черкаського національного університету імені Б. Хмельницького.
7. **Жернова Каріна Геннадіївна**, студентка 3 курсу Відкритого Міжнародного Університету Розвитку Людини «Україна». karinazhernova@yandex.ua
8. **Івахненко Анжеліка Євгенівна**, студентка 3 курсу Відкритого Міжнародного Університету Розвитку Людини «Україна». Avocadocatt@gmail.com
9. **Калиновська Ірина Миколаївна**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри практики англійської мови Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк, Україна. irkalyana@gmail.com
10. **Калюжна Людмила Борисівна**, викладач кафедри теорії та практики перекладу ННІ іноземних мов Черкаського національного університету імені Б. Хмельницького. kwnlaw@ukr.net
11. **Картузова Марія Олегівна**, студентка Дніпровського державного технічного університету, mariakartuzova29@gmail.com

12. **Кикоть Валерій Михайлович** – поет-перекладач, член Національної спілки письменників України, доцент кафедри теорії та практики перекладу Східноєвропейського університету економіки і менеджменту, кандидат філологічних наук.
13. **Кисленко Єлизавета Олександрівна**, студентка 4 курсу Національного авіаційного університету, Київ. positiv333777@gmail.com
14. **Корновенко Лариса Віталіївна**, канд. філол. наук, доцент, завідувач кафедри російської мови, зарубіжної літератури та методики навчання Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького
15. **Коромисел Микола Володимирович**, старший викладач кафедри англійської мови, факультету права та міжнародних відносин Київського університету імені Бориса Грінченка. nicolas.primero@ukr.net
16. **Корченко Катерина Сергіївна**, Київський університет імені Бориса Грінченка, студентка 3-го курсу, спеціальності Міжнародна інформація, catalinakorchenko@gmail.com
17. **Кулінська Юлія Віталіївна**, студентка 4 курсу Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького спеціальності «Переклад слов'янських мов». yuli4kasonechko@gmail.com
18. **Кульчицька Ганна Валентинівна**, студентка III курсу Київського університету імені Бориса Грінченка, факультету права та міжнародних відносин. hannakulchytska@gmail.com
19. **Лебедь Юлія Олегівна** магістрантка Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, yuliya.lebed@ukr.net
20. **Литвин Ірина Миколаївна** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та практики перекладу ННІ іноземних мов Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.
21. **Лепухова Наталія Іванівна**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької мови Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (у співавторстві з **Мостіпаном Д.В.**)
22. **Марчук Марина Станіславівна**, магістрантка Інституту філології КНУ імені Тараса Шевченка marynamarchuk15@gmail.com
23. **Мачуська Анастасія Олександрівна**, студентка Київського університету імені Бориса Грінченка. nastya.machuska0@gmail.com
24. **Москалик Геннадій Федорович**, доктор філософських наук, професор Кременчуцького національного ун-ту ім. Михайла Остроградського

- (Україна), професор Університету економіки м. Бидгощ (Польща), директор Департаменту освіти виконкому Кременчуцької міської ради.
25. **Мостіпан Дмитро Віталійович**, студент 2 курсу магістратури Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, dvm1995@gmail.com
 26. **Навроцька Ірина Миколаївна**, кандидат філологічних наук, асистент кафедри практики англійської мови Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, м. Луцьк rasmusia@ukr.net
 27. **Нечипоренко Анна Юріївна**, Київський університет імені Бориса Грінченка, студентка 3-го курсу. ne4iporencko.anyu1@gmail.com
 28. **Нуждова Вікторія Сергіївна**, студентка 3-го курсу Київського університету імені Бориса Грінченка. vsnuzhdova.is15@kubg.edu.ua
 29. **Опанасенко Юлія Володимирівна**, викладач кафедри теорії та практики перекладу ННІ іноземних мов Черкаського національного університету імені Б. Хмельницького.
 30. **Пигуль Крістіна Сергіївна**, студентка Київського університету імені Бориса Грінченка. kristinapyhul@ukr.net
 31. **Піньковська Олена Сергіївна**, викладач кафедри теорії та практики перекладу ННІ іноземних мов Черкаського національного університету імені Б. Хмельницького.
 32. **Потапенко Лілія Вікторівна** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії та практики перекладу ННІ іноземних мов Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.
 33. **Рейдало Віталіна Станіславівна**, кандидат педагогічних наук, викладач кафедри теорії та практики перекладу ННІ іноземних мов Черкаського національного університету імені Б. Хмельницького.
 34. **Рибалка Людмила Володимирівна** – викладач кафедри іноземних мов ННІ іноземних мов Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. lyuda.rybalka@gmail.com
 35. **Рудакова Людмила Пилипівна** – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фонетики і граматики англійської мови ННІ іноземних мов Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.
 36. **Сайко Ніна Олегівна**, студентка V курсу, Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, beautiful.flowers1118@ukr.net

37. **Селіванова Олена Олександрівна**, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та практики перекладу ННІ іноземних мов Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького.
38. **Струк Ірина Василівна**, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри англійської філології і перекладу Національного авіаційного університету, Київ.
39. **Тарасенко Вячеслав Миколайович**, студент Київського університету імені Бориса Грінченка. vmtarassenko.is15@kubg.edu.ua
40. **Ходаківська Вероніка Станіславівна**, аспірантка Католицького університету Йоана Павла II, Люблін, Польща, hodakiwskaweronika@gmail.com
41. **Цимбаліста Дарина Миколаївна**, магістрантка спеціальності «Переклад» ЧНУ ім. Б. Хмельницького.
42. **Чеботар Альбіна Миколаївна**, студентка Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». chebotaralbina@yandex.ru
43. **Черкасова Марина Дмитрівна**, студентка III курсу Київського університету імені Бориса Грінченка, факультет права та міжнародних відносин.
44. **Шатківська Анастасія Леонідівна**, студентка III курсу, Факультет права та міжнародних відносин, Київський університет імені Бориса Грінченка, steniboom97@ukr.net
45. **Lienhard Legenhausen**, Universität Münster.
46. **Ewa Nazaruk-Stotska** – doktor nauk humanistycznych w dziedzinie literaturoznawstwa rosyjskiego, Lublin, Polska, викладач кафедри теорії та практики перекладу Навчально-наукового інституту іноземних мов.